

Ο Ρόλος των Διεθνών Καθεστώτων Ελέγχου Εξαγωγών (ΔΚΕΕ)

**- ΕΕ- ΗΠΑ στον Έλεγχο Εξαγωγών με Σκοπό την
Καταπολέμηση της Τρομοκρατίας**

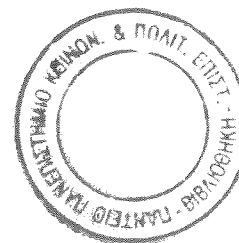
Διπλωματική Εργασία του Μιχαήλ Ψαρομιχαλάκη

**Υπό την επίβλεψη του
Καθηγητή κου Χαράλαμπου Παπασωτηρίου**

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών

Τμήματος Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών

**στην Κατεύθυνση Διεθνείς Σχέσεις & Στρατηγικές Σπουδές
του Παντείου Πανεπιστημίου Αθηνών**

Αθήνα, 14 Σεπ. 2009

**Ο Ρόλος των Διεθνών Καθεστώτων Ελέγχου Εξαγωγών (ΔΚΕΕ) - ΕΕ- ΗΠΑ στον
Έλεγχο Εξαγωγών με Σκοπό την Καταπολέμηση της Τρομοκρατίας**

**Διπλωματική Εργασία: Μιχαήλ Ψαρομιχαλάκη
(Διεθνείς Σχέσεις & Στρατηγικές Σπουδές)**

Υπό την Επίβλεψη του Καθηγητή κου Χαράλαμπου Παπασωτηρίου

Περίληψη

Με την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης, το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και την επικράτηση του φαινομένου της παγκοσμιοποίησης, τα Διεθνή Καθεστώτα Ελέγχου Εξαγωγών, αντιμετωπίζουν διαρκώς μεγαλύτερες προκλήσεις και τον κίνδυνο να καταστούν αναποτελεσματικά στην αποστολή τους για επίτευξη περιφερειακής και παγκόσμιας ασφάλειας. Μεγαλύτερος αριθμός κρατών-προμηθευτών, διαφορετικές αντιλήψεις για τις υπάρχουσες απειλές, αυξανόμενος αριθμός μη κρατικών δρώντων, μεγαλύτερη οικονομική αλληλεξάρτηση και νέες τεχνολογίες πληροφοριών, καθιστούν τον έλεγχο της διακίνησης «ευαίσθητων» για την διεθνή ασφάλεια υλικών διαρκώς δυσκολότερο. Τα κράτη, ως οι κύριοι δρώντες του διεθνούς συστήματος, καλούνται να ξεπεράσουν τις δυσκολίες αυτές και μέσω της συνεργασίας τους να προωθήσουν στην πράξη τα ιδανικά της μη διάδοσης υλικών, που πιθανόν να σχετίζονται με την επικίνδυνη δράση τρομοκρατικών δικτύων και την παραγωγή - ανάπτυξη Όπλων Μαζικής Καταστροφής. Η ΕΕ και οι ΗΠΑ, ως επικεφαλής του ανεπτυγμένου κόσμου, καλούνται να λάβουν τα κατάλληλα μέτρα και να προωθήσουν πρωτοβουλίες, που θα αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά τις υφιστάμενες δυσχέρειες στον συντονισμό των εξαγωγικών τους πολιτικών και θα διασφαλίσουν την επιτυχία στην παραπάνω προσπάθεια.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ
ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Κεφ. 1- Εισαγωγή	σελ. 1
1. Σύντομη Ιστορική Ανασκόπηση	σελ. 1
2. Παρουσίαση του Προβλήματος	σελ. 4
Κεφ. 2- Παρουσίαση των Διεθνών Καθεστώτων Ελέγχου Εξαγωγών (ΔΚΕΕ)	σελ. 7
1. Γενικά	σελ. 7
2. Διεθνή Καθεστώτα Ελέγχου Εξαγωγών	σελ. 9
3. Συμπεράσματα	σελ.21
Κεφ. 3- Θεωρία Διεθνών Καθεστώτων	σελ.24
1. Γενικά	σελ.24
2. Θεωρητικό Υπόβαθρο της Συνεργασίας των Κρατών εντός των ΔΚΕΕ	σελ.26
3. Θεωρητικό Υπόβαθρο: Αξιολόγηση Αποτελεσματικότητας των Καθεστώτων (Regimes)	σελ.31
Κεφ. 4- Αξιολόγηση Απόδοσης των ΔΚΕΕ	σελ.34
1. Γενικά	σελ.34
2. Προβλήματα-Δυσχέρειες των ΔΚΕΕ	σελ.37
3. Επιτεύγματα των ΔΚΕΕ	σελ.45
4. Συμπεράσματα	σελ.47
Κεφ. 5- Παράγοντες που Επηρεάζουν την Αποδοτικότητα των ΔΚΕΕ	σελ.49
1. Κρατική Ικανότητα	σελ.49
2. Κρατική Βούληση	σελ.52
3. Παγκοσμιοποίηση	σελ.55
4. Συμπεράσματα	σελ.58
Κεφ. 6- Δεδομένα –Μεθοδολογική Ανάλυση	σελ.59
1. Μεθοδολογία	σελ. 59
2. Κρατική Ικανότητα	σελ. 62
3. Κρατική Βούληση	σελ.66
4. Παγκοσμιοποίηση	σελ.67
Κεφ. 7- Case Study Συνεργασία Ρωσίας –Ιράν	σελ.70
Κεφ. 8- Έλεγχοι Εξαγωγών στην ΕΕ	σελ.74
1. Γενικά	σελ.74

2. ΕΕ και Εξαγωγές Υλικών Διττής Χρήσης.....σελ. 76	
3. ΕΕ και Εξαγωγές Συμβατικών Όπλωνσελ. 79	
4. Αξιολόγηση Αποτελεσμάτων Συνεργασίας των Κρατών της ΕΕσελ. 81	
Κεφ. 9- Έλεγχοι Εξαγωγών στις ΗΠΑ.....σελ. 84	
1. Γενικά.....σελ. 84	
2. ΗΠΑ και Εξαγωγές Ελεγχόμενων Υλικών (Συμβατικά Όπλα –Υλικά Διττής Χρήσης)σελ. 87	
3. Αξιολόγηση Συστήματος Εξαγωγικών Ελέγχων ΗΠΑ.....σελ. 93	
Κεφ. 10- Ανακεφαλαίωση –Προτάσειςσελ. 98	
Παράρτημα «Α».....σελ. 102	
Παράρτημα «Β».....σελ. 103	
Παράρτημα «Γ».....σελ. 104	
Παράρτημα «Δ».....σελ. 105	
Παράρτημα «Ε».....σελ. 106	
Παράρτημα «ΣΤ»σελ. 107	
Πηγές – Βιβλιογραφία- Σημειώσειςσελ. 108	
Λεξιλόγιο Συντομογραφιών –Ορολογία.....σελ. 117	

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Σύντομη Ιστορική Ανασκόπηση

Οι πρώτες προσπάθειες ελέγχου της διάδοσης Όπλων Μαζικής Καταστροφής (ΟΜΚ) πραγματοποιήθηκαν μετά τον Α΄ΠΠ με το Πρωτόκολλο της Γενεύης (Geneva Protocol) του 1925, το οποίο απαγόρευε την χρήση Χημικών Όπλων (ΧΟ) κατά την διάρκεια της μάχης. Η απειλή της διάδοσης όμως, έλαβε παγκόσμιες στρατηγικές διαστάσεις με την πρώτη επιτυχημένη δοκιμή πυρηνικής συσκευής και την έναρξη του Ψυχρού Πολέμου μεταξύ ΗΠΑ και ΕΣΣΔ. Το 1946 το Σχέδιο Μπαρούχ (Baruch Plan) προτάθηκε από την Αμερικανική κυβέρνηση στα Ηνωμένα Έθνη, με σκοπό την προώθηση του ελέγχου της πυρηνικής ενέργειας σε διεθνές επίπεδο, ενώ το 1957 ιδρύεται η Διεθνής Επιτροπή Ατομικής Ενέργειας (International Atomic Energy Agency- IAEA), με σκοπό την ασφάλεια στην λειτουργία των εγκαταστάσεων της πυρηνικής ενέργειας παγκοσμίως.

Οι ΗΠΑ, αναγνωρίζοντας το στρατηγικό πλεονέκτημα που παρείχε η χρησιμοποίηση των πυρηνικών όπλων, κατέβαλαν σημαντικές προσπάθειες να περιορίσουν τις πιθανότητες της ΕΣΣΔ, ως ανατέλλοντα γεωπολιτικού αντιπάλου να αποκτήσει παρόμοιες ικανότητες. Αργότερα, η ΕΣΣΔ είχε παρόμοιες ανησυχίες για την Κίνα, τον πρώην κομμουνιστικό της σύμμαχο, αφού άρχισε να αναπτύσσει παρόμοιες τεχνολογίες με τεχνογνωσία που της είχε προηγουμένως χορηγηθεί από την ΕΣΣΔ.¹

Οι ΗΠΑ, σύντομα συνειδητοποίησαν ότι οι μονομερείς από την πλευρά τους κυρώσεις και εξαγωγικοί περιορισμοί δεν μπορούσαν να περιορίσουν την διάδοση της τεχνολογίας προς τις χώρες που συνδέονταν με το Σύμφωνο της Βαρσοβίας. Την ίδια χρονική περίοδο, οι χώρες της Ευρώπης, εξερχόμενες από έναν ιδιαίτερα καταστροφικό πόλεμο, λόγω της γειτνίασης και των φυσικών ενεργειακών αποθεμάτων της ΕΣΣΔ, έτειναν στην εμπορική συνεργασία μαζί της περισσότερο από ότι οι ΗΠΑ, γεγονός που μπορούσε να οδηγήσει σε εσκεμμένη ή αθέλητη μεταφορά ευαίσθητων υλικών και τεχνολογίας από την Ευρώπη προς το Ανατολικό μπλοκ.

¹ Nye, Joseph S., Jr., «Nuclear Learning and U.S.-Soviet Security Regimes» International Organization, 41,3, summer 1987, σελ.384

Στα τέλη της δεκαετίας του 1940, με πρωτοβουλία των ΗΠΑ στα πλαίσια της στρατηγικής της εξουθένωσης του γεωπολιτικού τους αντιπάλου, δημιούργησαν την COCOM (Coordinating Committee on Export Controls), με σκοπό τον οικονομικό και τεχνολογικό αποκλεισμό του, μέσω του έλεγχου των εξαγωγών κρίσιμης τεχνολογίας προς την κομμουνιστική ανατολή από τις χώρες του Δυτικού κόσμου. Ο κατάλογος με τα ελεγχόμενα από την COCOM υλικά που απαγορευόταν η εξαγωγή τους στην Σοβιετική Ένωση απέκτησε σύντομα το μέγεθος τηλεφωνικού καταλόγου.² Η COCOM αποτέλεσε κλασσικό παράδειγμα ηγεμονικού διεθνούς καθεστώτος ασφαλείας που δημιουργήθηκε με γνώμονα τα συμφέροντα του πλέον ισχυρού μέλους του διεθνούς συστήματος.³

Πολλά από γεγονότα που έλαβαν χώρα κατά την διάρκεια της δεκαετίας του 1980 και τις αρχές της δεκαετίας του '90 (Πόλεμος των Άστρων μεταξύ ΗΠΑ-ΕΣΣΔ, Πόλεμος Ιράν - Ιράκ, Τερματισμός του Ψυχρού Πολέμου, έναρξη της παγκοσμιοποίησης) είχαν καταλυτική επίδραση πάνω στο διεθνές πολιτικοστρατιωτικοοικονομικό περιβάλλον. Την δεκαετία του 1980, κυρίως λόγω του εφησυχασμού και της έλλειψης ελέγχων από πλευράς της Δύσης και της ΕΣΣΔ, «ευαίσθητες τεχνολογίες- αγαθά» μεταφέρθηκαν στο Ιράκ συμβάλλοντας στο πυρηνικό του πρόγραμμα.

Η κατάρρευση του ΣτΒ στις αρχές της δεκαετίας του '90, είχε ως αποτέλεσμα ο ρόλος της COCOM ως γεωπολιτικό εργαλείο εξουθένωσης της πρώην ΕΣΣΔ, να πάψει να εξυπηρετεί τον λόγο για τον οποίο δημιουργήθηκε. Ο Ρώσος πρόεδρος Γιέλτσιν σε συνάντηση με τον Αμερικανό πρόεδρο Κλίντον τον Απρίλιο του 1993, ζήτησε ευθέως την κατάργηση της COCOM, διότι στραγγάλιζε την ήδη καταρρέουσα Ρωσική οικονομία. Η δεκαετία του 1990 ανέδειξε δύο νέες πυρηνικές δυνάμεις, την Ινδία και το Πακιστάν.⁴ Στις ΗΠΑ, η κυβέρνηση Κλίντον με το τέλος του ψυχρού

² Βλ. ενδεικτικά Mastanduno, Michael, «*Trade as a Strategic Weapon : American and Alliance Export Control Policy in the Early Post-War Period*», *International Organization*, Vol.42 issue 1, όπως επίσης Κολιόπουλος, Κων/νος « *Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα έως Σήμερα*» Εκδόσεις Ποιότητα, 2008, σελ 178.

³ Η COCOM ιδρύθηκε το 1947, με την συμμετοχή 17 αρχικά χωρών, ένα από τα οποία ήταν και η Ελλάδα.

⁴ Η Ινδία πραγματοποίησε την πρώτη της «ειρηνική» πυρηνική δοκιμή το 1974 και μαζί με το Πακιστάν πραγματοποίησαν δοκιμές πυρηνικών όπλων το 1998.

πολέμου , προσπάθησε να προωθήσει μία σειρά συμφωνιών-καθεστώτων για τον έλεγχο των όπλων και των ευαίσθητων για την παγκόσμια ασφάλεια υλικών. Παρά την αντίδραση που υπήρξε μέσα στο αμερικανικό πολιτικό σύστημα για τις δεσμεύσεις τις οποίες αναλάμβανε η μοναδική πλέον υπερδύναμη, προς τα τέλη της δεκαετίας του 1990, η κυβέρνηση Κλίντον επέμεινε στην προώθηση νέων συμφωνιών (π.χ. η Εκτεταμένη Απαγόρευση Πυρηνικών Δοκιμών- Comprehensive Nuclear Test Ban). Όμως η ρεπουμπλικανική πλειοψηφία στο Κογκρέσο απέρριψε τις συμφωνίες αυτές .

Η 11^η Σεπτεμβρίου προκάλεσε ισχυρό σοκ στην κοινωνία των κυρίαρχων κρατών. Η αντίδραση της διεθνούς κοινότητας ήταν άμεση. Το NATO ενεργοποίησε για πρώτη φορά το άρθρο 5 για την συλλογική άμυνα των μελών του. Όλα σχεδόν τα κράτη δήλωσαν την συμπαράστασή τους προς τις ΗΠΑ, με πλέον χαρακτηριστικό το δημοσίευμα της γαλλικής εφημερίδας Le Mond «Είμαστε όλοι Αμερικανοί». Η κυβέρνηση Μπους διάλεξε το μέτωπο της ένοπλης αντιπαράθεσης αρχικά με το Αφγανιστάν (αντιμετώπιση Ταλιμπάν), και στην συνέχεια με το Ιράκ (πυρηνικό πρόγραμμα του Σαντάμ Χουσεΐν).

Στο θέμα της προώθησης συμφωνιών για την αντιμετώπιση της διάδοσης ΟΜΚ και τον έλεγχο διακίνησης όπλων παγκοσμίως μέχρι το 2008, κάτω από την προεδρία του George W. Bush, τα πράγματα χειροτέρεψαν με πολλούς διαμορφωτές πολιτικής στις ΗΠΑ να αναρωτιούνται γιατί πρέπει να υφίστανται οι ΗΠΑ δεσμεύσεις, όταν μάλιστα δεν ασκούνται πιέσεις προς αυτές ή γιατί πρέπει να υφίστανται έλεγχο στην διακίνηση όπλων όταν δεν υπάρχει ανταγωνισμός από άλλες δυνάμεις.⁵ Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα την μη αποδοχή εκ μέρους τους για την υπογραφή παγκόσμιας δεσμευτικής Συνθήκης για το Εμπόριο Όπλων (Arms Trade Treaty-ATT), πρωτοβουλία την οποία ανέλαβε από το 2006 η Ευρ. Ένωση (με χώρα αντιπροσώπευσης το Ηνωμένο Βασίλειο) και προωθεί στις υπόλοιπες χώρες του κόσμου.⁶

⁵ Brzoska Michael, (Director of the Institute for Peace Research and Security Policy- University of Hamburg) άρθρο στο «Europe's World» , Summer 2009, τεύχος 12 σελ 43-45

⁶ EU internet site : http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/016_EN_low.pdf . Περισσότερα για την ATT στο κεφάλαιο 8.

Η απειλή της διάδοσης ΟΜΚ εξακολουθεί να βρίσκεται και στις μέρες μας στην κορυφή της πολιτικής ατζέντας στον Δυτικό κόσμο και κυρίως στις ΗΠΑ και την Ευρώπη. Ο κύριος λόγος είναι ότι το πρόβλημα της διάδοσης αυτής συνδεδεμένο με την τρομοκρατία αποτελεί ένα εκρηκτικό μείγμα που απειλεί την κοινωνία των κυρίαρχων κρατών. Τα κράτη που στο παρελθόν μονοπωλούσαν την χρήση βίας στο εσωτερικό τους και παρείχαν ασφάλεια από εξωτερικούς κινδύνους, πλέον χρειάζεται να αντιμετωπίσουν τρομοκρατικές απειλές από οργανώσεις ή ομάδες ατόμων που δεν δεσμεύονται από διεθνείς συμβάσεις, δεν γνωρίζουν την έννοια του ανθρωπιστικού δικαίου και δεν υπόκεινται σε κυρώσεις στην περίπτωση παραβίασής του.⁷

2. Παρουσίαση του Προβλήματος

Μετά την διάλυση του ΣτΒ στις αρχές της δεκαετίας του '90, οι χώρες που πριν ήταν ενταγμένες σε αυτό και είχαν στην διάθεσή τους πυρηνική τεχνογνωσία, έγιναν ξαφνικά αποδεκτά μέλη του Δυτικού κόσμου ενώ παράλληλα προσπαθούσαν να δημιουργήσουν τις κατάλληλες υποδομές ελέγχου των κρίσιμων τεχνολογιών τις οποίες κληρονόμησαν. Κατά την περίοδο λοιπόν αυτή, το ενδιαφέρον της διεθνούς κοινότητας εστιάσθηκε στην προσπάθεια ελέγχου του διεθνούς εμπορίου, με τρόπο ώστε τα «ευαίσθητα» από στρατιωτικής απόψεως υλικά, να μην φτάνουν σε κυβερνήσεις ή καθεστώτα (πρωτίστως του πρώην ανατολικού μπλοκ αλλά και χώρες όπως η Λιβύη, η Συρία, το Ιράν και η Β. Κορέα) τα οποία θα έθεταν πιθανόν σε κίνδυνο την διεθνή ασφάλεια και ειρήνη. Ο υπαρκτός κίνδυνος ήταν είτε η αποσταθεροποίηση σε τοπικό γεωγραφικό επίπεδο, είτε η απόκτηση ή ανάπτυξη Όπλων Μαζικής Καταστροφής (ΟΜΚ) καθώς και των μέσων μεταφοράς αυτών, γεγονός που θα είχε άμεση επίδραση στο παγκόσμιο διεθνές περιβάλλον.

Γρήγορα έγινε αντιληπτό ότι, ο έλεγχος διακίνησης ευαίσθητων για την παγκόσμια ασφάλεια υλικών δεν ήταν δυνατός μέσα από τις διαδικασίες του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών. Το κυριότερο πρόβλημα ήταν ότι οι κυβερνήσεις ή τα καθεστώτα προς τα οποία απαγορευόταν η εξαγωγή των υλικών αυτών, ήταν ήδη μέλη του ΟΗΕ. Από την μελέτη του θέματος στα αντίστοιχα διεθνή φόρα αποφασίστηκε ότι ο αποτελεσματικότερος έλεγχος αυτών των ευαίσθητων για την

⁷ Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, « Η Διεθνής Πολιτική στον 21^ο αιώνα» Εκδόσεις Ποιότητα, 2008, σελ 175-177

παγκόσμια ασφάλεια υλικών, μπορεί να πραγματοποιηθεί με προσπάθεια προς δύο κατευθύνσεις :

Πρώτον, να γίνει εντοπισμός περισυλλογή και καταστροφή παράνομων ποσοτήτων των υλικών αυτών. Προς τον τομέα αυτό, ανέπτυξαν δραστηριότητα Διεθνείς Οργανισμοί , είτε σε Ακαδημαϊκό επίπεδο εκδίδοντας σχετικές οδηγίες, είτε επί της ουσίας συμμετέχοντας σε σχετικές αποστολές εντοπισμού και περισυλλογής.

Δεύτερον, να εφαρμοστεί από όλα τα ΚΜ, ο έλεγχος της παραγωγής και της διακίνησης των ευαίσθητων- ελεγχόμενων υλικών. Με το σκεπτικό ότι η εξαγωγή υλικών από μία χώρα αποτελεί αυτομάτως εισαγωγή για μία άλλη , η ευθύνη ελέγχου των υλικών θα διαβιβάζεται από κυβέρνηση σε κυβέρνηση, με την καθιέρωση ειδικών συνοδευτικών εγγράφων και εφαρμογή ειδικών διαδικασιών , ώστε να υπάρχει πάντα θετικός έλεγχος της διακίνησης και της χρήσης των υλικών αυτών.

Για τους παραπάνω λόγους κρίθηκε απαραίτητο στα τέλη της δεκαετίας του '80 - αρχές της δεκαετίας του '90, να δημιουργηθούν μικροί και ευέλικτοι διεθνείς Οργανισμοί- Καθεστώτα (International Regimes), κύριο έργο των οποίων θα ήταν η καταγραφή των ελεγχόμενων υλικών σε καταλόγους, καθώς επίσης και η καθιέρωση κοινών διαδικασιών εξαγωγής τους. Επίσης καθιερώθηκε η υποχρέωση υποβολής σχετικών αναφορών για αλληλο-ενημέρωση των μελών των οργανισμών αυτών, όσων αφορά εισαγωγές , εξαγωγές καθώς και αρνήσεις στις εξαγωγές προς χώρες που δεν είναι μέλη των καθεστώτων ελέγχου.⁸

Το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, υποστήριξε τον αγώνα κατά της διεθνούς τρομοκρατίας εκδίδοντας μεταξύ άλλων την απόφαση 1540 ΣΑΗΕ/2004 με την οποία τα Κράτη – Μέλη μεταξύ άλλων θα πρέπει:

α. Να προβούν σε αναθεώρηση της νομοθεσίας τους περί εξαγωγικών ελέγχων με σκοπό την λήψη αυστηρών μέτρων για την αποφυγή διακίνησης ευαίσθητων για την παγκόσμια ασφάλεια υλικών που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν στην κατασκευή Όπλων Μαζικής Καταστροφής.

β. Να ενημερώσουν τις βιομηχανίες τους και τους υπόλοιπους αρμόδιους φορείς που εμπλέκονται στην παραγωγή –διακίνηση επικίνδυνων υλικών, για την ευθύνη τους σε θέματα πώλησης – προμήθειάς τους.

⁸ Σμήναρχος (Ι) Αναστασάκης,, Ιωάννης «Ασύμμετρες Απειλές & Ελεγχόμενα Υλικά» , Εκδόσεις Στρατηγικές , σελ. 9-10

γ. Να εφαρμόζουν αυστηρούς τελωνειακούς ελέγχους με σκοπό να μην περιέρχονται Όπλα Μαζικής Καταστροφής και η συναφής με αυτά τεχνολογία στα χέρια τρομοκρατικών οργανώσεων.⁹

Στο 2^ο Κεφάλαιο, της εργασίας αυτής γίνεται μία συνοπτική παρουσίαση των υπαρχόντων Διεθνών Καθεστώτων που ασχολούνται με τις εξαγωγές ευαίσθητων για την παγκόσμια ασφάλεια υλικών.

Στο 3^ο Κεφάλαιο, γίνεται η θεωρητική προσέγγιση των Διεθνών Καθεστώτων μέσα στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης.

Στο 4^ο Κεφάλαιο, γίνεται μία προσπάθεια αξιολόγησης της απόδοσης των Διεθνών Καθεστώτων Ελέγχου Εξαγωγών (ΔΚΕΕ) μέσω των προβλημάτων – δυσχερειών τους αλλά και των επιτευγμάτων τους έως σήμερα.

Στο 5^ο Κεφάλαιο, παρουσιάζονται οι προτεινόμενοι από τον συγγραφέα αυτής της εργασίας, παράγοντες, που συντελούν στην αποδοτικότητα των ΔΚΕΕ.

Στο 6^ο Κεφάλαιο, γίνεται η μεθοδολογική ανάλυση των παραγόντων, που όπως αναφέρθηκε παραπάνω είναι αυτοί που συντελούν στην καλύτερη απόδοση των ΔΚΕΕ.

Στο 7^ο Κεφάλαιο, στα πλαίσια της μεθοδολογικής έρευνας γίνεται η εξέταση μιας case study, η οποία βοηθάει στην τεκμηρίωση των δεδομένων της έρευνας.

Στο 8^ο Κεφάλαιο, αναλύεται το πλέγμα των εξαγωγικών ελέγχων ελεγχόμενων υλικών στην ΕΕ και στην συνέχεια γίνεται μία κριτική αποτίμηση και αξιολόγηση των ελέγχων αυτών.

Στο 9^ο Κεφάλαιο, αναλύεται το σύστημα εξαγωγικών ελέγχων στις ΗΠΑ και γίνεται μία προσπάθεια ανάλυσης των προβλημάτων που αντιμετωπίζει η υπερδύναμη στον τομέα αυτό.

Στο 10^ο Κεφάλαιο, παραθέτονται κάποια συνολικά συμπεράσματα και προτάσεις με βάση την διεθνή πρακτική – βιβλιογραφία και την εμπειρία του συγγραφέα ως προϊσταμένου της αρμόδιας υπηρεσίας του ΥΠΕΘΑ, που ασχολείται με τον εξαγωγικό έλεγχο ελεγχόμενων υλικών.

⁹ http://www.un.org/Docs/sc/unsc_resolutions04.html (UN Security Council Resolution for Non Proliferation of WMD)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Παρουσίαση – Περιγραφή

των Διεθνών Καθεστώτων Ελέγχου Εξαγωγών (ΔΚΕΕ)

1. Γενικά

Τα Διεθνή Καθεστώτα Ελέγχου Εξαγωγών (ΔΚΕΕ), δεν είναι αρχές που παίρνουν συλλογικές αποφάσεις (collective decision making authorities), οι οποίες αντικαθιστούν τις αποφάσεις των κρατών. Αντιθέτως, τα κράτη με δικούς τους νόμους και διαδικασίες ενσωματώνουν τις αποφάσεις των καθεστώτων. Παρόλα αυτά, τα κράτη μέσω των καθεστώτων, έχουν σταδιακά αναπτύξει κοινές προσεγγίσεις στα θέματα διακίνησης μιας συγκεκριμένης κατηγορίας αγαθών (ελεγχόμενα – «ευαίσθητα» υλικά), και ιδιαίτερα μέσω κατηγοριοποίησής τους σε ειδικούς καταλόγους.

Οι οργανισμοί αυτοί από ιδρύσεώς τους κρατούσαν χαμηλό προφίλ, με αποτέλεσμα το όνομα και η δραστηριότητά τους να μην είναι ευρύτερα γνωστά. Από το έτος 2003 και μετά, αποφασίστηκε ότι η καλύτερη λύση θα ήταν η ενημέρωση του κοινού και ιδιαίτερα της βιομηχανίας σχετικά με το έργο και τις επιδιώξεις τους. Το σκεπτικό ήταν ότι η προσπάθεια ελέγχου υλικών είναι από την φύση της εξαιρετικά δύσκολη για τις αρμόδιες εθνικές υπηρεσίες κάθε Κ-Μ, ειδικά για περιπτώσεις που τελικοί πιθανόν αποδέκτες θα είναι τρομοκρατικές οργανώσεις. Επομένως η σχετική ενημέρωση, ευαισθητοποίηση και συνεργασία των πολιτών και της βιομηχανίας κρίθηκε απαραίτητη. Η ενημέρωση αυτή αποσκοπεί στην εγρήγορση και ανάληψη ευθύνης εκ μέρους της βιομηχανίας που κατασκευάζει ελεγχόμενα υλικά, όσον αφορά τον έλεγχο διακίνησής τους. Σε επιβεβαίωση των αποφάσεων των διεθνών οργανισμών, εκδόθηκε τον Απρίλιο του 2004, η απόφαση 1540 του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών όπως ήδη έχει προαναφερθεί στο Κεφάλαιο 1.

Στο ίδιο μήκος κύματος η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, προσπαθεί να βρει τρόπους ενημέρωσης των βιομηχανιών. Από την μία προγραμματίζει και πραγματοποιεί ανεπίσημες επαφές με συνδέσμους αλλά και μεγάλες βιομηχανίες σε επίπεδο ΕΕ και από την άλλη καλεί τα Κ-Μ να αναλάβουν πρωτοβουλίες για ενημέρωση της εθνικής βιομηχανίας των χωρών τους όσον αφορά τις υποχρεώσεις τους σε θέματα ελέγχων.

Ας εξετάσουμε τώρα τι εννοούμε με τον όρο «ελεγχόμενα υλικά» από τα ΔΚΕΕ , ένα ορισμό που θα χρησιμοποιηθεί εντός της παρούσας εργασίας. Τα Ελεγχόμενα Υλικά χωρίζονται σε 2 κατηγορίες.

Η πρώτη κατηγορία είναι τα αμιγώς Στρατιωτικά Υλικά. Τα υλικά αυτά διακινούνται πάντα με κρατικό έλεγχο και με την ύπαρξη των σχετικών συνοδευτικών εγγράφων (άδειες εξαγωγής , εισαγωγής , πιστοποιητικό τελικού χρήστη κ.λ.π) .

Η δεύτερη κατηγορία είναι τα Υλικά Διττής (ή διπλής) Χρήσης ,(ΥΔΧ- Dual Use Goods/Items) . Με την έννοια Υλικά Διττής Χρήσης (ΥΔΧ) εννοούμε τα υλικά τα οποία ενώ σχεδιάστηκαν και κατασκευάστηκαν για εμπορική χρήση, δυνητικά μπορεί να έχουν στρατιωτικές εφαρμογές. Τα υλικά αυτά κατασκευάζονται μεν ελεύθερα ως εμπορικά υλικά, αλλά διακινούνται με κρατικό έλεγχο όπως και τα αμιγώς στρατιωτικά υλικά.

Τόσο τα στρατιωτικά υλικά όσο και τα υλικά διπλής χρήσης αναφέρονται συνήθως με τον όρο «Ελεγχόμενα Υλικά».Τα προϊόντα που περιλαμβάνονται στους καταλόγους ελεγχόμενων υλικών είναι κατά κατηγορία τα ακόλουθα:

- (1) Συμβατικά όπλα
- (2) Υλικά Διπλής Χρήσης Υψηλής Τεχνολογίας (μέσα σε αυτά περιλαμβάνονται μεταξύ άλλων τα Χημικά και Βιολογικά Υλικά, τα Πυρηνικά Υλικά και η Πυραυλική τεχνολογία)

Στις ανωτέρω κατηγορίες ως Ελεγχόμενα Υλικά θεωρούνται:

- (1) Τα κύρια συστήματα
- (2) Οι συσκευές ελέγχου , επιθεώρησης και παραγωγής τους
- (3) Οι πρώτες ύλες ειδικών στρατιωτικών προδιαγραφών
- (4) Η σχετική τεχνολογία και τεχνογνωσία
- (5) Το λογισμικό που είναι απαραίτητο για την ανάπτυξη, τις δοκιμές και την λειτουργία των επιμέρους συστημάτων.

Η επιλογή των υλικών που περιλαμβάνονται στους καταλόγους ελέγχου του κάθε οργανισμού, αποφασίζεται από ειδικούς εμπειρογνώμονες με βάση συγκεκριμένα κριτήρια. Στους καταλόγους τα υλικά περιγράφονται με τεχνικές παραμέτρους , βάσει των οποίων οι υπεύθυνοι στις Εθνικές Υπηρεσίες Ελέγχου και επίβλεψης κάθε Κ-Μ, μπορούν να επεμβαίνουν και ανάλογα να επιτρέπουν ή να δεσμεύουν την διακίνησή τους.

Πρέπει να τονιστεί ότι στους καταλόγους ελεγχόμενων Υλικών Διττής Χρήσης περιλαμβάνονται υλικά, σύμφωνα με το τεχνολογικό τους επίπεδο, την ευκολία παραγωγής και απόκτησης των και την ευρεία κυκλοφορία της τεχνογνωσίας κατασκευής των (know-how). π.χ. εάν διαπιστωθεί η κατασκευή υλικού σε Τρίτη χώρα, εκτός Διεθνούς Οργανισμού, τότε υπάρχει σοβαρή πιθανότητα διαγραφής του από τους καταλόγους Διττής Χρήσης, αφού ληφθεί υπόψη το είδος του υλικού, η ποιότητα του και η ευκολία απόκτησης του.¹⁰

2. Διεθνή Καθεστώτα Ελέγχου Εξαγωγών (ΔΚΕΕ)

α. Ομάδα Πυρηνικών Προμηθευτών – Nuclear Supplier's Group (NSG)

Το NSG δημιουργήθηκε το 1974 για να συμπεριλάβει μία ομάδα των 15 βιομηχανικών κρατών-προμηθευτών που κατείχαν πυρηνικά υλικά και την σχετική με αυτά τεχνολογία. Αυτή δεν ήταν η πρώτη προσπάθεια ελέγχου της διακίνησης της πυραυλικής τεχνολογίας. Νωρίτερα το 1971, μία ομάδα κρατών-προμηθευτών πυρηνικής τεχνολογίας, μελών της Συνθήκης της Μη Διάδοσης – Non Proliferation Treaty (NPT), συγκρότησαν μία επιτροπή, με σκοπό να καταλήξουν στην κοινή κατανόηση και εφαρμογή του άρθρου III.2 της Συνθήκης της Μη Διάδοσης (NPT), το οποίο δεσμεύει νομικά τα κράτη στην λήψη μέτρων ενάντια στην διάδοση Πυρηνικών Όπλων (ΠΟ). Με πρόεδρο τον Ελβετό Καθηγητή Claude Zangger (το όνομα του οποίου τελικά έλαβε η εν λόγω επιτροπή), οι χώρες υιοθέτησαν μία «Λίστα Επαγρύπνησης-Trigger List» πυρηνικών υλικών για τα οποία απαιτούνταν η ύπαρξη μέτρων ασφαλείας της Διεθνούς Επιτροπής Ατομικής Ενέργειας (IAEA) στην χώρα εισαγωγής, ως προϋπόθεση για να πραγματοποιηθεί η διακίνηση τους.

Σύντομα έγινε αντιληπτό ότι η «Λίστα Επαγρύπνησης» της Επιτροπής Zangger, με την οποία ασκούνταν ο έλεγχος της διακίνησης πυρηνικών υλικών και εξοπλισμού δεν ήταν επαρκής. Το 1974, η «ειρηνική» πυρηνική έκρηξη που πραγματοποίησε η Ινδία, κατέστησε σαφή την δυνατότητα παραβίασης των κανόνων που είχαν συμφωνηθεί από ένα αποφασισμένο για εκτέλεση πυρηνικών δοκιμών

¹⁰ Βλ. ενδεικτικά Ευρ. Κανονισμό 1334/2000 (Council Regulation (EC) No 1334/2000 of 22 June 2000 setting up a Community regime for the control of exports of dual-use items and technology), Κώδικα Συμπεριφοράς της ΕΕ για τα Όπλα του 1998 (EU Code of Conduct on Arms), Σμήναρχος (I) Αναστασάκης, Ιωάννης «Ασύμμετρες Απειλές & Ελεγχόμενα Υλικά», Εκδόσεις Στρατηγικές, σελ. 9-10

έθνος. Επιπρόσθετα, Γαλλία και Ιαπωνία, σημαντικοί προμηθευτές πυρηνικών υλικών, δεν είχαν υπογράψει την NPT και κατά συνέπεια δεν δεσμεύονταν από τις αποφάσεις της Επιτροπής Zangger. Για τον λόγο αυτό, τα K-M του NSG (Γαλλία και Ιαπωνία ήταν μέλη) , προέβησαν στην συγκρότηση μίας νέας λίστας που συμπεριελάμβανε υλικά, εξοπλισμό και τεχνολογίες που μπορούσαν να οδηγήσουν στην ανάπτυξη ΠΟ από κράτη που δεν τα είχαν στην κατοχή τους μέχρι εκείνη την στιγμή. Σε αντίθεση με την «Λίστα Επαγρύπνησης» του Zangger, η λίστα του NSG περιείχε και πολλά Υλικά Διττής Χρήσης, που δεν συνδέονταν απαραίτητα μόνο με την εφαρμογή πυρηνικών όπλων.

Το αποτέλεσμα όλων των παραπάνω προσπαθειών ήταν το 1978, τα κράτη προμηθευτές να δημιουργήσουν ένα πιο επίσημο σετ κατευθυντήριων οδηγιών για την εφαρμογή ελέγχων το οποίο να περιλαμβάνει δύο κατηγορίες υλικών. Η πρώτη κατηγορία περιλαμβάνει πυρηνικά υλικά, αντιδραστήρες και τα συστατικά τους, εξοπλισμό επανεπεξεργασίας και εμπλουτισμού πυρηνικών υλικών, εξοπλισμό για την παραγωγή βαρέως ύδατος, και κάθε τεχνολογία που σχετίζονταν με την «Λίστα Επαγρύπνησης» του Zangger. Η παρουσία υλικών από την λίστα αυτή στις άδειες εξαγωγής προϋπέθετε αυτόματα την ύπαρξη των δεσμεύσεων ασφαλείας της Διεθνούς Επιτροπής Ατομικής Ενέργειας στην χώρα προορισμού. Η δεύτερη κατηγορία περιλαμβάνει πυρηνικά υλικά και τεχνολογία διπλής χρήσης που δύνανται να χρησιμοποιηθούν εκτός της ανάπτυξης πυρηνικών προγραμμάτων και σε άλλες βιομηχανικές ή εμπορικές εφαρμογές από τις χώρες εισαγωγής. Οι κατευθυντήριες Οδηγίες αυτές, εκδόθηκαν το 1978 με το έγγραφο της ΔΕΑΕ , INFICIRC/254.

Η συνέχιση των επαφών μέσα στο Καθεστώς του NSG μέχρι το 1991, γινόταν σε διμερές επίπεδο μέσω του Γενικού Διευθυντή της ΔΕΑΕ, αφού δεν είχαν θεσμοθετηθεί τακτικές συναντήσεις. Το 1991, συνέβησαν ορισμένα γεγονότα που οδήγησαν στην ενεργοποίηση συναντήσεων στα πλαίσια του NSG. Κατά την διάρκεια του Πολέμου του Κόλπου, αποκαλύφθηκε ότι το Ιράκ είχε αναπτύξει ένα πρωτόγονο αλλά βιώσιμο πρόγραμμα κατασκευής ΠΟ με Υλικά Διττής Χρήσης που προμηθεύτηκε μέσω εμπορίου κυρίως με Ευρωπαϊκές χώρες. Η αποκάλυψη αυτή, είχε σαν αποτέλεσμα την ανάδειξη των προβλημάτων στην εφαρμογή των δεσμεύσεων του NSG από τα K-M στον προβλεπόμενο βαθμό. Τελικά, με την αναθεώρηση της Συνθήκης για την Μη Διάδοση (Non Proliferation Treaty), αποφασίστηκε η αντιμετώπιση όλων των υλικών που βρίσκονται και εκτός των

διατάξεων του άρθρου ΙΙΙ.2 της Συνθήκης, αλλά σχετίζονται με τον κύκλο παραγωγής ΠΟ (π.χ τρίτιο), να έχουν ως προϋπόθεση την ύπαρξη των δεσμεύσεων ασφαλείας της ΔΕΑΕ στην χώρα εισαγωγής.

Με την κατάρρευση του ΣτΒ, ο αριθμός των συμμετεχόντων κρατών σχεδόν διπλασιάστηκε, με αποτέλεσμα οι διμερείς επαφές να χαρακτηριστούν ανεπαρκείς και να αντικατασταθούν από προγραμματισμένες συσκέψεις ολομέλειας με σκοπό την συζήτηση θεμάτων ένταξης υλικών στους καταλόγους, ανταλλαγής πληροφοριών, θεμάτων διαφάνειας, θέσπισης κατευθυντήριων οδηγιών .

Κατά την σύσκεψη του 2004, μεταξύ άλλων αποφασίστηκε ότι για την διασφάλιση της διεθνούς ειρήνης είναι απαραίτητη η ενημέρωση των χωρών που δεν είναι μέλη του Οργανισμού. Για να βελτιωθεί η συνεργασία με αυτές τις χώρες, πρέπει να αναπτυχθεί η ανταλλαγή πληροφοριών καθώς επίσης και να διοργανωθούν σεμινάρια ή άλλες συγγενείς δραστηριότητες .

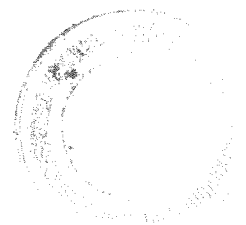
Είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι από το έτος 2004, ένα από τα μέλη του Καθεστώτος είναι και η Κίνα. Είναι η πρώτη φορά που η Κίνα γίνεται αποδεκτό μέλος ενός Διεθνούς Καθεστώτος Ελέγχου Εξαγωγών, γεγονός που έχει βαρύνουσα σημασία, κυρίως διότι για να γίνει αποδεκτό ένα νέο μέλος , τα παλαιότερα μέλη έχουν ελέγξει την σχετική εθνική νομοθεσία του σχετικά με τον έλεγχο εξαγωγών και την έχουν κρίνει αποδεκτή ¹¹.

Στο NSG συμμετέχουν σήμερα 46 μέλη (βλ. Παράρτημα «Α»), 45 κράτη και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ως μόνιμος παρατηρητής, ενώ οι αποφάσεις λαμβάνονται με ομοφωνία. Στο σημείο αυτό, είναι σκόπιμο να αναφέρουμε ότι η χώρα μας είναι μέλος του οργανισμού, όχι λόγω κατοχής της σχετικής τεχνολογίας, αλλά λόγω της στρατηγική της θέσης και κυρίως επειδή διαθέτει έναν από τους μεγαλύτερους εμπορικούς στόλους παγκοσμίως.

Η προεδρία ασκείται από την χώρα που φιλοξενεί την ολομέλεια την κάθε χρονιά, με την Ιαπωνική αντιπροσωπεία στην Βιέννη ως μόνιμο σημείο επαφής (Point of Contact-POC) για τα μέλη του NSG. ¹²

¹¹ Το πολιτικό σκέλος της εισόδου νέου μέλους δεν αναγνωρίζεται ως επίσημη δικαιολογία άρνησης αν και αποτελεί ίσως το κυριότερο παράγοντα για την αποδοχή του στο καθεστώς.

¹² Από την ιστοσελίδα του NSG : <http://www.nuclearsuppliersgroup.org/>, και βιβλίο Σμήναρχου (Ι) Αναστασάκη, Ιωάννη «Ασύμμετρες Απειλές & Ελεγχόμενα Υλικά» , Εκδόσεις Στρατηγικές σελ.

β. Καθεστώς Ελέγχου Πυραυλικής Τεχνολογίας – Missile Technology Control Regime (MTCR)

Όπως στις περιπτώσεις των περισσότερων Διεθνών Καθεστώτων Ελέγχου Εξαγωγών (ΔΚΕΕ), το MTCR δεν βασίζεται σε κάποια συνθήκη ή επίσημη συμφωνία και κατά συνέπεια δεν έχει νομικά δεσμευτικό χαρακτήρα πάνω στα μέλη του. Επινόηθηκε το 1983 , κατά την διάρκεια συναντήσεων της Ομάδας Χωρών G7 (ΗΠΑ, Ην. Βασίλειο, Καναδάς, Γαλλία, Γερμανία , Ιταλία και Ιαπωνία). Χωρίς να απευθύνουν ευθεία πρόσκληση προς άλλα κράτη, οι χώρες του G7 πρόσφεραν μία θέση στο καθεστώς με αντάλλαγμα την συμμόρφωσή τους με τις κατευθυντήριες αρχές του. Η πρόσβαση σε εμπορία υλικών και τεχνολογίας υψηλής αξίας οδήγησε πολλές χώρες στην είσοδό τους στο MTCR και έτσι αργότερα ο αριθμός των χωρών επεκτάθηκε σε 34 (Παράρτημα «Α») με 3 «συμβαλλόμενα» μέρη, την Κίνα το Ισραήλ και την Ρουμανία η οποία μετέπειτα εισήλθε στο Καθεστώς. Το 1993 προβλέφθηκε η ένταξη στους καταλόγους πυραύλων και μη επανδρωμένων αεροχημάτων (Unmanned Air Vehicles- UAV's) που δύνανται να μεταφέρουν φορτία ΟΜΚ.

Η ουσία των κατευθυντήριων οδηγιών του MTCR είναι «ο περιορισμός του κινδύνου διάδοσης ΟΜΚ (π.χ πυρηνικά, χημικά, βιολογικά όπλα) μέσω του ελέγχου της διακίνησης υλικών που θα μπορούσαν να συνεισφέρουν στην κατασκευή συστημάτων μεταφοράς (πλην επανδρωμένων αεροσκαφών) τέτοιων όπλων». Επίσης οι κατευθυντήριες οδηγίες στοχεύουν στην μείωση του κινδύνου να πέσουν ελεγχόμενα υλικά και ανάλογη τεχνολογία στα χέρια τρομοκρατικών ομάδων και ατόμων. Από την άλλη πλευρά δεν έχουν σκοπό την παρεμπόδιση εθνικών διαστημικών προγραμμάτων, αρκεί αυτά να μην συμβάλλουν στην διακίνηση υλικών για την κατασκευή συστημάτων μεταφοράς ΟΜΚ.

Το MTCR, ασχολείται με τα πυραυλικά συστήματα με βεληνεκές >300 KM (ICBM, Cruise Missile, UAVs) και πάντα σε σχέση με την μεταφορά ΟΜΚ (Weapons of Mass Destruction). Τα πυραυλικά συστήματα με βεληνεκές κάτω των 300 Km, ελέγχονται από το ΔΚΕΕ Wassenaar Arrangement.

26-31, Μη διαβαθμισμένες πηγές πληροφοριών από συμμετοχή σε Σεμινάρια – Συνέδρια – Συνσκέψεις του γράφοντος ως Προϊσταμένου του Γραφείου Διακίνησης Υλικών- Παρακολούθησης Διεθνών Καθεστώτων Ελέγχου Εξαγωγών του ΥΠΕΘΑ/ΓΔΑΕΕ.

Ο κατάλογος ελεγχόμενων υλικών του MTCR, χωρίζεται σε δύο κατηγορίες, όπως φαίνεται παρακάτω:

Κατηγορία I : Περιλαμβάνει τα συστήματα που έχουν βεληνεκές μεγαλύτερο από 300 Km και ωφέλιμο φορτίο μεγαλύτερο από 500 kg.

Κατηγορία II : Περιλαμβάνει τα συστήματα που έχουν βεληνεκές μεγαλύτερο από 300 Km και μπορούν να μεταφέρουν ωφέλιμο φορτίο μικρότερο από 500 Kg.

Ειδικότερα για τα υλικά που κατατάσσονται στην Κατηγορία I, η εξαγωγή μπορεί να επιτραπεί μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις, ακόμη και όταν η χώρα εισαγωγής είναι κράτος – μέλος του MTCR, ενώ της Κατηγορίας II είναι δυνατή η εξαγωγή, αφού προηγουμένως ληφθούν υπόψη τα κριτήρια μη διασποράς ΟΜΚ. Μετά το 2002, για τον φόβο νέων τρομοκρατικών επιθέσεων προστέθηκαν κατ' εξαίρεση στα ελεγχόμενα υλικά και τα μη επανδρωμένα αεροσκάφη με βεληνεκές μικρότερο των 300 χλμ, που φέρουν μηχανισμούς ψεκασμού ή νεφελοποίησης.

Τα μέλη του MTCR συναντώνται τουλάχιστον μία φορά τον χρόνο σε συναντήσεις 3 επιπέδων. Στην ολομέλεια (plenary) συμμετέχουν ανώτεροι υπάλληλοι των αρμόδιων υπουργείων που συζητούν θέματα πολιτικής εξαγωγών, ανταλλάσσουν πληροφορίες, και καταστρώνουν στρατηγικές για την βελτίωση της απόδοσης του Καθεστώτος. Τον Νοέμβριο του 2007 την προεδρία και την διοργάνωση της ολομέλειας την είχε η χώρα μας. Στις συναντήσεις με αντικείμενο την εξέταση τεχνικών χαρακτηριστικών των υλικών συναντώνται τεχνικοί εμπειρογνώμονες (technical experts) με σκοπό την επικαιροποίηση των καταλόγων υλικών με βάση τα νέα δεδομένα και τις προτάσεις των K-M.

Οι αποφάσεις λαμβάνονται με ομοφωνία. Δεν υπάρχει μόνιμη γραμματεία ενώ ως Σημείο Επαφής (Point of Contact –POC) λειτουργεί το γαλλικό ΥΠΕΞ. Κάθε κράτος έχει αναλάβει την πολιτική δέσμευση να εφαρμόζει τις αρχές του καθεστώτος και να προσαρμόζει ανάλογα την Εθνική του Νομοθεσία. Τα θεσμικά του κείμενα είναι οι Κατευθυντήριες Οδηγίες (Guidelines), οι Aid Memoire (Γενικές Οδηγίες) και ο Κατάλογος Ελεγχόμενων Υλικών (Technical Annex) ¹³

¹³ Από την ιστοσελίδα του MTCR <http://www.mtcr.info/english/guidetext.htm>, βιβλίο Σμήναρχου (I) Αναστασάκη, Ιωάννη «Ασύμμετρες Απειλές & Ελεγχόμενα Υλικά», Εκδόσεις Στρατηγικές σελ. 20-22, Μη διαβαθμισμένες πηγές πληροφοριών συμμετοχή σε Σεμινάρια – Συνέδρια – Συσκέψεις του

γ. **Αυστραλιανή Ομάδα (Australia Group-AG)**

Κατά την διάρκεια του πολέμου Ιράν-Ιράκ την δεκαετία του 1980, το Ιράκ κατέφυγε στην χρησιμοποίηση χημικών όπλων (ΧΟ) στην μάχη, γεγονός το οποίο έφερε πάλι στην επιφάνεια το γεγονός της διάδοσης ΟΜΚ. Τα στοιχεία που ήρθαν στην επιφάνεια απέδειξαν την καλυμμένη και άμεση συμβολή χωρών του Δυτικού κόσμου στο πρόγραμμα Χημικών Όπλων του Ιράκ και κυρίως των ΗΠΑ, της Γερμανίας, της Γαλλίας και της ΕΣΣΔ. Τα περισσότερα από τα βιομηχανικά κράτη είχαν επιβάλλει περιορισμούς στην εξαγωγή προϊόντων σε χημικά – βιολογικά υλικά και τεχνογνωσία αλλά αυτοί οι έλεγχοι δεν ήταν καθολικοί με αποτέλεσμα να μην είναι αποτελεσματικοί. Με σκοπό την ελαχιστοποίηση της διακίνησης χημικών και βιολογικών όπλων, η Αυστραλία το 1985 πρότεινε την εναρμόνιση των εξαγωγικών ελέγχων και τα 15 αρχικά μέλη συναντήθηκαν και ίδρυσαν το AG στις Βρυξέλλες το ίδιο έτος.

Οι προσπάθειες συντονισμού μεταξύ των κρατών – μελών του AG, δεν έχουν σκοπό την αντικατάσταση καθιερωμένων μηχανισμών ελέγχου της διάδοσης Βιολογικών –Χημικών Όπλων (ΧΒΟ), όπως είναι το Πρωτόκολλο της Γενεύης του 1925, η Συνθήκη για τα Βιολογικά και Τοξικά Όπλα του 1972 και η Συνθήκη για τα Χημικά Όπλα του 1997. Ο πρώτιστος στόχος είναι να προληφθούν «απρόσεκτες» διακινήσεις υλικών ή ΥΔΧ που θα μπορούσαν να συμβάλλουν στον κίνδυνο της διάδοσης υλικών που δύναται να θέσουν σε κίνδυνο την ανθρώπινη ζωή και ασφάλεια.

Υπάρχουν σε ισχύ οι εξής έξι κατάλογοι υλικών:

- (1) Υλικά Χημικών Όπλων
- (2) Μηχανήματα και εγκαταστάσεις για κατασκευή χημικών διπλής χρήσης καθώς και η σχετική τεχνολογία.
- (3) Διπλής χρήσης βιολογικά εξαρτήματα
- (4) Βιολογικά υλικά
- (5) Παθογόνα ζώων
- (6) Παθογόνα φυτών

Τα μέλη σήμερα ανέρχονται σε 40 (βλ. Παράρτημα «Α»), ενώ συμμετέχει και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή – Commission. Οι αποφάσεις αποτελούν πολιτικές δεσμεύσεις και λαμβάνονται με ομοφωνία. Τα θεσμικά κείμενα λειτουργίας του AG είναι οι Συνθήκες για τα Βιολογικά (BWC), για τα Χημικά Όπλα (CWC) και το AG «Enforcement Officers Manual». Τα μέλη του συμμετέχουν στις εξής ομάδες εργασίας :

- Ομάδα Εμπειρογνομόνων (Experts Group) η οποία έχει την ευθύνη της ετήσιας αναθεώρησης των καταλόγων ελεγχόμενων υλικών.
- Ομάδα Επιβολής (Enforcement Group)
- Ομάδα Εφαρμογής (Implementation Group).
- Ολομέλεια (Plenary Meeting) στην οποία προεδρεύει εκπρόσωπος κράτους μέλους και συμμετέχουν όλα τα μέλη των αντιπροσωπειών.

Η πρεσβεία της Αυστραλίας στο Παρίσι χρησιμεύει ως Σημείο Επαφής (POC) για όλες τις δραστηριότητες του AG.¹⁴

δ. Διακήρυξη του Wassenaar (Wassenaar Arrangement –WA)

Ο άτυπος αυτός οργανισμός ιδρύθηκε στις 31 Μαρτίου 1994, στο χωριό Wassenaar της Ολλανδίας και αποτελεί το πρώτο παγκόσμιο φόρουμ πολυμερούς συνεργασίας στον έλεγχο εξαγωγών Συμβατικών Όπλων και ευαίσθητων Υλικών Διττής Χρήσης και τεχνολογιών. Άρχισε να λειτουργεί τον Δεκέμβριο του 1996, αντικαθιστώντας την COCOM, (Coordinating Committee on Multi Lateral Export Control), ένα οργανισμό που όπως προαναφέρθηκε είχε ως αποστολή τον έλεγχο των υλικών υψηλής τεχνολογίας και στρατηγικής σημασίας, εκτός των χωρών του οργανισμού (κυρίως προς τις πρώην Ανατολικές Χώρες του ΣτΒ),

¹⁴ Από την ιστοσελίδα του AG: <http://www.australiagroup.net/guidetext.htm> , βιβλίο Σμήναρχου (Ι) Αναστασάκη, Ιωάννη «Ασύμμετρες Απειλές & Ελεγχόμενα Υλικά» , Εκδόσεις Στρατηγικές σελ. 20-22, Μη διαβαθμισμένες πηγές πληροφοριών συμμετοχή σε Σεμινάρια – Συνέδρια – Συνσκέψεις του γράφοντος ως Προϊσταμένου του Γραφείου Διακίνησης Υλικών- Παρακολούθησης Διεθνών Καθεστώτων Ελέγχου Εξαγωγών του ΥΠΕΘΑ/ΓΔΑΕΕ

αντιπροσωπεύοντας το ψυχροπολεμικό τοπίο στον τομέα του τεχνολογικού ανταγωνισμού μεταξύ των δύο υπερδυνάμεων.¹⁵

Η Έδρα του Wassenaar σήμερα βρίσκεται στην Βιέννη και οι αποφάσεις λαμβάνονται με ομοφωνία. Το WA εκδίδει δύο καταλόγους με ελεγχόμενα υλικά, οι οποίοι αναθεωρούνται κάθε χρόνο και στο τέλος του έτους τίθενται σε ισχύ. Οι κατάλογοι αυτοί είναι το Munitions List (ML) και το Dual Use List (DUL).

Το ML (Κατάλογος Αμυντικού Υλικού), περιλαμβάνει τα υλικά που εμπίπτουν στον ορισμό του Στρατιωτικού Υλικού και των τριών κλάδων των ΕΔ και χωρίζεται σε 22 επιμέρους κατηγορίες (βλ. Παράρτημα «B»).

Ο Κατάλογος με τα Υλικά Διττής Χρήσης (DUAL USE LIST) περιλαμβάνει εκείνα τα οποία εμπίπτουν στον ορισμό των Υλικών Διττής Χρήσης όπως είδαμε και χωρίζεται σε 10 επιμέρους κατηγορίες. (βλ. Παράρτημα «Γ»).

Τα κυριότερα θεσμικά κείμενα του οργανισμού είναι τα εξής :

(1) Initial Elements, με τα οποία καθορίζονται όλες οι λεπτομέρειες και οι διαδικασίες σχετικά με την λειτουργία του καθεστώτος WA.

(2) Best Practice Guidance, με τις οποίες δίνονται οδηγίες στους υπηρεσιακούς παράγοντες που εκδίδουν τις σχετικές άδειες, για το πώς θα μπορέσουν καλύτερα να ελέγξουν τα στοιχεία που υποβάλλονται από τις ενδιαφερόμενες εταιρείες. Η τελική απόφαση για την έγκριση εξαγωγής των υλικών, ανήκει στην κάθε χώρα μέλος.

Στον Διεθνές Καθεστώς Ελέγχου Εξαγωγών (ΔΚΕΕ) Wassenaar Arrangement υπάρχουν οι ακόλουθες ομάδες εργασίας :

(1) Η Γενική Ομάδα Εργασίας, (General Working Group – GWG) : ασχολείται με θέματα διαδικασιών, εφαρμογής των κατευθυντηρίων οδηγιών του οργανισμού και ανταλλαγής πληροφοριών.

(2) Η Ομάδα Τεχνικών Εμπειρογνομόνων (Expert's Group – EG), ασχολείται με την σύνταξη και ετήσια αναθεώρηση των καταλόγων με τα ελεγχόμενα από τον κάθε οργανισμό υλικά.

¹⁵ Βλ. Ενδεικτικά Cleverly, Michael «The Problem of Technology Transfer Controls», Global Affairs, no 4, σελ.110-125

(3) Η Ολομέλεια (Plenary Meeting – PLM), όπου συζητούνται θέματα πολιτικής, συντάσσονται οι κατευθυντήριες οδηγίες και λαμβάνονται οι τελικές αποφάσεις.

Το ΔΚΕΕ Wassenaar Arrangement, έρχεται χρονικά μετά την πτώση του υπαρκτού σοσιαλισμού, να παίζει τον ρόλο του μοχλού ηγεσίας και ικανοποίησης των εθνικών συμφερόντων των ΗΠΑ στα θέματα εξαγωγών κρίσιμης τεχνολογίας σε ένα τελείως διαφορετικό τοπίο. Σκοπός του άτυπου αυτού οργανισμού (Καθεστώσ-Regime), είναι ο έλεγχος των εξαγωγών Συμβατικών Όπλων και των Υλικών Διττής Χρήσης προς τρίτες χώρες, οι οποίες υπάρχει πιθανότητα κάποια στιγμή να δράσουν αποσταθεροποιητικά στην περιοχή τους ή να αποτελέσουν απειλή για την παγκόσμια ειρήνη και ασφάλεια.

Για τον λόγο αυτό μία ουσιαστική μεταβολή του που πραγματοποιήθηκε με την πάροδο του χρόνου, είναι η μετατροπή του από Trade Regime σε Security Arrangement. Οι ΗΠΑ κατόρθωσαν να θέσουν τις βάσεις αυτού του νέου καθεστώτος υποστηριζόμενες από τους συμμάχους τους, οι οποίοι συμμερίζονταν ένα μέρος των ανησυχιών τους για την παγκόσμια ασφάλεια. Όμως τα πράγματα πλέον έχουν αλλάξει από την εποχή της COCOM, και οι σύμμαχοι των ΗΠΑ δεν είναι πλέον διατεθειμένοι να τους δώσουν δικαίωμα veto πάνω σε αποφάσεις που αφορούν την εθνική τους κυριαρχία και αυτονομία στα θέματα των εξαγωγών.

Σε έναν κόσμο που στιγματίζεται με την απειλή της τρομοκρατίας που πηγάζει από περιφερειακά κράτη και άλλους δρώντες (actors) που δεν σχετίζονται άμεσα με αυτά, πολλοί από τους στρατηγικούς στόχους -κινδύνους της COCOM, σήμερα είναι μέλη του Wassenaar Arrangement, αναγνωρίζοντας έτσι την ανάγκη για άσκηση υπεύθυνης πολιτικής εξαγωγών που θα συνέβαλε στην διεθνή ειρήνη και ασφάλεια στο μεταπυρροπολεμικό τοπίο.

Όπως θα αναφερθεί στο επόμενο κεφάλαιο για τα αίτια δημιουργίας των Διεθνών Καθεστώτων, η δημιουργία του Wassenaar Arrangement, αποσκοπεί στην διαφάνεια, υπευθυνότητα, διαβούλευση και όπου χρειάζεται στην άσκηση περιοριστικής πολιτικής στις εξαγωγές ευαίσθητων υλικών. Συμβάλλει επίσης στην επίτευξη συλλογικότητας και συνεργασίας, προκειμένου να προληφθούν μέσω ανταλλαγής κρίσιμων πληροφοριών εξαγωγές ευαίσθητων υλικών σε προορισμούς που υπάρχουν υπόνοιες ότι σχετίζονται με την τρομοκρατία και θέτουν σε κίνδυνο την περιφερειακή ειρήνη και ασφάλεια.

Σε αντίθεση με το καθεστώς της COCOM, η απόφαση για υλοποίηση ή άρνηση της εξαγωγής ανήκει αποκλειστικά στα κράτη μέλη και δεν υπάρχει το δικαίωμα του veto (βέτο) από κάποια χώρα, ούτε η εκ των προτέρων εξέταση όλων των προτιθέμενων για υλοποίηση εξαγωγών όπου οι ΗΠΑ έπαιζαν καθοριστικό ρόλο στο παρελθόν. Και αυτό διότι οι χώρες της σημερινής ΕΕ και ειδικότερα οι χώρες που παραδοσιακά κατέχουν το μεγαλύτερο ποσοστό εξαγωγών δηλ. Γαλλία, Γερμανία, Μ. Βρετανία, κατέστησαν σαφές στις ΗΠΑ πριν την δημιουργία του Wassenaar Arrangement, ότι, δεν προτίθεται να υιοθετήσουν τις μονομερείς κυρώσεις τους για διάφορα κράτη που είχαν επιλεγεί από αυτές (σκοπευμένα μέτρα), αφού πλέον ο στρατηγικός κίνδυνος της επέκτασης της ΕΣΣΔ, δεν συνέτρεχε για την Ευρώπη. Συγκεκριμένα οι ΗΠΑ, προσπάθησαν λίγο πριν την δημιουργία του ΔΚΕΕ WA το 1996, να υπάρχουν συγκεκριμένα στοχευμένα μέτρα από τα Κ-Μ του καθεστώτος, έναντι των χωρών της Λιβύης, του Ιράν, του Ιράκ, της Β. Κορέας (Target Countries), γεγονός που απορρίφθηκε κατηγορηματικά από τους Ευρωπαίους θέτοντας έτσι με σαφή τρόπο σε αμφισβήτηση την πλήρη ηγεμονία που απολάμβαναν οι ΗΠΑ στον τομέα κατά την εποχή της COCOM.¹⁶

Για να γίνει κάποιο κράτος μέλος του WA, πρέπει σύμφωνα με τις κατευθυντήριες οδηγίες του (initial elements) να αποτελεί κατασκευαστή ή εξαγωγέα Συμβατικών Όπλων - ΥΔΧ, να εφαρμόζει πρακτικές μη διάδοσης τηρώντας την απαραίτητη και συμβατή με τις αρχές του WA εθνική νομοθεσία και να εφαρμόζει πιστά τους εξαγωγικούς ελέγχους. Κράτη τα οποία δεν αποτελούν μέλη του WA, παρακινούνται μέσω δραστηριοτήτων – ενημερώσεων του καθεστώτος να εφαρμόζουν ανάλογες πρακτικές – διαδικασίες στην διακίνηση Συμβατικών Όπλων - Υλικών Διττής Χρήσης. Στο WA ανήκουν 40 χώρες (Παράρτημα «Α») και υπάρχει μεγαλύτερη θεσμοποίηση σε σχέση με τα άλλα ΔΚΕΕ, αφού υπάρχει μόνιμη γραμματεία στην Βιέννη που συντονίζει όλα τα θέματα που απασχολούν το καθεστώς και πιο συχνές συναντήσεις μεταξύ των Κ-Μ (5-6 τον χρόνο).

Ειδικά μέτρα που εφαρμόζονται εντός του WA και αποσκοπούν στην καταπολέμηση της διάδοσης ΟΜΚ και της τρομοκρατίας μπορούν να θεωρηθούν τα παρακάτω:

¹⁶ Βλέπε ενδεικτικά Richard Grimmert, CRS Report for Congress «Military Technology and Conventional Weapons Export Controls», 29 Σεπτεμβρίου 2006, σελ CRS 3-4.

Πρώτον, τα Κράτη-Μέλη επιδιώκουν μέσω της εθνικής τους πολιτικής να εξασφαλίσουν ότι η μεταφορά τεχνολογίας ΥΔΧ και Συμβατικών Όπλων δεν συμβάλλει στην ανάπτυξη στρατιωτικών δυνατοτήτων που θέτουν σε κίνδυνο την περιφερειακή ειρήνη και ασφάλεια, ούτε υπάρχει ο κίνδυνος εκτροπής τους σε άλλες χώρες ή φορείς που δραστηριοποιούνται παράνομα στο συγκεκριμένο τομέα. Πιο συγκεκριμένα : α) Ο κατάλογος των ΥΔΧ έχει 2 παραρτήματα: 1) Λίστα με τα Ευαίσθητα Υλικά (Sensitive Items) και 2) Λίστα με τα Πολύ Ευαίσθητα Υλικά (Very Sensitive Items). Η καταχώρηση των υλικών γίνεται σύμφωνα με το κριτήριο της προστασίας της υψηλής τεχνολογίας και της επικινδυνότητας στην χρήση τους, με σκοπό την άσκηση του μέγιστου δυνατού ελέγχου κατά την διακίνησή τους. Για τα Συμβατικά Όπλα υπάρχει η συγκεκριμένη λίστα με τις 22 ξεχωριστές κατηγορίες που περιλαμβάνει όλα σχεδόν τα υπάρχοντα οπικά συστήματα. Η διακίνηση αυτών διεξάγεται και παρακολουθείται μέσω των εξαγωγικών αρχών των κρατών μελών του WA.

Για την διακίνηση των πιο ευαίσθητων από τα ΥΔΧ και των Όπλων που προβλέπονται από την Συνθήκη CFE (Συνθήκη που καθορίζει τις Συμβατικές Δυνάμεις στην Ευρώπη) και τον κατάλογο του ΟΗΕ για τα Συμβατικά Όπλα προβλέπεται ανταλλαγή πληροφοριών (information exchange), καθώς και ειδοποίηση (notification) των υπολοίπων κρατών μελών, σε περιπτώσεις που υπάρχουν αρνήσεις εξαγωγών (denials) προς τρίτες χώρες. Με τον τρόπο αυτό, επιδιώκεται η ελαχιστοποίηση του φαινομένου του αθέμιτου ανταγωνισμού μέσω έγκρισης εξαγωγών σε υλικά που προηγουμένως κάποιο άλλο Κ-Μ του καθεστώτος έχει αρνηθεί (φαινόμενο undercut).

Στην πράξη το σύστημα των πληροφοριών εντός του WA δεν αποδεικνύεται ιδιαίτερα αποτελεσματικό αφού τα Κ-Μ δεν υποχρεούνται νομικά παρά μόνο πολιτικά να ανακοινώνουν στοιχεία που αφορούν τις εξαγωγές τους, όπως επίσης δεν υπάρχει μηχανισμός ελέγχου και επιβολής κυρώσεων στα «παρανομούντα» κράτη. Παρόλα αυτά, η διαπίστωση μέσω ανταλλαγής πληροφοριών, «παραβατικών» συμπεριφορών από κάποιο Κ-Μ, μπορεί να οδηγήσει σε πίεση προς την ηγεσία του που δύναται να φτάσει και το ανώτερο διπλωματικό επίπεδο και να αντιμετωπιστεί παράλληλα με διάφορα άλλα θέματα που αφορούν τις σχέσεις μεταξύ των κυρίαρχων κρατών.

Δεύτερον, η αμερικανική πλευρά λίγο πριν από το 2000, διαπίστωσε την αδυναμία ελέγχου υλικών που βρίσκονται εκτός λιστών, αλλά κατευθύνονται σε προορισμούς που υπάρχουν σαφείς ενδείξεις για την μη συμβατική χρησιμοποίησή τους.¹⁷ Κατόπιν τούτου, πρότεινε την εισαγωγή της ρήτρας «catch-all», σε μη ελεγχόμενα από τους ειδικούς καταλόγους αγαθά, όταν αυτά υπάρχουν πληροφορίες ότι:

(α) η τελική τους χρήση θα είναι στρατιωτική σε χώρα που βρίσκεται κάτω από embargo όπλων από την ΕΕ, ΟΗΕ ή τον ΟΑΣΕ.

(β) η τελική τους χρήση συνδέεται με την παραγωγή, ανάπτυξη, χειρισμό, συντήρηση, αποθήκευση ΟΜΚ.

(γ) η τελική τους χρήση θα είναι στρατιωτική αλλά δεν έχει ζητηθεί επίσημα άδεια εξαγωγής για αυτήν.

Με τον τρόπο αυτό, τα Κ-Μ, δύνανται να ελέγχουν όλα τα φορτία, για τα οποία υπάρχουν ενδείξεις ότι απευθύνονται σε προορισμούς που προκαλούν ανησυχία στην διεθνή κοινότητα, όπως πχ πρόσφατα το Ιράν, γεγονός που ενισχύει την αποτρεπτική ικανότητα τους στην διάδοση ΟΜΚ και όπλων που δύνανται να χρησιμοποιηθούν σε βάρος της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας. Οι χώρες της ΕΕ, αποδέχτηκαν την αμερικανική πρόταση για την ρήτρα «catch-all», προβλέποντας μάλιστα σχετική διάταξη στην Ευρωπαϊκή Νομοθεσία για τα ΥΔΧ όπως θα εξεταστεί παρακάτω στο κεφάλαιο 8.¹⁸

Όπως γίνεται αντιληπτό, τα κράτη-μέλη δεν σταματούν τις εξαγωγές προς τρίτες χώρες μόνο σε περίπτωση απαγορεύσεων (embargo), αλλά και σε περιπτώσεις ανάλογα με την τρέχουσα κατάσταση σε αυτές, προλαμβάνοντας τυχόν καθυστερήσεις ή δυσλειτουργίες των μηχανισμών επιβολής κυρώσεων.

Με κατευθυντήριες οδηγίες που εκδόθηκαν από ιδρύσεως του καθεστώτος, ρυθμίζονται κοινές διαδικασίες αντιμετώπισης κατηγοριών οπλικών συστημάτων που θεωρούνται ότι γίνονται όργανα στα χέρια τρομοκρατικών οργανώσεων. Τέτοιες περιπτώσεις αποτελούν:

¹⁷ Βλέπε επίσης Κεφάλαιο 9.

¹⁸ Βλέπε ενδεικτικά «The Wassenaar Arrangement and the Future of Multilateral Export Controls» Hearing before the Committee on Governmental Affairs, One Hundred Sixth Congress, Second Session, 12 Απριλίου 2000

(α) Γενικές Κατευθυντήριες Οδηγίες (Best Practice Guidelines) για την διακίνηση Μικρών και Ελαφρών Όπλων (Small Arms and Light Weapons –SALW) (υιοθέτηση Δεκέμβριος 2002 , συμπλήρωση 2007)

(β) Γενικές Κατευθυντήριες Οδηγίες για τα Φορητά Αντιαεροπορικά Όπλα -MANPADS (Man Portable Air Defense Systems) (υιοθέτηση Δεκέμβριος 2003 , συμπλήρωση 2007)

(γ) Γενικές Κατευθυντήριες Οδηγίες για την Μεσιτεία – Διαμεσολάβηση Συμβατικών Όπλων (Brokering) (Δεκέμβριος 2003)

(δ) Γενικές Κατευθυντήριες Οδηγίες για την Διακίνηση Αύλης Τεχνολογίας (Δεκέμβριος 2006).

(ε) Γενικές Κατευθυντήριες Οδηγίες για την Πρόληψη Αποσταθεροποίησης λόγω Μεταφοράς Μικρών και Ελαφρών Όπλων (SALW) μέσω Αερομεταφοράς (Δεκέμβριος 2007).¹⁹

3. Συμπεράσματα

Η ανεπίσημη μορφή οργάνωσης ανάμεσα στα 4 ΔΚΕΕ ποικίλλει, όμως παραμένει στα όρια της ύπαρξης νομικά δεσμευτικών συμφωνιών η συνθηκών ως βάση της ίδρυσής τους. Η οργανική δομή τους περιορίζεται σε μία μικρή γραμματεία και τρία Σημεία Επαφής (POC's), για την ανταλλαγή πληροφοριών και διοικητικής υποστήριξης.

Η πρακτική της ανταλλαγής πληροφοριών ανάμεσα στα Κ-Μ αντικατοπτρίζεται μέσα από το συνεχές δίλημμα εμπορίου – ασφάλειας το οποίο όλα αντιμετωπίζουν. Και στις τέσσερις περιπτώσεις υπάρχουν ανταλλαγές πληροφοριών για αρνήσεις εξαγωγών, όχι όμως για εγκρίσεις (πλην του ΔΚΕΕ WA όπου υπάρχουν σε συνολική μορφή κατά χώρα προορισμού). Η αιτία αυτής της διαφοράς φαίνεται να προέρχεται από το ότι οι αρνήσεις των εξαγωγών αφορούν θέματα ασφάλειας και επιτρέπουν στα Κ-Μ να προλαμβάνουν πιθανά φαινόμενα διάδοσης. Η ανταλλαγή πληροφοριών για εγκρίσεις από την άλλη πλευρά, αντιμετωπίζονται ως εμπιστευτικά εμπορικά

¹⁹ Από την ιστοσελίδα του WA: <http://www.wassenaar.org/> , βιβλίο Σμήναρχου (Ι) Αναστασάκη, Ιωάννη «Ασύμμετρες Απειλές & Ελεγχόμενα Υλικά» , Εκδόσεις Στρατηγικές σελ. 20-22, Μη διαβαθμισμένες πηγές πληροφοριών από συμμετοχή σε Σεμινάρια – Συνέδρια – Συσκέψεις του γράφοντος ως Προϊσταμένου του Γραφείου Διακίνησης Υλικών- Παρακολούθησης Διεθνών Καθεστώτων Ελέγχου Εξαγωγών του ΥΠΕΘΑ/ΓΔΑΕΕ

δεδομένα, τα οποία δύνανται να χρησιμοποιηθούν από ανταγωνιστές προς όφελός τους.

Τα ΔΚΕΕ, αφότου ιδρύθηκαν, είχαν ενδιαφέρουσες προοπτικές στο να μετατραπούν σε σημαντικούς διεθνείς οργανισμούς, διότι σχεδιάσθηκαν ώστε να λαμβάνουν υπόψη τους μία σειρά κινήτρων της κρατικής συμπεριφοράς και συμμόρφωσης με τις διεθνείς υποχρεώσεις.²⁰ Αφενός αντιμετωπίζουν μία σειρά προβλημάτων που σχετίζονται με την ασφάλεια μερικών Κ-Μ και την ίδια στιγμή επιδιώκουν την ικανοποίηση οικονομικών συμφερόντων άλλων Κ-Μ, με την πρόσβασή τους σε εμπόριο υλικών υψηλής τεχνολογίας και άλλα κίνητρα. Για να επιτευχθεί αυτή η ισορροπία, η συμμετοχή στα ΔΚΕΕ και η συμμόρφωση με τις οδηγίες τους έπρεπε να γίνει οικονομικά δελεάζουσα στα μέλη που είχαν λιγότερες ανησυχίες για θέματα ασφαλείας. Σε μεγάλο λοιπόν βαθμό προσφερόταν αυξημένη οικονομική συνεργασία και πολιτική υποστήριξη με αντάλλαγμα την συμμόρφωση με «τους κανόνες του παιχνιδιού της ασφαλείας».

Μερικές χώρες επίσης επιδίωξαν να γίνουν μέλη των ΔΚΕΕ διότι ένιωσαν ότι πρέπει (ή θα πρέπει) να είναι μέρος του Δυτικού φιλελεύθερου κόσμου. Αυτό ισχύει κυρίως για τις πρώην χώρες του ΣτΒ, οι οποίες ύστερα από δεκαετίες Σοβιετικής κατοχής, ένιωσαν την ανάγκη να αποκαταστήσουν το διεθνές τους κύρος, ως φιλελεύθερες δημοκρατίες. Ένας μεγάλος αριθμός αυτών των κρατών προσχώρησε στα ΔΚΕΕ, στα οποία μέχρι τότε συμμετείχαν πρωτίστως προμηθευτές υλικών υψηλής τεχνολογίας, παρά το γεγονός ότι είχαν ελάχιστη τεχνογνωσία παραγωγής και πώλησης τέτοιων υλικών. Είναι πιθανή η προσχώρησή τους λόγω του ενδιαφέροντός τους για την συνολική ασφάλεια. Είναι εξίσου πιθανή όμως η προσχώρησή τους για λόγους που συνδέονται με το γόητρο και την καθιέρωσή τους στο διεθνές σύστημα ως ισότιμα μέλη της διεθνούς κοινότητας, ως μέλη ενός κλειστού γκρουπ οικονομικής συνεργασίας που θα ωφελούσε την οικονομική τους ανάπτυξη και θα διευκόλυνε ενδεχόμενα την είσοδό τους σε άλλους διεθνείς οργανισμούς²¹.

²⁰ Mitchell, Ronald B. « Regime Design Matters: Intentional Oil Polluters and Treaty Compliance», International Organization, 1994, 48 (3) σελ. 425-458

²¹ Για κάποιες από τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, η καθιέρωση συστημάτων ελέγχων εξαγωγών σύμφωνα με τα πρότυπα του δυτικού κόσμου, αποτελούσε προϋπόθεση για την είσοδό τους στο ΝΑΤΟ, όπως φαίνεται μέσα από το international workshop «Multilateral Export Control Arrangements: Evaluating the Effectiveness» Washington DC, 1-2 Αυγούστου 2002.

Τα περισσότερα από τα υποψήφια Κ-Μ , γινόντουσαν δεκτά στα ΔΚΕΕ διότι ήταν γενικώς αποδεκτή η αντίληψη ότι η μεγαλύτερη συμμετοχή απέφερε μεγαλύτερο όφελος στον σκοπό της Μη Διάδοσης (ΟΜΚ) από την περιορισμένη συμμετοχή κρατών με διαπιστωμένη την ικανότητα να προμηθεύουν (suppliers) υλικά υψηλής τεχνολογίας. Το μόνο που απαιτούνταν από τα υποψήφια κράτη ήταν η θέληση, η αποφασιστικότητα και οι απαραίτητοι πόροι για να καθιερώσουν ένα βιώσιμο σύστημα εξαγωγικών ελέγχων και η εναρμόνισή του με τα διεθνή στάνταρντ των ΔΚΕΕ.

Σε τελευταία ανάλυση, όπως προβλέπεται και μέσα στα ΔΚΕΕ, σε μία παγκοσμιοποιημένη οικονομία, μπορεί μία χώρα να μην προμηθεύει επικίνδυνα για την διεθνή ασφάλεια υλικά, μπορεί όμως κάλλιστα το έδαφός της να χρησιμοποιείται ως σημείο διαμετακόμισης για διακινήσεις από παράνομα κυκλώματα του διεθνούς εμπορίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Θεωρία Διεθνών Καθεστώτων

1. Γενικά

Πριν παρατεθούν οι θεωρητικοί και εμπειρικοί παράγοντες που πιθανόν να εξηγούν γιατί τίθεται σε κίνδυνο η απόδοση των ΔΚΕΕ για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας και την Μη Διάδοση ΟΜΚ, κρίνεται σκόπιμη η ενασχόληση με την φύση των ίδιων των Διεθνών Καθεστώτων και την σχέση που διατηρούν με τις υπάρχουσες θεωρίες των Διεθνών Σχέσεων.

Η θεωρία των Διεθνών Καθεστώτων, ως μία από τις θεωρίες που υπάρχουν σήμερα μέσα στα πλαίσια του φαινομένου της παγκοσμιοποίησης, υποστηρίζει ότι το παγκόσμιο σύστημα δεν κυριαρχείται από μία ηγεμονική δύναμη, ούτε από μία παγκόσμια πολιτική αρχή. Η ηγεμονική δύναμη δεν είναι αναγκαστικά απαραίτητη για την διασφάλιση της σταθερότητας στον κόσμο. Το διεθνές σύστημα διέπεται από ένα σύνολο συμφωνιών – καθεστώτων, για την διαχείριση της πολύπλοκης αλληλεξάρτησης μεταξύ των κρατών- εθνών (Nye και Keohane, 1971), τα οποία δημιουργούν ένα σταθερό πλαίσιο διαπραγμάτευσης μεταξύ τους, καθορίζουν τις συμπεριφορές τους και οριοθετούν το ελεγκτικό πλαίσιο των δράσεων τους.

Υπάρχουν διάφοροι ορισμοί των Διεθνών Καθεστώτων, με πλέον αποδεκτό αυτόν που δίνεται από τον αμερικανό διεθνολόγο Stephen Krasner, ο οποίος ισχυρίζεται ότι τα διεθνή καθεστώτα είναι: « σύνολο υποκειμενικών ή αντικειμενικών αρχών και κανόνων, νορμών και διαδικασιών λήψης αποφάσεων, γύρω από τις οποίες συγκλίνουν οι προσδοκίες των κρατών σε έναν συγκεκριμένο τομέα των διεθνών σχέσεων»²². Με άλλα λόγια, για να μπορεί να θεωρηθεί ένας διεθνής θεσμός «Καθεστώς», πρέπει να ικανοποιεί ορισμένα κριτήρια που έχουν σχέση, πρώτον με τον βαθμό θεσμοποίησης, δεύτερον, τους κοινούς κανόνες μεταξύ των μελών και τρίτον με τους κοινούς μηχανισμούς επιβολής των κανόνων και των διαδικασιών.

²² Krasner, Stephen D, «Structural Causes and Regime Consequences: Regimes as Intervening Variables» στο Krasner, Stephen D, «International Regimes» , Ithaca, Cornell University Press, 1983, σελ.2

Παρά την έντονη κριτική, η θεωρία των Διεθνών Καθεστώτων επικράτησε για πολλά χρόνια από τότε που πρωτοδιατυπώθηκε (αρχές δεκαετίας του '70). Στις αρχές της δεκαετίας του '90, παράλληλα με τις παγκόσμιες αλλαγές που αναφέρθηκαν στην αρχή διατυπώνεται και η θεωρία του Joseph Nye, αλλάζοντας προσέγγιση και προτείνοντας μία νέα έννοια, εκείνη της ήπιας δύναμης (soft power) για να προσεγγίσει το θέμα της ισχύος στην παγκόσμια οικονομία. Πιο συγκεκριμένα ο Joseph Nye, υποστηρίζει ότι ουδέποτε οι ΗΠΑ σταμάτησαν να είναι ο ισχυρότερος κρατικός φορέας στον κόσμο. Ωστόσο ο ρόλος τους πρέπει να είναι φωτισμένος και καθοδηγητικός σε μια σειρά από θέματα όπως η παγκόσμια ασφάλεια, η καταπολέμηση της παγκόσμιας εγκληματικότητας, η προστασία του φυσικού περιβάλλοντος κ.λ.π).

Η θεωρία των Διεθνών Καθεστώτων ως μία από τις θεωρίες που ερμηνεύουν το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης έχει δεχθεί ισχυρή κριτική. Η κριτική αυτή εστιάζει κυρίως στο γεγονός ότι η πολιτική επιστήμη δεν μπορεί να ερμηνεύσει, στα πλαίσια ενός ενιαίου μοντέλου, το σύνολο του κόσμου, που χαρακτηρίζεται από πολυδιάσπαση και πληθώρα καθεστώτων. Η δυναμική εξέλιξη του κόσμου δεν μπορεί να ερμηνευθεί από την τάξη και την μονιμότητα του συστήματος των καθεστώτων το οποίο χαρακτηρίζεται από στατικότητα και δυσκολία προσαρμογής στις ταχύτατες εξελίξεις των κοινωνιών ιδιαίτερα στον οικονομικό τομέα.²³

Υπάρχουν και διαφορετικές απόψεις για όλα αυτά τα καθεστάτα που σχετίζονται με την Μη Διάδοση. Για παράδειγμα ο Davis, υποστηρίζει ότι τα καθεστάτα αυτά είναι περισσότερο μία μορφή συμμαχίας και λιγότερο ένα «κανονικό καθεστώς». ²⁴ Κάνοντας μία ιδιαίτερη αναφορά στα Διεθνή Καθεστάτα Ελέγχου Εξαγωγών (ΔΚΕΕ), θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι διαφέρουν από άλλα Διεθνή Καθεστάτα με 3 τρόπους:²⁵ Πρώτον, τα ΔΚΕΕ δεν βασίζονται πάνω σε συνθήκες και ο όγκος των ευαίσθητων υλικών τα οποία περιλαμβάνουν δεν εμπίπτει σε κάποια

²³ Από το βιβλίο του καθηγητή κου Ρουμελιώτη, Παναγιώτη «Παγκόσμια Οικονομική Διακυβέρνηση», Εκδόσεις Λιβάνη, 2006 σελ.

²⁴ Davis, Zachary S. «The Realist Nuclear Regime», Security Studies, vol 2, Spring / Summer 1993, σελ. 86

²⁵ Οι τρόποι αυτοί αναλύονται διεξοδικότερα στον Cupitt «Multinational Nonproliferation Export Control Arrangements in 2000: Achievements, Challenges and Reform» occasional paper, Center for International Trade and Security, Athens, GA, 2000

δεσμευτική για τα κράτη συνθήκη ή συμφωνία. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα για το Wassenaar Arrangement και το MTCR (που περιλαμβάνουν Συμβατικά Όπλα, Πυραυλικά Υλικά και Υλικά Διττής Χρήσης). Αντίθετα τα υλικά του NSG και του AG (Πυρηνικά, Βιολογικά, Χημικά) θεωρείται ότι εμπίπτουν στις δεσμευτικές διατάξεις των σχετικών συνθηκών που απαγορεύουν την διακίνησή τους, όπως την NPT, CWC και BWC. Στην πράξη αυτό σημαίνει ότι, η συμμετοχή στα ΔΚΕΕ από μόνη της δεν δεσμεύει νομικά τα Κ-Μ να συμπεριφέρονται με τρόπο διαφορετικό από ότι εάν ενεργούσαν μόνοι τους.

Δεύτερον, τα ΔΚΕΕ είναι ανεπίσημοι συμβουλευτικοί θεσμοί οι οποίοι δεν έχουν την δικαιοδοσία επιβολής κυρώσεων, χορήγησης ή άρνησης χορήγησης αδειών. Όλες οι εξαγωγές πραγματοποιούνται με βάση τις εθνικές νομοθεσίες και αποφάσεις λαμβάνονται αποκλειστικά από τις εθνικές αρχές.

Τέλος τρίτον, δεν υπάρχει μία ανώτερη κυβερνητική αρχή που να οργανώνει τις ολομέλειες και τις συναντήσεις των τεχνικών εμπειρογνομόνων. Αφού όλες οι αποφάσεις είναι αποτέλεσμα ομοφωνίας, οι διμερείς ανταλλαγές στελεχών παίζουν πιο σημαντικό ρόλο από ότι οι επίσημες συναντήσεις.

Προσωπικά θα πρότεινα και την έλλειψη ενός ανώτερου θεσμικού οργάνου επίλυσης διαφορών αποδεκτό από όλα τα Κ-Μ των καθεστώτων.

Οι προαναφερόμενοι παράγοντες οδηγούν κάποιον στο συμπέρασμα ότι η θεσμική αποτελεσματικότητα των ΔΚΕΕ στην ρύθμιση του εμπορίου ευαίσθητων υλικών είναι στοιχειώδης και ότι αποτελεί πρωταρχική λειτουργία της ισχύος του εθνικού συστήματος εξαγωγικών ελέγχων του κάθε Κ-Μ, της βούλησης και της ικανότητάς του να τα εφαρμόσει. Παρόλα αυτά, είναι σημαντικό κατά την άποψή μου να γίνουν κατανοητά τα γενικά κίνητρα πίσω από την συμπεριφορά συνεργασίας των χωρών, όπως επίσης να αναφερθούν και οι υπάρχουσες θεωρητικές προσεγγίσεις στην αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των διεθνών θεσμών.

2. Θεωρητικό Υπόβαθρο της Συνεργασίας των Κρατών εντός των ΔΚΕΕ

Η συμπεριφορά συνεργασίας μεταξύ των χωρών συνήθως εξηγείται μέσω δύο θεωρητικών προσεγγίσεων.²⁶ Η μία προσέγγιση υποστηρίζει, ότι, τα κράτη δρουν ως

²⁶ Γενικά στοιχεία από Hasenclever, Andreas, Peter Mayer και Volker Rittberger, «Theories of International Regimes», Cambridge University Press, 1997, σελ 1 και 2. Επίσης Young, Oran και Gail

ορθολογικές, ατομικιστικές μονάδες που επιδιώκουν το συμφέρον τους κάτω από τις συνθήκες ενός άναρχου διεθνούς συστήματος. Αυτή η προσέγγιση περιλαμβάνει δύο σχολές σκέψης: τον ρεαλισμό (νεορεαλισμό) και τον νεοφιλελευθερισμό (ορθολογικό - θεσμικό φιλελευθερισμό). Άλλη προσέγγιση είναι αυτή της κονστρουκτιβιστικής σχολής σκέψης, η οποία αμφισβητεί την υπόθεση του ορθολογικού κρατικού δρώντα και υποστηρίζει τον σπουδαιότερο ρόλο των διεθνών κανόνων και θεσμών στην επιρροή της κρατικής συμπεριφοράς.

Ο ρεαλισμός και ο νεορεαλισμός, ερμηνεύουν τις ενέργειες των κρατών με βάση την ισχύ και την ασφάλεια μέσα σε ένα γενικώς άναρχο διεθνές σύστημα. Τα κράτη βλέπουν τις ενέργειές τους να έχουν επίδραση στις ενέργειες των άλλων κρατών και προσπαθούν να διατηρήσουν μία ισορροπία ισχύος με την έννοια της διατήρησης των δικών τους δυνατοτήτων, ενδυνάμωσης των συμμαχιών τους με άλλα κράτη ή ελάττωσης των δυνατοτήτων των ανταγωνιστών τους.²⁷ Η συνεργασία μεταξύ τους, βασίζεται στα συμφέροντά τους και εγκαταλείπεται γρήγορα εάν τα οφέλη τα οποία επιδιώκουν από μία τέτοια συνεργασία είναι μικρότερα από εκείνα των ανταγωνιστών τους.²⁸ Η έννοια του συμφέροντος κάνει πολλούς ρεαλιστές να επιχειρηματολογήσουν υπέρ της συνεργασίας των κρατών στα θέματα της διάδοσης ευαίσθητης τεχνολογίας προς ύποπτους προορισμούς που σχετίζονται με την κατασκευή ΟΜΚ.²⁹

Ο θεσμικός (ορθολογικός) νεοφιλελευθερισμός, υποστηρίζει ότι πέρα από την ισχύ και την ασφάλεια τα κράτη επιδιώκουν υλικά οφέλη από την αλληλεπίδρασή τους με άλλα κράτη. Με την δεδομένη απουσία επιβολής κανόνων από άνωθεν, οι θεσμοί υποβοηθούν την συνεργασία μεταξύ των χωρών, προσπαθώντας να μεγιστοποιήσουν την χρησιμότητά τους κάτω από ένα καθεστώς διεθνούς αναρχίας.

Oscherenco, «Testing Theories of Regime Formation: Findings from a Large Collaborative Research Project» στο Rittberger, Volker «Regime Theory and International Relations», Clarendon Press, Oxford, UK, 1997, σελ 228-237

²⁷ Morgenthau, Hans J., Kenneth W. Thompson, «Politics Among Nations», Alfred Knopf, Νέα Υόρκη, 1985. σελ 4-17

²⁸ Grieco, Joseph, «Cooperation among Nations: Europe, America and non Tariff Barriers to Trade», Ithaca, Νέα Υόρκη, 1990.

²⁹ Davis, Zachary S., «The Realist Nuclear Regime», σελ.79

Η μακρόχρονη συνεργασία, όπως αρχικά ισχυρίστηκαν οι Keohane και Axelrod³⁰ και στην συνέχεια ο Keohane³¹, είναι δυνατή μεταξύ ορθολογικών δρώντων που επιδιώκουν την μέγιστη χρησιμοποίησή της. Οι θεσμοί, έχουν την δυνατότητα να αλλάξουν την δομή ενός στρατηγικού παιχνιδιού, κάνοντας την απόκλιση από την συνεργασία καταστροφική, αυξάνοντας το πιθανό κόστος μέσω αμοιβαιότητας. Με άλλα λόγια, τα καθεστάτα θεσμοποιούν την αμοιβαία συναλλαγή και την συνεργασία, όντας μηχανισμοί που σκοπό έχουν την μείωση του κόστους μεταφοράς μέσω των διακυβερνητικών συνεργασιών.

Στην περίπτωση των ΔΚΕΕ, ο μηχανισμός που μετατρέπει τις φιλοδοξίες για αποκόμιση ωφελειών των Κ-Μ σε συνεργασία, δεν είναι πολύπλοκος. Η συμμετοχή στα ΔΚΕΕ ή η προσαρμογή στις επιταγές τους από μη μέλη, επιτρέπει αφενός στα μέλη την ελεύθερη διακίνηση ευαίσθητων για την παγκόσμια ασφάλεια υλικών και αφετέρου την συνεργασία – συντονισμό των εμπορικών πολιτικών με τα μη μέλη. Επιπλέον, η πίεση στο εσωτερικό από συγκεκριμένες ομάδες συμφερόντων με σκοπό την επίδρασή τους στην διεθνή επιρροή του κράτους αποτελεί μία σημαντική πτυχή της συνεργασίας και των ΔΚΕΕ.³²

Τέλος, ο Κονστρουκτιβισμός, διαφοροποιείται από τις ορθολογιστικές προσεγγίσεις στην πιο σημαντική τους υπόθεση, τον ορθολογισμό. Υποστηρίζει ότι, οι νεοφιλελεύθερες και νεορεαλιστικές θεωρίες λειτουργούν μέσα σε ένα υπεραπλουστευμένο πλαίσιο, που εγκλωβίζει την διαδικασία λήψης αποφάσεων στο επίπεδο του κράτους.

Οι πιο μετριοπαθείς κονστρουκτιβιστές, ομοίως με τους νεοφιλελεύθερους πιστεύουν στην βασική υπόθεση του ορθολογισμού και της μεγιστοποίησης της χρησιμότητας μέσω της συμμετοχής στα διεθνή καθεστάτα, ενισχύοντας το επιχείρημά τους υποστηρίζοντας ότι, οι αντιλήψεις των κρατών για την χρησιμότητά τους, μπορεί να αλλάξει με την σταδιακή αύξηση της γνώσης. Οι διαμορφωτές λήψης

³⁰ Axelrod, Robert και Robert O.Keohane « Achieving Cooperation under Anarchy: Strategies and Institutions», World Politics, vol XXXVIII,no1 (Οκτώβριος 1985), σελ. 226-254

³¹ Keohane R, «After Hegemony», σελ.83-84

³² Cupitt Richard, και Suzette Grillot « COCOM is Dead, Long Live COCOM:Persistence and Change in Multilateral Security Institutions» British Journal of Political Science , vol 27,σελ 375-376

αποφάσεων σταδιακά απαιτούν εξειδικευμένη γνώση από το προσωπικό τους, με σκοπό την αντιμετώπιση πολύπλοκων τεχνικών προβλημάτων των σύγχρονων διεθνών προβλημάτων.³³

Οι μετριοπαθείς κονστρουκτιβιστές προσθέτουν στις θεωρίες των καθεστώτων που εστιάζουν στο συμφέρον, επικεντρωνόμενες στην εμφάνιση των επιστημικών κοινοτήτων. Οι κοινότητες αυτές, διαφοροποιούν τις αντιλήψεις και γνώμες των διαμορφωτών πολιτικής και τους οδηγούν στην αναζήτηση διαφορετικών γραμμών κατά την άσκηση της εξωτερικής πολιτικής.³⁴ Οι ισχυροί κονστρουκτιβιστές από την άλλη πλευρά, υποστηρίζουν την ύπαρξη της διεθνούς κοινωνίας των κρατών δομημένες πάνω στα καθεστώτα και πιστεύουν ότι σωστά θεσμοποιημένες αρχές και κανόνες, επιδρούν στην κρατική συμπεριφορά και στην καθιέρωση και εύρυθμη λειτουργία των θεσμών³⁵.

Συνοψίζοντας, θα λέγαμε ότι, οι ρεαλιστικές και νεοφιλελεύθερες προσεγγίσεις μοιάζουν επειδή αποδίδουν ορθολογικές ιδιότητες που αποσκοπούν στο όφελος (με την μορφή ισχύος ή κέρδους) στους ατομικούς δρώντες (κράτη) μέσα στο διεθνές σύστημα. Οι μετριοπαθείς κονστρουκτιβιστές έχουν πολλά στοιχεία με τους προηγούμενους διότι συμμερίζονται μαζί τους την αρχή του ορθολογισμού. Οι ισχυροί κονστρουκτιβιστές από την άλλη πλευρά, διατηρούν πιο θεσμοκεντρική προσέγγιση³⁶, υποστηρίζοντας ότι η συμπεριφορά των κρατών όπως κάθε άλλη κοινωνική συμπεριφορά, προϋποθέτει συγκεκριμένες δομές και νόρμες, οι οποίες

³³ Goldstein, Judith, and Robert O. Keohane, «Ideas and Foreign Policy: An Analytical Framework», Ideas and Foreign Policy: Beliefs, Institutions, and Political Change, Ithaca, Cornell University Press, 1993, σελ 3-30.

³⁴ Βλέπε ενδεικτικά Haas, Peter, « Do Regimes Matter? Epistemic Communities and Mediterranean Pollution Control», International Organization, vol 43, σελ. 377- 403

³⁵ Bull, Hedley, «The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics», Macmillan, Basingstoke, 1977

³⁶ Wendt, Alexander, and Raymond Duvall, «Institutions and International Order» στο Global Changes and Theoretical Challenges: Approaches to the World Politics for the 1990's, Lexington Books ,Lexington, MA, 1989,σελ. 67

πρέπει να αναλυθούν πάνω σε αποκλειστικά δική τους λογική.³⁷ Κατά συνέπεια, η τυπολογία των πιθανών θεωρητικών εξηγήσεων της κρατικής συνεργατικής συμπεριφοράς παρουσιάζεται στον Πίνακα.1

Πίνακας 1. Τυπολογία Θεωρητικών Προσεγγίσεων της Συνεργατικής Συμπεριφοράς του Κράτους				
	Νεορεαλισμός	Θεσμικός Νεοφιλελευθερισμός	Μετριοπαθής Κονστρουκτιβισμός	Ισχυρός Κονστρουκτιβισμός
Βάση- Ορθολογισμός	Συνεργασία η οποία αυξάνει την ασφάλεια, πολιτικά κίνητρα	Συνεργασία λόγω φόβου οικονομικών κυρώσεων ή αποκόμισης οικονομικών ωφελειών	Η μάθηση δημιουργεί μία επιστημική κοινότητα,	
Βάση-Κανόνες, Αρχές			που κάνει την συνεργασία δυνατή.	Συνεργατικές δομές περιορίζουν την κρατική συμπεριφορά και κάνουν δυνατή την συνεργασία μεταξύ κρατών

Στην μελέτη του για τα καθεστώτα όπως είδαμε ο Krasner , παραθέτει μία σημαντική διαφορά μεταξύ δύο στοιχείων τους. Από την μία έχουμε τις αρχές και τις νόρμες και από την άλλη τους κανόνες και τις διαδικασίες. Οι πρώτες «παρέχουν τα βασικά χαρακτηριστικά του καθεστώτος» , τις βάσεις δηλαδή και τα «πιστεύω» που κάνουν τα κράτη να συγκλίνουν στην μορφοποίησή τους. Όλες οι αλλαγές που συμβαίνουν μέσα στις αρχές και τις νόρμες είναι αλλαγές του ίδιου του καθεστώτος. Αντίθετα, οι κανόνες και οι διαδικασίες καθορίζουν μόνο τον τρόπο που τα κράτη λειτουργούν εντός των καθεστώτων. Αλλαγές στους κανόνες και τις διαδικασίες είναι αλλαγές μέσα στο καθεστώς.³⁸

³⁷ Hasenclever, Andreas, Peter Mayer, and Volker Rittberger, « Interest, Power, Knowledge: the Study of International Regimes», Mershon International Studies Review, vol. 40, suppl. 2, Οκτώβριος 1996, σελ. 210

³⁸ Krasner, Stephen D., «Structural Causes and Regime Consequences: Regimes as Intervening Variables», στο Kratochwil, Friedrich, and Edward Mansfield, International Organization: A Reader, Harper Collins College Publishers, σελ. 98

2. Θεωρητικό Υπόβαθρο: Αξιολόγηση Αποτελεσματικότητας των Καθεστώτων

Το θέμα της αποτελεσματικότητας των Καθεστώτων προσεγγίζεται θεωρητικά από διάφορες πλευρές. Η μία πλευρά, υποθέτει ότι ένα καθεστώς είναι τόσο αποτελεσματικό όσο οι κοινοί κανόνες, οι κοινές διαδικασίες και η λήψη αποφάσεων εντός αυτού. Με άλλα λόγια, η αποτελεσματικότητα του καθεστώτος μετριέται έμμεσα, όταν όλα τα συστατικά του στοιχεία είναι λειτουργικά, τα κράτη συμμορφώνονται με τις υπάρχουσες προβλέψεις-ρυθμίσεις και επομένως ο επιδιωκόμενος σκοπός του καθεστώτος έχει επιτευχθεί. Η έμφαση εδώ δίνεται στην «θεσμική» αποτελεσματικότητα του καθεστώτος.

Αντιπροσωπεύοντας αυτή την προσέγγιση, ο Young για παράδειγμα, προτείνει συγκεκριμένες μεταβλητές που αυτός πιστεύει ότι καθορίζουν την αποτελεσματικότητα του καθεστώτος. Κατανοεί την αποτελεσματικότητα, ως «ένα μέτρο του ρόλου των κοινωνικών θεσμών στην διαμόρφωση της συμπεριφοράς μέσα στην διεθνή κοινότητα»³⁹.

Οι μεταβλητές του Young που καθορίζουν την αποτελεσματικότητα του καθεστώτος (διαφάνεια, ευρωστία, κανόνες μετεξέλιξης, ικανότητα των κυβερνήσεων, κατανομή της ισχύος, επίπεδο ανεξαρτησίας και διανοητική τάξη), είναι πολύτιμες διότι συμπεριλαμβάνουν όλο το φάσμα των ανταγωνιστικών θεωρητικών προσεγγίσεων της συνεργατικής συμπεριφοράς των κρατών.⁴⁰ (Πίνακας 2)

Πίνακας 2. Μεταβλητές του Young που καθορίζουν την Αποτελεσματικότητα του Καθεστώτος	
Διαφάνεια	Η αποτελεσματικότητα των διεθνών καθεστώτων ποικίλλει ανάλογα με την δυνατότητα παρακολούθησης ή επαλήθευσης της συμμόρφωσης με τις προβλέψεις των καθεστώτων

³⁹ Young, Oran, «The Effectiveness of International Institutions: Hard Cases and Critical Variables» στο Oran Young, ed, The International Political Economy and International Institutions, Vol.II, An Elgar Reference Collection, Brookfield, 1996, σελ. 152

⁴⁰ Τδιο, σελ. 167-184

Ευρωστία	Η αποτελεσματικότητα των διεθνών καθεστώτων είναι μία λειτουργία που απορρέει από την ευρωστία των μηχανισμών κοινωνικών επιλογών που χρησιμοποιούν.
Κανόνες Μετεξέλιξης	Η αποτελεσματικότητα των διεθνών καθεστώτων ποικίλλει ανάλογα με την αυστηρότητα των αναγνωρισμένων κανόνων που ισχύουν κατά την διάρκεια των αλλαγών των πρωταρχικών ρυθμίσεων.
Ικανότητα Κρατών	Η αποτελεσματικότητα των διεθνών καθεστώτων ποικίλλει ανάλογα με την ικανότητα των κυβερνήσεων των Κ-Μ για την εφαρμογή των προβλεπόμενων διατάξεων.
Κατανομή Ισχύος	Σοβαρές ασυμμετρίες στην κατανομή υλικής ισχύος και οικονομικών δυνατοτήτων δημιουργούν σοβαρά προβλήματα στην αποτελεσματικότητα του καθεστώτος
Αλληλεξάρτηση	Η αποτελεσματικότητα των διεθνών καθεστώτων ποικίλλει ανάλογα με την αλληλεξάρτηση των κρατών μελών που τα αποτελούν.
Διανοητική Τάξη	Οι διεθνείς θεσμοί δεν μπορούν να παραμείνουν αποτελεσματικοί επί μακρόν, έπειτα από την διάβρωση ή κατάρρευση των υποδομών διάνοησής τους.

Μία πρόσφατη έρευνα σχετική με την αποτελεσματικότητα των καθεστώτων, εστιάζει στον παράγοντα «συμμόρφωση» ως καθοριστικού στοιχείου αξιολόγησής της. Υπάρχουν δύο διαφορετικές σχολές σκέψης σε σχέση με το φαινόμενο αυτό: η μία εστιάζει στο στοιχείο της επιβολής των αρχών των καθεστώτων και η άλλη στο στοιχείο της διοικητικής λύσης.

Το στοιχείο της επιβολής βασίζεται στην ορθολογική προσέγγιση της κρατικής συμπεριφοράς και υποστηρίζει ότι με σκοπό την αύξηση της πιθανότητας της συμμόρφωσης στις ρυθμίσεις των καθεστώτων, το ίδιο το καθεστώς πρέπει να αυξήσει το κόστος της απόκλισης για τα μη συμμορφούμενα κράτη, μέσω παρακολούθησης και απειλής κυρώσεων.

Η διοικητική λύση από την άλλη πλευρά, δίνει έμφαση στην προβλεπόμενη δομή λήψης αποφάσεων από τα κράτη. Τα κράτη-μέλη διατηρούνται ως οι

προωθούντες δρώντες αυτής της προσέγγισης, γενικά προσαρμόζονται στις ρυθμίσεις των καθεστώτων και τείνουν να ακολουθούν τους κανόνες τους οποίους τα ίδια έχουν θεσπίσει. Περιστατικά μη συμμόρφωσης συνήθως εξηγούνται με την έλλειψη της απαραίτητης κρατικής ικανότητας για εφαρμογή των προβλεπόμενων ρυθμίσεων, παρεξηγήσεων στην ερμηνεία των κανόνων και των διαδικασιών. Η συμμόρφωση στην περίπτωση αυτή αυξάνεται μέσω της βελτίωσης της κρατικής ικανότητας, καλύτερης κατανόησης των κανόνων, διαφάνεια και ανταλλαγή πληροφοριών.⁴¹

Μία πιο δραστική λύση στο πρόβλημα της συμμόρφωσης, παρουσιάζεται στο επιχείρημα της νομιμοποίησης. Οι υποστηρικτές αυτής της λύσης δίνουν έμφαση στο επιχείρημα της νομιμοποίησης των καθεστώτων, δηλ. της θεσμοποίησης τους σε τέτοιο βαθμό που να υπάρχουν νομικά δεσμευτικές αρχές οι οποίες θα επιφέρουν την κρατική συμμόρφωση με τις προβλέψεις του καθεστώτος. Η λύση αυτή προσδιορίζεται μέσω τριών παραγόντων: υποχρέωση (το οποίο σημαίνει ότι τα Κ-Μ θα αποδεχθούν νομικά δεσμευτικές αρχές από τα καθεστώτα), ακρίβεια (το οποίο προϋποθέτει πιο λεπτομερείς, με μεγαλύτερη σαφήνεια καθορισμένες διαδικασίες) και ανάθεση (το οποίο προϋποθέτει την βούληση των Κ-Μ για ανάθεση των προβλημάτων που πιθανόν να ανακύψουν σε ένα κοινώς αποδεκτό ανώτερο όργανο επίλυσης διαφορών).⁴²

⁴¹ Για καλύτερη επεξήγηση-ερμηνεία των σχολών αυτών σκέψης, βλέπε Tallberg, Jonas «Paths to Compliance: Enforcement, Management and the European Union», International Organization,

56, 3, Καλοκαίρι 2002, σελ. 609-643

⁴² Abbott, Kenneth W., «The Concept of Legalization», International Organization, 54, 3, Καλοκαίρι 2000, σελίδες 401-419

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Αξιολόγηση Απόδοσης

των Διεθνών Καθεστώτων Ελέγχου Εξαγωγών (ΔΚΕΕ)

1. Γενικά

Τα τελευταία χρόνια αναπτύσσεται η αντίληψη μεταξύ των διαμορφωτών πολιτικής εντός των ΔΚΕΕ ότι, τα τελευταία δεν αποδίδουν τόσο αποτελεσματικά και ενδεχομένως να απαιτούνται ορισμένες μεταρρυθμίσεις εντός αυτών. Η αντίληψη αυτή δέχεται διαφορετικές κριτικές που πηγάζουν μέσα από αναφορές εξαγωγικών πολιτικών, έρευνες διεθνών οργανισμών, διατυπώσεις διαφορετικών απόψεων από εμπειρογνώμονες ακόμα και ακροάσεις στο αμερικανικό Κογκρέσο. Τα επιχειρήματα υπέρ των προκλήσεων –δυσχερειών που αντιμετωπίζουν τα ΔΚΕΕ, περιγράφονται συνοπτικά στον Πίνακα 3.⁴³

Πίνακας 3. Προβλήματα-Δυσχέρειες που αντιμετωπίζουν τα ΔΚΕΕ

Ανεπάρκεια Θεσμικά Χαρακτήρας: τα ΔΚΕΕ χαρακτηρίζονται από την έλλειψη επαρκούς οργάνωσης, διαδικασιών και μηχανισμών επιβολής των προβλεπόμενων οδηγιών

Ηγεσία: ενώ πολλά από τα ΔΚΕΕ δημιουργήθηκαν με πρωτοβουλία των ΗΠΑ, ο ηγετικός τους ρόλος έχει ατονήσει σημαντικά τελευταία, ενώ παράλληλα κάποιοι τις κατηγορούν ότι χρησιμοποιούν τα ΔΚΕΕ για εξυπηρέτηση στόχων της εξωτερικής τους πολιτικής

Απουσίες Σημαντικών Κρατών από τα ΔΚΕΕ: μερικοί σημαντικοί διεθνώς «παίκτες» με δυνατότητα κατασκευής –προμήθειας των υλικών δεν συμμετέχουν στα ΔΚΕΕ (π.χ Κίνα, Ινδία, Ισραήλ, Πακιστάν)

⁴³ Βλέπε ενδεικτικά Cirincione, «Repairing the Regime: Preventing the spread of Weapons of Mass Destruction» σελ.18-21 και 205-211 ή Beck, Michael «Reforming the Multilateral Export Control Regimes», The Non Proliferation Review, καλοκαίρι 2000 ή Barletta, Michael «Cross-Cutting Challenges to the Nonproliferation Regimes» Occasional Paper, Center for Non-Proliferation Studies, Monterey Institute for International Studies

Έλλειψη Ομοφωνίας : Υπάρχουν σε συχνή βάση διαφωνίες για τα υλικά των καταλόγων , τις χώρες που πρέπει να θεωρούνται ύποπτες (π.χ περιπτώσεις Ιράν τώρα, Ιράκ παλαιότερα κλπ)

Μη Συμβατοί Στόχοι μεταξύ των Κ-Μ: Διαφορετικά κίνητρα για την συμμετοχή - αντίληψη των κινδύνων για την διάδοση ΟΜΚ

Δυσαρμονία στην Αντιμετώπιση της Διάδοσης ΟΜΚ: Έναντι κρατών όπως το Ισραήλ, την Ινδία, το Πακιστάν, σε αντίθεση με το Ιράν, παλαιότερα το Ιράκ, την Β. Κορέα

Έλλειψη Επάρκειας: μεγαλύτερος αριθμός κρατικών και μη κρατικών παραγόντων , οικονομική αλληλεξάρτηση και νέες δυνατότητες ανταλλαγής πληροφοριών καθιστούν την άρνηση ευαίσθητων τεχνολογιών ιδιαίτερα δύσκολη

Από την άλλη πλευρά, δεν είναι λίγοι αυτοί που πιστεύουν ότι τα ΔΚΕΕ αποδίδουν ικανοποιητικά, δεδομένων των οργανωτικών τους προβλημάτων και της υφιστάμενης αυξημένης συμμετοχής. Ειδικότερα μερικά ΔΚΕΕ εκτιμάται ότι λειτουργούν καλύτερα σε σχέση με άλλα, ακριβώς λόγω της ύπαρξης των αδυναμιών που αναφέρθηκαν παραπάνω, π.χ έλλειψη θεσμοποίησης, έλλειψη ομοφωνίας στις αποφάσεις, απουσία σημαντικών κρατών –προμηθευτών (π.χ απουσία της Ρωσίας από το Australia Group). Τα κύρια επιχειρήματα όσων υποστηρίζουν την ικανοποιητική απόδοση – επιτεύγματα των ΔΚΕΕ συνοψίζονται στον παρακάτω Πίνακα.⁴⁴

Πίνακας 4. Επιτεύγματα των Διεθνών Καθεστώτων Ελέγχου Εξαγωγών (ΔΚΕΕ)

Ευρεία Συμμετοχή: Τα περισσότερα από τα κράτη – προμηθευτές συμμετέχουν στα ΔΚΕΕ. Η συμμετοχή αυξήθηκε ιδιαίτερα μετά την πτώση του Σοβιετικού καθεστώτος και την προσχώρηση των μελών του, όπως επίσης με την προσχώρηση κρατών με δυνατότητα εξαγωγής ευαίσθητων για την παγκόσμια ασφάλεια υλικών και τεχνολογιών (π.χ Ελλάδα).

⁴⁴ Βλέπε ενδεικτικά Cupitt, Richard T, «Multilateral Nonproliferation Export Control Arrangements in 2000: Achievements , Challenges and Reform» Center for International Trade and Security , University of Georgia, Athens , GA, Αύγουστος 2000

Καθιέρωση Κοινών Προτύπων- Αντιλήψεων: Μέσα στα ΔΚΕΕ τα Κ-Μ αναπτύσσουν την κοινή αντίληψη για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας μέσω του αυστηρού ελέγχου της διακίνησης ιδιαίτερα ευαίσθητων για την παγκόσμια ασφάλεια υλικών σε προορισμούς που διαπιστωμένα σχετίζονται με την τρομοκρατία ή την διάδοση ΟΜΚ.

Υιοθέτηση Κοινών Διαδικασιών- Καταλόγων Υλικών: Τα ΔΚΕΕ χρησιμεύουν ως φόρουμ που διεξάγονται συζητήσεις για θέματα εξαγωγικών ελέγχων, συντονισμού αυτών καθώς και ανταλλαγής πληροφοριών για προορισμούς που σχετίζονται με την τρομοκρατία ή την διάδοση ΟΜΚ. Τα Κ-Μ έχουν συμφωνήσει σε μία ευρεία κοινή λίστα ελεγχόμενων υλικών, η οποία ανανεώνεται συχνά σε συναντήσεις ειδικών εμπειρογνομόνων.

Διευκόλυνση μίας Καλόπιστης Συνεργασίας: τα ΔΚΕΕ δεν περιέχουν συμφωνίες υπονόμευσης (undercuts) ή πολιτικές που θα αποθαρρύνουν τα Κ-Μ στην χρησιμοποίηση κρίσιμων πληροφοριών, στα πλαίσια αναζήτησης των εθνικών εμπορικών τους συμφερόντων.

Η παντελής διαφορά στις αντιλήψεις για την αποτελεσματικότητα των ΔΚΕΕ αντικατοπτρίζει το χάσμα των δύο απόψεων απέναντι στους μηχανισμούς ελέγχου και την αποτελεσματικότητά τους όσον αφορά στην επίτευξη των στόχων τους. Ενώ οι μεσαίου επιπέδου χειριστές τείνουν τις περισσότερες φορές στην προάσπιση της αποτελεσματικότητας των ΔΚΕΕ, οι υψηλού επιπέδου διαμορφωτές πολιτικής είναι επιφυλακτικοί απέναντι στην δυνατότητα επίτευξης των αντικειμενικών τους στόχων. Κι αυτό διότι οι πρώτοι συμμετέχουν σε συνεχή βάση, γνωρίζουν και προσπαθούν να επιλύσουν προβλήματα ρουτίνας ενώ σε πολλές περιπτώσεις διαμορφώνουν το πλαίσιο λειτουργίας των ΔΚΕΕ, σε αντίθεση με τους υψηλούς προϊσταμένους τους οι οποίοι συχνά δεν είναι γνώστες του αντικειμένου των εξαγωγικών διαδικασιών. Παρόλα αυτά, οι διαμορφωτές πολιτικής σε όλα τα επίπεδα προτείνουν την αλλαγή των θεσμικών διαδικασιών με σκοπό την αύξηση της αποτελεσματικότητας των ΔΚΕΕ. Αυτό που ιδιαίτερα πρέπει να τονιστεί είναι ότι τα ΔΚΕΕ μπορεί στο άμεσο κίολας μέλλον να αντιμετωπίσουν σοβαρές προκλήσεις λόγω της αυξημένης

συμμετοχής κρατών με διαφορετικούς στόχους-κίνητρα και τις νέες παγκόσμιες πολιτικές, οικονομικές και τεχνολογικές τάσεις.

Οι προκλήσεις αυτές καθώς και τα επιτεύγματα των ΔΚΕΕ θα αναλυθούν στην συνέχεια του ίδιου κεφαλαίου. Επίσης θα αναφερθούν και θα γίνει μία προσπάθεια να αναλυθούν οι προτεινόμενοι παράγοντες αξιολόγησης της απόδοσης των ΔΚΕΕ μέσα από την τρίχρονη εμπειρία του συγγραφέα στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, με την βοήθεια της σχετικής υφιστάμενης βιβλιογραφίας .

2. Προβλήματα-Δυσχέρειες των Διεθνών Καθεστώτων Ελέγχου Εξαγωγών (ΔΚΕΕ)

α. Ανεπίσημος Θεσμικά Χαρακτήρας

Και τα 4 ΔΚΕΕ έχουν ανεπίσημο ή ημιεπίσημο χαρακτήρα. Αυτό σημαίνει ότι δεν υπάρχει συνθήκη ή κάποια άλλη διεθνής υποχρέωση που να δεσμεύει τα Κ-Μ κατά την λήψη των αποφάσεων τους σχετικά με την διακίνηση υλικών από το έδαφός τους. Πιθανή εξαίρεση αποτελούν εν μέρει το NSG και το AG. Το NSG, λόγω της δέσμευσης που προκύπτει για τα συμμετέχοντα Κ-Μ από το άρθρο ΙΙΙ της Συνθήκης για την Μη Διάδοση (Non Proliferation Treaty-NPT) του 1970, η οποία περιλαμβάνει την υποχρέωση μη διακίνησης πυρηνικών υλικών από κράτη με πυρηνική τεχνολογία προς κράτη μη κατόχων τέτοιας τεχνολογίας. Το AG, λόγω των δεσμεύσεων στις διακινήσεις που προκύπτουν από την Συνθήκη για τα Βιολογικά Όπλα (Biological Weapons Convention – BWC) του 1975 και Χημικών Όπλων (Chemical Weapons Convention - CWC) του 1997. Παρόλα αυτά, τα μέλη των ΔΚΕΕ (συμπεριλαμβανομένων του NSG και του AG) δεν περιλαμβάνουν καμία απολύτως δέσμευση στην εναρμόνιση των εξαγωγικών τους πολιτικών-ελέγχων και την ανταλλαγή πληροφοριών πλην των ενδογενών αναγκών ασφαλείας τους.

Εκτιμάται ότι οι λόγοι μη ύπαρξης σοβαρών δεσμεύσεων είναι δύο. Πρώτον, το εμπόριο ΥΔΧ είναι πολύ σημαντικό για τα Κ-Μ, τα οποία πάντα εξισορροπούν τα εμπορικά τους συμφέροντα με τα εθνικά και διεθνή συμφέροντα που σχετίζονται με την ασφάλεια. Παρά τις επίσημες διακηρύξεις περί τήρησης των υποχρεώσεών τους για την προάσπιση της διεθνούς ασφάλειας, τα Κ-Μ δεν θέλουν να χάνουν ευκαιρίες που σχετίζονται με εμπόριο υλικών υψηλής τεχνολογίας. Δεύτερον, η

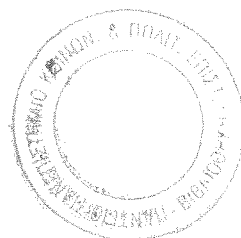
διπλωματία στην διαδικασία λήψης αποφάσεων και στην αποτελεσματική επικοινωνία εντός των ΔΚΕΕ, αποτελεί μία ιδιαίτερα περίπλοκη υπόθεση που βρίσκεται διαρκώς σε κίνδυνο, λαμβάνοντας υπόψη την διαφορετική οικονομική ευμάρεια, την ισχύ, τα συμφέροντα που σχετίζονται με την ασφάλεια και το επίπεδο της εμπλοκής στα διεθνή θέματα μεταξύ των Κ-Μ.

Κατά συνέπεια, τα Κ-Μ συνεχίζουν να θέλουν να διατηρούν τον τελευταίο λόγο επί των αποφάσεών τους, ενώ παράλληλα συνεχίζουν να διακηρύττουν την προσήλωσή τους στις ευγενείς προθέσεις των ΔΚΕΕ. Το πρόβλημα είναι ότι χωρίς την ύπαρξη δεσμεύσεων που να έχουν σοβαρές κυρώσεις για τα συμμετέχοντα κράτη, τις απαραίτητες οργανωτικές δομές και τους αναγκαίους μηχανισμούς ελέγχου και επαλήθευσης στοιχείων η αποτελεσματικότητα των ΔΚΕΕ θα βασίζεται αποκλειστικά στην καλή θέληση και αμοιβαία κατανόηση μεταξύ των Κ-Μ.

β. Ηγεσία

Η συμβολή του παρόντος ηγέτη στα διεθνή θέματα (των ΗΠΑ) καθώς και η άποψη που έχουν τα υπόλοιπα κράτη για αυτόν είναι σημαντική για την δημιουργία αλλά και την αποτελεσματική λειτουργία των ΔΚΕΕ. Η λειτουργία της COCOM στο παρελθόν (βλ Κεφ.1) αλλά και του NSG και MTCR πιο πρόσφατα, ήταν σαφείς πρωτοβουλίες των ΗΠΑ για προάσπιση των εθνικών τους συμφερόντων. Επιπρόσθετα, η ίδρυση του Wassenaar Arrangement απέδειξε ότι η αμερικανική πλευρά δεν είχε την πολυτέλεια να αφήσει τις πρώην χώρες του Σοβιετικού μπλοκ να μείνουν εκτός ενός ΔΚΕΕ που θα ασκούσε έλεγχο επί των εξαγωγικών τους δραστηριοτήτων.

Η έλλειψη ηγεσίας από πλευράς ΗΠΑ υποδηλώνει καταρχήν την αδυναμία τους στην θέσπιση αποτελεσματικών μέτρων στην εσωτερική τους νομοθεσία που άπτεται των εξαγωγικών ελέγχων. Δεύτερον, σχετίζεται με τον βαθμό εμπλοκής των παραγόντων της κάθε αμερικανικής κυβέρνησης στα διεθνή θέματα. Είναι γνωστή την τελευταία οκταετία η έλλειψη βούλησης από πλευράς της κυβέρνησης Μπους στην δέσμευση των ΗΠΑ από διεθνείς υποχρεώσεις και η έλλειψη πίστης στις

δυνατότητες- αποτελεσματικότητα των Διεθνών Θεσμών.⁴⁵ Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα την παραχώρηση της πρωτοβουλίας στην θέσπιση διεθνών εξαγωγικών περιορισμών, όλο αυτό το διάστημα στην Ευρωπαϊκή Ένωση, με χαρακτηριστικότερη όλων την πρωτοβουλία της ΕΕ για θέσπιση παγκόσμιας Συνθήκης για το Εμπόριο Όπλων (Arms Trade Treaty –ATT) που ξεκίνησε 2005 μέχρι και σήμερα και την σταθερή άρνηση των ΗΠΑ στην υπογραφή και συμμετοχή σε μία τέτοια πρωτοβουλία.⁴⁶ Τέλος, ένα διαφορετικό επιχείρημα που ακούγεται συχνά στα ΔΚΕΕ είναι η χρησιμοποίησή τους από την πλευρά των ΗΠΑ εις βάρος των λιγότερο ισχυρών Κ-Μ , με σκοπό την εξυπηρέτηση των δικών τους συμφερόντων.

γ. Απουσίες Σημαντικών Κρατών από τα ΔΚΕΕ

Παρά την μεγάλη αύξηση της συμμετοχής μέσα στα ΔΚΕΕ, εξακολουθεί να υφίσταται το πρόβλημα της απουσίας κρατών με ισχυρή παρουσία στο διεθνές σύστημα (π.χ Κίνα, Ινδία). Η εισδοχή των κρατών αυτών μέσα στα ΔΚΕΕ θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως αποτέλεσμα περισσότερο καιροσκοπικών πολιτικών συμφωνιών στο υψηλότερο επίπεδο και λιγότερο ως τεχνοκρατική αξιολόγηση με βάση τις ικανότητές τους στην θέσπιση-διεξαγωγή εξαγωγικών ελέγχων. (π.χ η προσέγγιση της Ινδίας ταυτόχρονα και από την Ρωσία και από τις ΗΠΑ τα τελευταία χρόνια και η επιθυμία για αύξηση της επιρροής στην περιοχή της Ασίας, οδηγεί την αμερικανική κυβέρνηση στην πρόταση για αποδοχή της Ινδίας στο Nuclear Suppliers Group-NSG παρά την άρνηση της τελευταίας να δεχθεί όλες τις επιθεωρήσεις – δεσμεύσεις που προβλέπονται από την ΔΕΑΕ- IAEA).⁴⁷

⁴⁵ Γουόλτ, Στήβεν, «Στρατηγικές Αντίστασης στην Ηγεμονία των ΗΠΑ», Εκδόσεις Καστανιώτη, 2007, σελ 134-135.

⁴⁶ Βλ. ενδεικτικά για την ATT : http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/016_EN_low.pdf . Τονίζεται ακόμα η πρωτοβουλία της Ευρώπης στην θέσπιση νομικά δεσμευτικής Κοινής Θέσης με αριθμό 944/2008 που καθορίζει τους κανόνες και τις διαδικασίες κατά την εξαγωγή στρατιωτικής τεχνολογίας και εξοπλισμών από τις χώρες της ΕΕ.

⁴⁷ Βλ. ενδεικτικά άρθρο του Wade Boese στο Arms Control Today « Congress Exempts India from Nuclear Trade Rules» Ιαν- Φεβ 2007 στο www.armscontrol.org/act/2007_01-02/CongressExempts και άρθρο του Peter Crail «IAEA approves India Additional Protocol» στο www.armscontrol.org/act/2009_04/IndiaProtocol, Απρίλιος 2009.

δ. Έλλειψη Ομοφωνίας

Διαφορετικές αντιλήψεις σχετικά με τις πραγματικές απειλές, συμφέροντα που σχετίζονται με την ασφάλεια και την οικονομία των Κ-Μ, δυσχεραίνουν την πραγματοποίηση συντονισμένων προσπαθειών στον τομέα των εξαγωγικών ελέγχων και την συμφωνία επί των υλικών που πρέπει να ελεγχθούν. Ένα τέτοιο χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η συνεργασία μεταξύ Ρωσίας και Ινδίας-Ιράν σε πυραυλικά και πυρηνικά προγράμματα.

Η Ρωσία ως ιδρυτικό μέλος του NSG και ως ένα από τα πέντε κράτη επίσημα αναγνωρισμένο για την κατοχή ΠΟ, θεωρείται ότι έχει την ηθική υποχρέωση να τηρεί τα προβλεπόμενα από τις ρυθμίσεις του NSG στάνταρντ, σχετικά με την διακίνηση ευαίσθητων για την παγκόσμια ασφάλεια υλικών. Η πραγματικότητα είναι ότι η Ρωσία συχνά κατηγορήθηκε για παραβίαση των παραπάνω προβλέψεων την δεκαετία του '90 και στις αρχές της δεκαετίας του 2000, με την παροχή βοήθειας προς την Ινδία και το Ιράν σε θέματα πυρηνικής τεχνολογίας. Η συνεργασία της με την Ινδία χαρακτηριζόταν ως προβληματική για τους ίδιους λόγους που χαρακτηρίζεται και σήμερα με τις ΗΠΑ όπως ήδη προαναφέρθηκε. Τέλος, η μεταφορά κάθε βοήθειας στον τομέα των στρατηγικών όπλων προς την Ινδία, θεωρείται ότι ανατρέπει την ισορροπία με το γειτονικό Πακιστάν οδηγώντας τις δύο χώρες στα πρόθυρα του πολέμου (Κρίση του Κάργκιλ το 1999, και μεθοριακά επεισόδια του 2002)⁴⁸.

Η συνεργασία της Ρωσίας με το Ιράν ξεκίνησε από το 1995, όταν η Ρωσία αποφάσισε να επανεκινήσει την κατασκευή του πυρηνικού εργοστασίου του Bushehr, το οποίο είχε εγκαταλειφθεί από τους Γερμανούς στα τέλη της δεκαετίας του 1970. Για την καταρρέουσα ρωσική οικονομία, τα κέρδη δισεκατομμυρίων δολαρίων ασφαλώς και δεν μπορούσαν παρά να ληφθούν σοβαρά υπόψη από την ρωσική

⁴⁸ Μέχρι και τα μέσα Αυγούστου του 2009, η Ινδία, το Πακιστάν μαζί με την Β. Κορέα είναι οι μόνες 3 χώρες που δεν έχουν υπογράψει την Συνθήκη Απαγόρευσης των Πυρηνικών Δοκιμών (Comprehensive Nuclear -Test -Ban Treaty, CTBT), press release <http://www.ctbto.org/>, 25 May 2009

κυβέρνηση.⁴⁹ Η αντίθεση των ΗΠΑ εκφράστηκε με το σκεπτικό της προϊστορίας που είχε το Ιράν ως χώρα που υπέβαλλε την τρομοκρατία αλλά και ως απειλή για την εδαφική ακεραιότητα του Ισραήλ. Η ρωσική πλευρά στήριζε το επιχείρημα της συνεργασίας της με το Ιράν στους εξής παράγοντες:

α. Το Ιράν αποτελεί καλόπιστο μέλος της διεθνούς κοινότητας και οι κατηγορίες από πλευράς ΗΠΑ δεν στοιχειοθετούνται επαρκώς.

β. Ακόμα και στην περίπτωση που στο παρελθόν (δεκαετία του '80), το Ιράν είχε συμμετοχή σε τρομοκρατικές ενέργειες, δεν υπάρχει απόδειξη ότι κάτι τέτοιο συνεχιζόταν στην μετά -Χομεϊνί εποχή, στην οποία αντίθετα φαινόταν να προσεγγίζει την διεθνή κοινότητα.

γ. Το Ιράν αποτελεί ενεργό μέλος της Διεθνούς Επιτροπής Ατομικής Ενέργειας (ΔΕΑΕ-ΙΑΕΑ), και προσαρμόζεται πλήρως στις δεσμεύσεις που καθορίζονται από αυτήν.

δ. Η κατασκευή του πυρηνικού αντιδραστήρα στο Bushehr, δεν περιλαμβάνει προμήθεια υλικών που σχετίζονται με την παραγωγή όπλων.

ε. Τέλος, με την συνεργασία με το Ιράν, η Ρωσία ακολουθεί τις διατάξεις του άρθρου IV της ΝΡΤ, το οποίο προβλέπει την παροχή βοήθειας από τις χώρες που κατέχουν ΠΟ προς τις χώρες που δεν έχουν τέτοια τεχνολογία για την ανάπτυξη «ειρηνικών» πυρηνικών προγραμμάτων.

ε. Μη Συμβατοί Στόχοι μεταξύ των Κ-Μ

Το επιχείρημα πίσω από το πρόβλημα αυτό σχετίζεται περισσότερο με την είσοδο των χωρών του πρώην ανατολικού μπλοκ και της Κεντρικής Ευρώπης που εισχώρησαν στα ΔΚΕΕ με στόχους διαφορετικούς από αυτούς της μη διάδοσης π.χ. κατάργηση περιορισμών στο εμπόριο, δυνατότητα συναλλαγών με χώρες με υψηλή

⁴⁹ Στα μέσα του 2002, η Ρωσία υπέγραψε συμφωνία με το Ιράν με σκοπό την κατασκευή 5 νέων πυρηνικών αντιδραστήρων, ωξάνοντας έτσι την διαμάχη με τις ΗΠΑ για το θέμα της πυρηνικής συνεργασίας με το Ιράν.

τεχνολογία, συμμετοχή σε συνεργασίες που αφορούσαν τον αναπτυσσόμενο κόσμο κλπ.

στ. Δυσαρμονία στην Αντιμετώπιση της Διάδοσης ΟΜΚ

Λίγες χώρες παγκοσμίως από αυτές που δεν συμμετέχουν στα ΔΚΕΕ, έχουν ή επιδιώκουν την ανάπτυξη προγραμμάτων που σχετίζονται με ΟΜΚ. Μεταξύ αυτών η Ινδία και το Πακιστάν, που πραγματοποιώντας πυρηνικές δοκιμές το 1998, πλέον οριστικοποίησαν την κατάστασή τους ως χώρες που έχουν στην κατοχή τους ΠΟ, υπό την σιωπηλή συγκατάθεση των ΗΠΑ. Το Ισραήλ, χωρίς να έχει ποτέ αρνηθεί ή αποδεχθεί την ικανότητά του να χρησιμοποιεί ΠΟ, θεωρείται ότι έχει στο οπλοστάσιό του περισσότερες από 100-200 πυρηνικές κεφαλές (πληροφορία που διέρρευσε από τον πυρηνικό επιστήμονα Mordechai Vanunu που απελάθηκε από το Ισραήλ αλλά στην συνέχεια συνελήφθη από την Μοσσάντ για διαρροή απόρρητων πληροφοριών) με ανάλογη πυραυλική δυνατότητα να πλήξει όλες τις περιφερειακές του πρωτεύουσες. Την τεχνολογία την απέκτησε, σύμφωνα με τις διαθέσιμες πληροφορίες κυρίως από την Γαλλία τις δεκαετίες του '50 και '60.⁵⁰

Από την άλλη πλευρά, κατά την διάρκεια του πολέμου του Κόλπου, βρέθηκε και καταστράφηκε ένα μεγάλο μέρος υλικών του πυρηνικού προγράμματός του Ιράκ, ενώ καταστράφηκε σε μεγάλο βαθμό η ικανότητα χρησιμοποίησης των χημικών, βιολογικών και πυραυλικών του δυνατοτήτων. Τις δυνατότητες αυτές τις απέκτησε μέσω προμήθειας υλικών από δυτικές χώρες με ενεργοποίηση εταιρειών στο Ιράκ που χρησίμευαν ως front –companies. Η Β. Κορέα θεωρείται πλέον πολύ κοντά στο να χαρακτηριστεί πυρηνική δύναμη με την επιτυχημένη δοκιμή που πραγματοποίησε στην Κορεατική χερσόνησο στις 25 Μαΐου 2009, προκαλώντας την άμεση διεθνή αντίδραση (Ψήφιση της Απόφασης 1874 από το ΣΑΗΕ/12 Ιουν 2009) και την αναβάθμιση του προφίλ της Comprehensive Test Ban Treaty που απαγορεύει τις πυρηνικές δοκιμές.⁵¹ Ευρώπη και ΗΠΑ έχουν από κοινού αποφασίσει και έχουν μέσω του ΟΗΕ περάσει ανάλογη νομοθεσία που απαγορεύει ή περιορίζει δραστηκώς την διακίνηση υλικών που μπορούν να χρησιμεύσουν στην ανάπτυξη του πυρηνικού

⁵⁰ Stevens, Elizabeth, «Israel's Nuclear Weapon's - a Case Study» άρθρο στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://infomanage.com/nonproliferation/najournal/israelinucs.html> ή από την Jewish Virtual Library, http://jewishvirtuallibrary.org/jsource/Society_&_Culture/nukes.html.

⁵¹ Βλέπε ενδεικτικά http://www.nti.org/e_research/e3_north_korea_nuclear_test.html

προγράμματος του Ιράν (Αποφάσεις ΣΑΗΕ 1737(2006), 1747 (2007) 1803(2008) ⁵². Παρατηρούμε λοιπόν τις διαφορετικές αντιδράσεις των μεγάλων δυνάμεων και των διεθνών οργανισμών, απέναντι στις προσπάθειες των μικρότερων κρατών για απόκτηση πυρηνικών δυνατοτήτων.

Είναι κατανοητό ότι τέτοιες εκτιμήσεις για την απόκτηση πυρηνικών δυνατοτήτων από μικρές χώρες γίνεται με βάση την αξιολόγησή τους από την διεθνή κοινότητα, ως κράτη που θα απειλήσουν τα ίδια την διεθνή ασφάλεια και ειρήνη (κρατική τρομοκρατία) ή μέσω των διασυνδέσεών τους με τρομοκρατικά δίκτυα θα προσπαθήσουν να επηρεάσουν τις παγκόσμιες εξελίξεις με σκοπό την προώθηση των συμφερόντων τους που δύναται να συνοδεύεται από ανατροπή του υπάρχοντος Status Quo. Είναι επομένως λογικό οι αρχές του αναπτυγμένου κόσμου, να ανησυχούν ιδιαίτερα για το ενδεχόμενο τρομοκρατικής επίθεσης με τη χρήση ΟΜΚ. Όταν αποκαλύφθηκε το 2004 ότι ο Αμπντούλ Καντίρ Χαν, ο επικεφαλής του πυρηνικού προγράμματος του Πακιστάν, είχε διαδώσει πυρηνική τεχνογνωσία στην Β. Κορέα, στην Λιβύη και στο Ιράν αυξήθηκαν κατακόρυφα οι ανησυχίες για το πυρηνικό πρόγραμμα του τελευταίου, που είχαν σαν αποτέλεσμα τις διεθνείς κυρώσεις που αναφέρθηκαν παραπάνω.⁵³

Οι χώρες του δυτικού κόσμου και όσες συμμετέχουν μέσα στα ΔΚΕΕ και μοιράζονται τις ανησυχίες τους, θα πρέπει να βρουν ένα κοινό τρόπο αξιολόγησης των απειλών, τις οποίες να νομιμοποιούν μέσω των αποφάσεων του ΟΗΕ, ώστε να γίνει αποτελεσματική η αντιμετώπιση της τρομοκρατίας και να μην κατηγορείται για υποκρισία ή διπλά στάνταρντ η διεθνής κοινότητα έναντι μεμονωμένων χωρών.

ζ. Έλλειψη Επάρκειας

Η κατάρρευση του Σοβιετικού καθεστώτος στις αρχές της δεκαετία του '90 συνοδεύτηκε από μία σημαντική αλλαγή του διεθνούς περιβάλλοντος με την

⁵² Βλέπε ενδεικτικά <http://www.un.org/sc/committees/1737/index.shtml>

⁵³ Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος, « Η Διεθνής Πολιτική στον 21^ο αιώνα» Εκδόσεις Ποιότητα, 2008, σελ 192

δημιουργία νέων διεθνών πολιτικών και οικονομικών δεδομένων. Η διάλυση της ΕΣΣΔ δημιούργησε αυτόματα 15 νέα ανεξάρτητα κράτη, μερικά από τα οποία κατείχαν μεγάλες από τις βιομηχανικές, επιστημονικές και στρατιωτικές δυνατότητες του προηγούμενου καθεστώτος. Πολλά κράτη-δορυφόροι της παλαιάς ΕΣΣΔ, από την Ανατολική και Κεντρική Ευρώπη, Ασία και Αφρική για πρώτη φορά έγιναν πλήρως ανεξάρτητα, με αυτόνομη εξωτερική πολιτική. Πολλοί διεθνείς και μη κυβερνητικοί οργανισμοί που παλαιότερα ήταν δέσμιοι της ψυχροπολεμικής αντιπαλότητας αύξησαν το κύρος και την δύναμή τους με αποτέλεσμα να διαδραματίζουν σοβαρό ρόλο στις διεθνείς σχέσεις. Τα ανοιχτά σύνορα και οι νέες αγορές δημιούργησαν ένα νέο περιβάλλον στενής αλληλεξάρτησης σε παγκόσμιο επίπεδο. Αυτό έχει δύο σοβαρές συνέπειες.

Πρώτον, μεγάλες πολυεθνικές επιχειρήσεις παίζουν πλέον σοβαρό ρόλο στην λήψη αποφάσεων προσπαθώντας να προωθήσουν τα δικά τους συμφέροντα στο παγκοσμιοποιημένο σύστημα. Οι μεγάλες αυτές πολυεθνικές επιχειρήσεις, σύμφωνα με την θεωρία της Susan Strange, παρά το γεγονός ότι δεν ελέγχουν ακόμα πλήρως το παγκοσμιοποιημένο σύστημα, επηρεάζουν σοβαρά τις λήψεις αποφάσεων από τα Κ-Μ που συμμετέχουν στα ΔΚΕΕ, δημιουργώντας έναν άτυπο ανταγωνισμό μεταξύ της κρατικής κυριαρχίας και της προώθησης των επιχειρηματικών συμφερόντων.⁵⁴ Σε συνδυασμό με την έλλειψη ισχυρών νομικών δεσμών κατά την εκτέλεση των εξαγωγικών διαδικασιών που ενυπάρχει στα ΔΚΕΕ, τίθεται υπό αμφισβήτηση η αποτελεσματικότητα τους στον τομέα της καταπολέμησης των διεθνών απειλών.

Δεύτερον, η ταχύτατη εξέλιξη της τεχνολογίας τα τελευταία χρόνια δυσχεραίνει το έργο της παρακολούθησης των υλικών που πρέπει να ελέγχεται η διακίνησή τους. Αυτό υποχρεώνει τους ειδικούς επιστήμονες να είναι ανά πάσα στιγμή ενημερωμένοι και να συναντώνται σε πολύ συχνή βάση εντός των ΔΚΕΕ για ανανέωση των σχετικών καταλόγων. Λόγω όμως των διαφορετικών συμφερόντων των Κ-Μ, υπάρχουν πολλές φορές προβλήματα στην λήψη αποφάσεων με αποτέλεσμα την αργοπορία στην παρακολούθηση των τεχνολογικών εξελίξεων.

⁵⁴ Από το βιβλίο του καθηγητή Ρουμελιώτη, Παναγιώτη «Παγκόσμια Οικονομική Διακυβέρνηση», Εκδόσεις Λιβάνη, 2006, σελ. 40-41

3. Επιτεύγματα των Διεθνών Καθεστώτων Ελέγχου Εξαγωγών (ΔΚΕΕ)

α. Ευρεία Συμμετοχή

Όπως όσοι παραπονούνται για την έλλειψη συμμετοχής στα ΔΚΕΕ σημαντικών κρατών, με ανάλογο τρόπο οι υπερασπιστές των ΔΚΕΕ επιχειρηματολογούν χρησιμοποιώντας την ιδέα της ευρείας συμμετοχής κρατών – προμηθευτών υλικών υψηλής τεχνολογίας στην προσπάθεια για την μη διάδοση ΟΜΚ σε ανεπιθύμητους προορισμούς. Εκτός από την Ρωσία (που πολλές φορές με τα βέτο που ασκεί εκτιμάται ως εμπόδιο στις προτάσεις-ιδέες των δυτικών χωρών), οι περισσότερες χώρες της Ανατολικής και Κεντρικής Ευρώπης (όπως η Ουκρανία, η Λευκορωσία, η Πολωνία, η Τσεχία, η Ουγγαρία και η Ρουμανία κ.α) συμμετέχουν αν όχι σε όλα στα περισσότερα ΔΚΕΕ, όπως επίσης η Βραζιλία, η Αργεντινή, η Τουρκία και η Ν. Αφρική. Η Κίνα μπορεί να μην ανήκει στα ΔΚΕΕ, αλλά έχει επίσημα υιοθετήσει τις αρχές του MTCR.

Αυτό μπορεί να θεωρηθεί σημαντικό επίτευγμα από την στιγμή που οι συμμετέχοντες αποτελούνται εκτός από κράτη που δύνανται να κατασκευάσουν και από κράτη που δύνανται να διακινήσουν μέσω του εδάφους τους (transshipment points), ευαίσθητα για την παγκόσμια ασφάλεια υλικά. Οι περιπτώσεις της Βραζιλίας, της Αργεντινής και της Ν. Αφρικής, είναι χαρακτηριστικές των περιπτώσεων κρατών που ανέπτυσαν πυρηνικά προγράμματα, όμως επείσθησαν να μην συνεχίσουν και να προσέλθουν στα ΔΚΕΕ ως μη –πυρηνικά κράτη.

β. Καθιέρωση Κοινών Προτύπων-Αντιλήψεων

Παρά τις επικρίσεις και τα αρνητικά σχόλια για τις οργανωτικές αδυναμίες των ΔΚΕΕ, συχνά έχουν επαινεθεί για την καθιέρωση και την ενδυνάμωση της διεθνούς συνεργασίας σε θέματα διακίνησης επικίνδυνων για την παγκόσμια ασφάλεια υλικών. Αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό λαμβανομένης υπόψη της ευαισθησίας των κρατών στον χειρισμό θεμάτων εμπορίου – ασφάλειας και στην εξασφάλιση της ισορροπίας μεταξύ τους. Παρά τις διαφορετικές αντιλήψεις επί των θεμάτων αυτών από τα μέλη των ΔΚΕΕ, είναι αξιοσημείωτη η συνεργασία και οι συμφωνημένες από κοινού διαδικασίες, οι συχνές επισκέψεις, οι κοινοί κατάλογοι ελεγχόμενων υλικών και η ανταλλαγή πληροφοριών που προκύπτουν από αυτήν. Πιο

σημαντική τέλος είναι η κοινή αντίληψη που αναπτύσσουν τα μέλη των ΔΚΕΕ, σχετικά με την αμοιβαία ευθύνη που φέρουν κατά την διακίνηση ευαίσθητων υλικών. Μπορεί η αμοιβαία αυτή ευθύνη να μην υπαγορεύεται από συνθήκες ή να συντρέχουν οικονομικές ή άλλου είδους κυρώσεις, όμως αυτό δεν σημαίνει ότι τα κράτη δεν λαμβάνουν υπόψη την συνεχή και σταθερή διεθνή πίεση που τους ασκείται για συμμόρφωση με τα συμφωνηθέντα εντός των ΔΚΕΕ.

γ. Υιοθέτηση Κοινών Διαδικασιών- Καταλόγων Υλικών

Επιπρόσθετα, τα ΔΚΕΕ έχουν συμβάλλει αποφασιστικά στην καθιέρωση διεθνώς αποδεκτών κανόνων σχετικά με τους εξαγωγικούς ελέγχους. Μία από τις σημαντικότερες συμβολές των ΔΚΕΕ είναι η εναρμόνιση των εθνικών εξαγωγικών πολιτικών και των στοιχείων που τις αποτελούν όπως οι κοινοί κατάλογοι υλικών, οι κοινές διαδικασίες κατά την έγκριση αδειών διακίνησης, η ανταλλαγή πληροφοριών και η ρύθμιση των σχέσεων με την βιομηχανία. Η κοινή αντιμετώπιση των εξαγωγικών ελέγχων συμβάλλει στην ομαλή και ταχύτερη εκτέλεση του εμπορίου και την καταπολέμηση των γραφειοκρατικών καθυστερήσεων οι οποίες επιβάλλονται αλλά όμως θεωρούνται απαραίτητες για την ασφαλή εκτέλεση μιας εξαγωγής (άντληση απαραίτητων πληροφοριών, παροχή πιστοποιητικών τελικού χρήστη και επιβολή ρητρών μη επανεξαγωγής του υλικού κλπ).

δ. Διευκόλυνση μίας Καλόπιστης Συνεργασίας

Οι κοινές διαδικασίες επιτρέπουν την καλύτερη συνεργασία, την αμοιβαία κατανόηση μεταξύ των αρχών αδειοδότησης και την απόκτηση και διατήρηση εμπιστοσύνης σε επίπεδο κρατικών αρχών με σκοπό την αποφυγή αθέμιτου ανταγωνισμού κατά την εξεύρεση νέων αγορών ή διατήρηση των παλαιών για τις κρατικές ή ιδιωτικές εταιρείες των Κ-Μ. Άλλωστε σε επίπεδο αμυντικής βιομηχανίας είναι γνωστή η αρχή της μείωσης του κόστους των εξοπλιστικών αναγκών μέσω της αύξησης των εξαγωγών αμυντικού υλικού του κάθε κράτους.⁵⁵

⁵⁵ Μελέτη για την Ελληνική Αμυντική Βιομηχανία «Οι Προοπτικές της Ελληνικής Αμυντικής Βιομηχανίας», για λογαριασμό του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας/Γενικής Γραμματείας Οικονομικού

Στα ΔΚΕΕ υπάρχει γραπτή ενημέρωση μεταξύ των Κ-Μ, για την αποφυγή του φαινομένου «undercut» και απόκτηση εμπορικού πλεονεκτήματος από κάποιο Κ-Μ⁵⁶. Με τον τρόπο αυτό ενισχύεται η εμπιστοσύνη και διασφαλίζεται η μη διάδοση της συγκεκριμένης τεχνολογίας στον τελικό παραλήπτη από άλλη χώρα μέλος του ΔΚΕΕ που πιθανώς έχει αναπτύξει παρόμοια τεχνολογία και δεχθεί ανάλογο αίτημα. Επίσης στο Wassenaar (όπως και στην ΕΕ που θα αναλυθεί πιο κάτω) υπάρχει μέσα στα πλαίσια της διαφάνειας (transparency) λίστα με τις πραγματοποιηθείσες εξαγωγές ελεγχόμενων υλικών από τα Κ-Μ του καθεστώτος προς κράτη εκτός καθεστώτων. Με τον τρόπο αυτό υπάρχει αμοιβαία ενημέρωση μεταξύ των Κ-Μ, για τις χώρες που θεωρητικά τουλάχιστον δύνανται να θεωρηθούν ασφαλείς προορισμοί για εξαγωγές.

4. Συμπεράσματα

Τα επιχειρήματα για τις δυσκολίες – προκλήσεις που αντιμετωπίζουν τα ΔΚΕΕ συνοψίζονται στα εξής:

α. Οι διαφορετικές αντιλήψεις μεταξύ νέων –παλαιότερων κρατών ή ισχυρότερων –λιγότερο ισχυρών εντός των ΔΚΕΕ, περί διάδοσης υψηλής τεχνολογίας με κίνδυνο αυτή να καταλήξει σε τρομοκρατικά δίκτυα και να αποτελέσει απειλή για την παγκόσμια ασφάλεια.

β. Άτυποι οργανισμοί όπως τα ΔΚΕΕ, που βασίζονται στην πολιτικής φύσεως (και όχι νομικά δεσμευτικής) συμμόρφωσης και εφαρμόζουν ελέγχους με βάση την εθνική βούληση είναι λιγότερο αποτελεσματικά για την καταπολέμηση διακίνησης ευαίσθητων υλικών κυρίως μεταξύ υπο-εθνικών παραγόντων.

Σχεδιασμού και Αμυντικών Επενδύσεων, με την συνεργασία του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών και του Κέντρου Χρηματοοικονομικών Ερευνών, Αθήνα, 2003

⁵⁶ Φαινόμενο Undercut : Όταν ένα κράτος αρνείται την εξαγωγή κάποιων υλικών σε κάποιο ύποπτο προορισμό (χώρα, εταιρεία, φυσικό πρόσωπο) για λόγους αποφυγής διάδοσης τεχνολογίας σε τρομοκρατικά δίκτυα ή ανάπτυξη ΟΜΚ και κοινοποιεί την απόφασή του στα υπόλοιπα Κ-Μ του ΔΚΕΕ, δεν μπορούν (χωρίς νομική αλλά πολιτική δέσμευση) και τα υπόλοιπα Κ-Μ να εκτελέσουν την ίδια ή παρόμοια παραγγελία.

γ. Η ανεπαρκής ηγεσία και η έλλειψη ισχυρούς βούλησης (που εκφράζεται μέσω της πίεσης) από πλευρά των ΗΠΑ τα τελευταία χρόνια, έχει χαλαρώσει την τήρηση των δεσμεύσεων από πολλές χώρες που μέσα στα πλαίσια του άναρχου διεθνούς συστήματος δύνανται πιο εύκολα να καταφύγουν σε πράξεις που γνώμονα έχουν την εξυπηρέτηση των συμφερόντων των ίδιων ή των πολιτών τους και όχι την εξυπηρέτηση «υψηλών» ιδανικών όπως αυτό της καταπολέμησης της τρομοκρατίας μέσω της μη διάδοσης.

δ. Η έλλειψη ομοφωνίας, που σε πολλές περιπτώσεις οφείλεται στους διαφορετικούς στόχους των κ-μ εντός των ΔΚΕΕ, οδηγεί σε αναποτελεσματικότητα και αδράνεια στην εφαρμογή των απαραίτητων ελέγχων.

ε. Η ελευθερία κίνησης προσώπων μπορεί να αποτελέσει ακούσια ή εκούσια μεταφορά ευαίσθητης τεχνογνωσίας και τέτοιες περιπτώσεις δεν καλύπτονται από τα ΔΚΕΕ.

Αντίθετα , βλέποντας ίσως το ποτήρι «μισογεμάτο», θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε για τα ΔΚΕΕ τα εξής:

α. Έχουν συμβάλλει αποφασιστικά στην ενδυνάμωση της διεθνούς συνεργασίας για την εφαρμογή αυστηρότερων εξαγωγικών ελέγχων.

β. Η καλόπιστη συνεργασία βοηθάει όχι μόνο τις σχέσεις μεταξύ των κρατών αλλά και την εύρυθμη λειτουργία του εμπορίου ελεγχόμενων υλικών όταν διεξάγεται με κοινούς κανόνες.

γ. Η ύπαρξή τους διευκολύνει την άσκηση πιέσεων προς τρίτες χώρες για την προσαρμογή στο υψηλότερο ιδανικό της μη διάδοσης μέσω εξαγωγικών περιορισμών (π.χ κυρώσεων) προς τις χώρες αυτές. Μέχρι τώρα εξετάστηκαν τα Διεθνή Καθεστώτα Ελέγχου Εξαγωγών και έγινε μία πρώτη αποτίμηση της αποτελεσματικότητάς τους με βάση την καθημερινή πρακτική στις διεθνείς σχέσεις. Στην συνέχεια θα γίνει προσπάθεια να αναλυθούν εκείνοι οι παράγοντες οι οποίοι κατά την άποψη του συγγραφέα επιδρούν στην αποδοτικότητα των ΔΚΕΕ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Παράγοντες που Επηρεάζουν την Αποδοτικότητα των ΔΚΕΕ

Όπως έχει γίνει ήδη αντιληπτό ένα καθεστώς μπορεί να γίνει λιγότερο αποτελεσματικό σε μία σειρά περιπτώσεων. Για παράδειγμα, οι χώρες-φορείς που μπαίνουν στη λίστα των πιθανών στόχων λόγω της σχέσης τους με την τρομοκρατία συνεχώς αλλάζουν, υποχρεώνοντας τις αρμόδιες αρχές των κρατών να αναζητούν νέες πληροφορίες και να υποχρεώνονται μέσω συναντήσεων να τις μοιράζονται μεταξύ τους. Άλλο παράδειγμα αποτελούν τα νέα υλικά-τεχνολογία που εισάγεται λόγω της ραγδαίας τεχνολογικής εξέλιξης. Και σε αυτήν την περίπτωση οι αρμόδιοι τεχνικοί εμπειρογνώμονες των Κ-Μ πρέπει να αφιερώνουν χρόνο στην παρακολούθηση τέτοιων εξελίξεων στα υλικά καθώς και στην ενημέρωση των σχετικών καταλόγων μέσω προγραμματισμένων συναντήσεών τους.

Τέλος, οι υψηλές τεχνολογικές δυνατότητες κρίσιμων τεχνολογιών έχουν πάψει να παρακολουθούνται αποκλειστικά από τον τομέα της άμυνας και αποτελούν κοινό κτήμα ιδιωτικών φορέων και εξειδικευμένων επιστημόνων. Ο έλεγχος των φορέων αυτών καθώς και της διακίνησης επιστημονικού προσωπικού που επίσης δύναται να μεταφέρει ανάλογες γνώσεις σε προορισμούς που συνδέονται ή πιθανόν να συνδεθούν άμεσα ή στο μέλλον με την τρομοκρατία, αποτελεί ακόμη μία πρόκληση για τα ΔΚΕΕ. Οι παράγοντες απόδοσης των ΔΚΕΕ, οι οποίοι θα εξεταστούν στο παρόν κεφάλαιο είναι η κρατική αποτελεσματικότητα, η κρατική βούληση και η παγκοσμιοποίηση.

1. Κρατική Ικανότητα

Η διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης όπως προαναφέρθηκε, οδήγησε στην δημιουργία 15 νέων κρατών στον χώρο της Ανατολικής - Κεντρικής Ευρώπης και της Ασίας (περιοχή Καυκάσου). Τα κράτη αυτά από την αρχή αντιμετώπισαν σοβαρά προβλήματα επιβίωσης (πολιτική αστάθεια, μαζική ανεργία, υψηλό πληθωρισμό, και εκτεταμένη διαφθορά). Η Ευρώπη και οι ΗΠΑ, προσπάθησαν να βοηθήσουν τις χώρες αυτές στην καταπολέμηση των προβλημάτων που αντιμετώπιζαν μέσω της

ένταξής τους στους Δυτικούς θεσμούς. Η ένταξη των κρατών αυτών στα ΔΚΕΕ και η εφαρμογή αυστηρών εξαγωγικών ελέγχων στα πρότυπα των Δυτικών χωρών αποτελούσε μία μεγάλη πρόκληση για τις κυβερνήσεις τους, αφού έπασχαν από δύο σοβαρά διαρθρωτικά προβλήματα. Πρώτον, την έλλειψη των κατάλληλων πόρων για ανάπτυξη- εφαρμογή τέτοιων ελέγχων και δεύτερον, την ύπαρξη εκτεταμένης διαφθοράς μέσα στον κρατικό μηχανισμό.

(α) Έλλειψη των Απαραίτητων Πόρων

Εκτός από την εισαγωγή νέας νομοθεσίας ή την προσαρμογή της παλαιάς που απαιτεί μηδαμινό ή καθόλου κόστος υπάρχουν και άλλοι παράγοντες που επιδρούν στην ύπαρξη ενός αποτελεσματικού μηχανισμού εξαγωγικών ελέγχων και απαιτούν την αφιέρωση των κατάλληλων πόρων. Πρώτον, είναι η δημιουργία των απαραίτητων υπηρεσιών (ή αναπροσαρμογή των παλαιότερων) με την κατάλληλη στελέχωση ανθρώπινου δυναμικού. Χωρίς το κατάλληλο ανθρώπινο δυναμικό (ποσότητα αλλά και ποιότητα) και την αφιέρωση των κατάλληλων πόρων είναι αδύνατη η συμμετοχή του κράτους στα διεθνή φόρα και η ενημέρωσή του για τις διεθνείς εξελίξεις, πολύ δύσκολη η επάνδρωση των κατάλληλων υπηρεσιών ελέγχου (μέσα στα γραφεία των αρμοδίων υπηρεσιών αλλά και στα τελωνεία) και παρακολούθησης των καταλόγων ελεγχόμενων υλικών.

Δεύτερον, οι νέοι κυβερνητικοί παράγοντες πρέπει να ενημερωθούν για τις νέες υποχρεώσεις τους (κανονισμοί-διαδικασίες) ενώ οι ελεγκτικοί υπάλληλοι κυρίως από τις τελωνειακές διευθύνσεις, πρέπει να εκπαιδεύονται για τις νέες διαδικασίες και την εφαρμογή αυτών στην πράξη: να αναγνωρίζουν και να ταυτολογούν ένα ελεγχόμενο υλικό που υπάγεται ή πιθανόν να υπάγεται στους καταλόγους των ΔΚΕΕ, να ελέγχουν την ύπαρξη των απαραίτητων συνοδευτικών εγγράφων σύμφωνα με τις κοινές πρακτικές που εφαρμόζουν τα Κ-Μ των ΔΚΕΕ και να εξασκούν την ορθή κρίση τους στην ανίχνευση πιθανών παράνομων δραστηριοτήτων.

Τρίτον, να υπάρχει ο απαραίτητος εξοπλισμός ελέγχου στα σύνορα, στα σημεία ελέγχου και στα τελωνεία για την ανίχνευση-ταυτοποίηση ελεγχόμενων υλικών π.χ συσκευές Ακτίνων -Χ, ανιχνευτές ΠΒΧ ακτινοβολιών, μετάλλων κλπ.

Όλα τα παραπάνω απαιτούν την ύπαρξη των κατάλληλων πόρων, ανάλογα με το εύρος των συνόρων και τον αριθμό του απαραίτητου προσωπικού για την κάλυψή τους, τον αριθμό των ΔΚΕΕ στα οποία συμμετέχουν τα κράτη και έχουν υποχρέωση αποστολής αντιπροσώπων, την αλλαγή ή δημιουργία νέων δομών με σκοπό την αποτελεσματική εφαρμογή των προβλεπόμενων εξαγωγικών διαδικασιών κλπ. Τα κόστη αυτά, παρά το γεγονός ότι από μόνα τους δεν επηρεάζουν απευθείας την λειτουργία των ΔΚΕΕ, τελικά επηρεάζουν όμως την αποτελεσματικότητά τους μέσω της μειωμένης απόδοσης των διαφορετικών κρατών εξαιτίας της ύπαρξης των αναγκαίων πόρων.

Θα πρέπει τέλος να τονιστεί ότι, το κόστος συμμετοχής στις διαδικασίες των ΔΚΕΕ δεν αφήνει ανεπηρέαστες και τις υπόλοιπες χώρες εν μέσω μάλιστα μιας οικονομικής κρίσης μέσα στην οποία οι κυβερνήσεις προσπαθούν να περικόψουν δαπάνες από τον δημόσιο τομέα. Αυτό μπορεί να οδηγήσει περιστασιακά σε λάθος εκτιμήσεις και την περιστολή της διάθεσης πόρων από υποχρεώσεις του κράτους έναντι των ΔΚΕΕ. (π.χ συμμετοχή στις πραγματοποιούμενες τακτικές συσκέψεις μεταξύ των αρμοδίων κυβερνητικών παραγόντων). Λόγω των πολλών διεθνών υποχρεώσεων που ενυπάρχουν την παρούσα στιγμή στον δυτικό κόσμο, απαιτείται μία εξορθολογιστική πολιτική στον τομέα της διάθεσης των αναγκαίων πόρων, έτσι ώστε να εξασφαλίζεται η διεθνής παρουσία-συμμετοχή- ενημέρωση - εναρμόνιση με τις διεθνείς υποχρεώσεις, με την αποφυγή περιττών εξόδων σύμφωνα πάντα με την κοινή λογική και πρακτική.

(β) Διαφθορά

Η διαδικασία της αναδιάρθρωσης των θεσμών στα νέα κράτη που εισήλθαν στα ΔΚΕΕ, συνοδεύεται σε πολλές περιπτώσεις με εκτεταμένα φαινόμενα διαφθοράς σε όλα τα κλιμάκια της ιεραρχίας που ασχολείται με τα θέματα διακίνησης υλικού. Η διαφθορά αποτελεί έναν αναγνωρισμένα ανασταλτικό παράγοντα που εμπλέκεται σε όλους τους τομείς της κυβερνητικής δραστηριότητας, ειδικότερα σε εκείνους τους τομείς που η κυβερνητική νομοθεσία αφορά στο εμπόριο και τις δραστηριότητες των επιχειρήσεων του ιδιωτικού τομέα.

Οι εξαγωγές παρέχουν μοναδικές ευκαιρίες για πολλές ιδιωτικές επιχειρήσεις να αποκομίσουν οφέλη όσο μία χώρα βρίσκεται σε οικονομική κρίση, η

αγοραστική δύναμη των πολιτών φθίνει και η κυβέρνηση έχει λίγους πόρους για την αγορά αγαθών και υπηρεσιών από εγχώριους κατασκευαστές.

Την ίδια στιγμή, θα υπάρχουν πάντα (λιγότερο στα ανεπτυγμένα κράτη) κρατικοί παράγοντες οι οποίοι παραδίδονται στην «αμοιβαία επωφελή συνεργασία» με τον ιδιωτικό τομέα, με σκοπό την ενίσχυση των πενιχρών εισοδημάτων τους. Ο αδύνατος κρίκος του κρατικού μηχανισμού στις περιπτώσεις αυτές, είναι οι υπάλληλοι των τελωνείων, λόγω της άμεσης επαφής και της πίεσης που τους ασκείται από το προσωπικό των εταιρειών για μείωση ή απαλοιφή των δασμών και των κατά κανόνα ελάχιστων (ειδικά στις φτωχές χώρες) εισοδημάτων τους.

Δεύτερον, το ίδιο το κράτος σε πολλές περιπτώσεις πιέζει για την πραγματοποίηση των εξαγωγών μέσω των συνόρων, με σκοπό την αποκόμιση εσόδων από την φορολογία των εταιρειών και του προσωπικού τους, όταν αυτές μέσω των κερδών τους επεκτείνουν τον κύκλο εργασιών τους. Σε πολλές μεταβατικές οικονομίες, το εμπόριο υλικών υψηλής τεχνολογίας αποτελεί ένα μεγάλο μέρος των εσόδων ενός κράτους που σε μερικές περιπτώσεις μπορεί να φτάσει και το 25% των συνολικών εσόδων.

Τέλος, το προσωπικό των τελωνείων, σε πολλές περιπτώσεις έχει ανεπαρκή γνώση και εκπαίδευση στο εντοπισμό –ταυτοποίηση ελεγχόμενων υλικών, ενώ παράλληλα δεν αντιλαμβάνεται, λόγω ελλιπούς ενημέρωσης, τις συνέπειες της παράνομης διακίνησης ευαίσθητων για την παγκόσμια ασφάλεια υλικών

Επομένως, γίνεται αντιληπτό ότι, η διαφθορά είναι πιο σημαντικός παράγοντας στον καθορισμό της αποτελεσματικότητας της εξαγωγικής πολιτικής σε σχέση με την εξεύρεση των αναγκαίων πόρων διότι, δύναται να καταστήσει αμφίβολη και αναποτελεσματική την κάθε κυβερνητική προσπάθεια στον τομέα της εφαρμογής αυστηρών εξαγωγικών ελέγχων.

2. Κρατική Βούληση

Επιπλέον των άμεσων εξόδων που απαιτούνται για την ανάπτυξη-εφαρμογή ενός βιώσιμου εθνικού συστήματος, οι εξαγωγικοί έλεγχοι έχουν ένα έμμεσο κόστος από πιθανά χαμένα συμβόλαια και έσοδα που θα προέκυπταν από αυτά. Για μία χώρα

που η οικονομία της βρίσκεται σε άθλια κατάσταση και οι συνθήκες διαβίωσης είναι πολύ άσχημες, είναι δύσκολη η επιβολή αυστηρών εξαγωγικών ελέγχων στο εμπόριο ευαίσθητων υλικών ειδικά στην περίπτωση που αυτό μπορεί να αποφέρει σημαντικά έσοδα, να παρέχει χιλιάδες θέσεις εργασίας και να συμβάλλει στην κοινωνική σταθερότητα. Ακόμα λιγότερες πιθανότητες υπάρχουν για ένα κράτος- μέλος των ΔΚΕΕ να επιβάλει αυστηρούς εξαγωγικού ελέγχους, όταν η αντίληψη απειλής που έχει για μία χώρα- φορέα διαφέρει από αυτές των υπολοίπων. Για παράδειγμα, οι ευρωπαϊκές χώρες της Μεσογείου (π.χ Ιταλία) έχοντας παραδοσιακά αναπτύξει εμπορικούς δεσμούς με χώρες της Β. Αφρικής (Τυνησία), δυσκολεύονται περισσότερο στην επιβολή εξαγωγικών περιορισμών που στηρίζονται στην καταπίεση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στις χώρες αυτές, σε σχέση με τις ανεπτυγμένες ευρωπαϊκές χώρες του Βορρά.

(α) Πολιτικά και Οικονομικά Κόστη

Πολλά από τα νέα κράτη των ΔΚΕΕ , όπως η Ρωσία, η Ουκρανία, η Λευκορωσία, το Καζακστάν και άλλες χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης είναι σημαντικοί κατασκευαστές αγαθών και τεχνολογιών που σχετίζονται με την ανάπτυξη και την παραγωγή ΟΜΚ. Η πλειοψηφία των κρατών αυτών κληρονόμησε από την πρώην ΕΣΣΔ, μετά την ανεξαρτητοποίησή τους και το πρώην σοβιετικό στρατιωτικο-βιομηχανικό σύμπλεγμα τρόπο λειτουργίας και υποδομής. Πολλοί επιστήμονες, τεχνικοί , εργάτες που στο παρελθόν εργάζονταν στον τομέα αυτό ξαφνικά κινδύνευαν να μείνουν χωρίς εργασία αφού το νέο κράτος δεν είχε πλέον την ανάγκη- οικονομική δυνατότητα να υποστηρίξει τις υποδομές αυτές.

Οι παράγοντες αυτοί, αποτελούν ένα σημαντικό κίνητρο για ένα κράτος να παραβιάσει τις διεθνείς πολιτικές του δεσμεύσεις σε σχέση με την εφαρμογή εξαγωγικών ελέγχων με σκοπό την μη διάδοση για τουλάχιστον δύο λόγους. Πρώτον η χώρα δεν έχει την πολυτέλεια να απαρνηθεί τα έσοδα από πιθανές πωλήσεις ευαίσθητων υλικών. Η πλειοψηφία αυτών των υλικών είναι υψηλής τεχνολογίας αμυντικό υλικό (όπλα, στρατιωτικός εξοπλισμός) ή Υλικά Διττής Χρήσης με υψηλές βιομηχανικές εφαρμογές, «ευαίσθητη» πρώτη ύλη και επεξεργασμένα υλικά που σχετίζονται με την πυρηνική ενέργεια, χημικά και βιολογικά υλικά. Όλα τα υλικά αυτά κοστίζουν ακριβά στο διεθνές εμπόριο και παράγουν ζήτηση. Άλλος σοβαρός

προβληματισμός προκύπτει από την διακίνηση άυλης τεχνολογίας – τεχνογνωσίας από επιστήμονες, ειδικούς εμπειρογνώμονες, μηχανικούς για τους οποίους πλέον δεν υπήρχε ζήτηση στην πατρίδα τους και σε πολλές περιπτώσεις έψαχναν για ανάλογη εργασία σε χώρα του εξωτερικού.

Δεύτερον, η ανάγκη διατήρησης θέσεων εργασίας στην αμυντική βιομηχανία και η ικανοποίηση των ψηφοφόρων είχε πλέον ισχυρή πολιτική σημασία στις νέες αυτές χώρες. Παρά το γεγονός ότι προέρχονταν από το σοβιετικό δόγμα απολυταρχικής εξουσίας, σταδιακά προσπαθούσαν να εκδημοκρατιστούν και οι εκλογές και οι πολιτικές αναμετρήσεις και κατ' επέκταση η ικανοποίηση των ψηφοφόρων αποκτούσαν ιδιαίτερη σημασία. Το εμπόριο όπλων και άλλων ελεγχόμενων αποτελούσε ένα πολύτιμο εάν όχι το μοναδικό όπλο ικανοποίησης των βασικών αναγκών των πολιτών.

(β) Αποκλίνουσες Αντιλήψεις για την Διεθνή Ασφάλεια και την Προστασία από την Τρομοκρατία

Η επέκταση των ΔΚΕΕ και ο μετασχηματισμός κάποιων από αυτών (πχ η COCOM σε WA), μέσα στην δεκαετία του '90 έφερε αλλαγή στις αντιλήψεις για τις διαφορετικές απειλές που αντιμετώπιζε η διεθνής κοινότητα από χώρες ή τρομοκρατικές ομάδες ατόμων. Για παράδειγμα οι ΗΠΑ, μετατόπισαν το κέντρο βάρους τους από τις χώρες του πρώην σοβιετικού μπλοκ στις απειλές από ανάπτυξη πυρηνικών προγραμμάτων και τρομοκρατικών χτυπημάτων από χώρες όπως το Ιράν, η Λιβύη, η Β. Κορέα και εστίασαν εκεί την προσπάθειά τους στην άσκηση εξαγωγικών περιορισμών. Μάλιστα, θέλησαν να ονομάσουν τις χώρες αυτές επίσημα ως εχθρούς της διεθνούς κοινότητας στο παλαιό ψυχροπολεμικό μοτίβο. Οι ευρωπαϊκές χώρες από την άλλη πλευρά (κυρίως Γαλλία, Γερμανία και Ην. Βασίλειο) τόνιζαν συνεχώς στις ΗΠΑ ότι πλέον ο ψυχρός πόλεμος έχει τελειώσει και δεν πρέπει να υπάρχει συγκεκριμένη ομάδα κρατών ως στόχος –απειλή για τρομοκρατία μέσω των ελέγχων των ΔΚΕΕ (στα πρότυπα της παλαιάς COCOM). Άλλο σύγχρονο παράδειγμα αποτελούν οι εξαγωγές της ΕΕ προς την Ταϊβάν η οποία αφενός έχει το πρόβλημα αναγνώρισής της από την Κίνα, αφετέρου κατηγορείται από την διεθνή κοινότητα ότι δρα ως διαμετακομιστικό κέντρο παράνομης διακίνησης υλικών στην ΝΑ Ασία. Σε σχέση με τις υπόλοιπες Ευρωπαϊκές χώρες που παραδοσιακά θεωρούν

την Ταϊβάν ως κομμάτι της Κίνας και κατά συνέπεια περιορίζουν ιδιαίτερα το εμπόριό τους με αυτήν (με τον φόβο πάντα της αντίδρασης της Κίνας), το Ηνωμένο Βασίλειο έχει πολύ λιγότερους ενδοιασμούς να εξάγει υλικά στην Ταϊβάν αφού και ο μεγάλος τους σύμμαχος από την άλλη άκρη του Ατλαντικού πράττει ανάλογα. Μάλιστα οι ΗΠΑ, προσπαθούν να βοηθήσουν την Ταϊβάν με συγκεκριμένο πρόγραμμα στην βελτίωση των εξαγωγικών της ελέγχων, (Κωδικός “Gameplan”)

Αυτά αποτελούν παραδείγματα ασυμφωνίας στην κατάταξη των απειλών από χώρες με παρόμοιο σκεπτικό και κοσμοθεωρία στην θεώρηση των παγκόσμιων απειλών. Οι χώρες που εισήλθαν στα ΔΚΕΕ, μετά την διάλυση του ΣτΒ, προφανώς σε αρκετές περιπτώσεις είχαν διαφορετικές αντιλήψεις για ότι οι δυτικές χώρες θεωρούσαν ως απειλή (π.χ η στάση της Ρωσίας έναντι του Ιράν και της Β. Κορέας). Για άτυπους οργανισμούς με χαμηλό θεσμικό υπόβαθρο όπως είναι τα ΔΚΕΕ, είναι αυτονόητο ότι η διαφορετική αντιμετώπιση και θεώρηση των απειλών της διεθνούς ασφάλειας αποτελούν μία σοβαρή δυσχέρεια στην εκτέλεση του έργου τους.

3. Παγκοσμιοποίηση

Λίγα φαινόμενα έχουν προσελκύσει σε τέτοιο μεγάλο βαθμό τις αναλύσεις κριτικές συζητήσεις των ακαδημαϊκών, των πολιτικών και των Μέσων Ενημέρωσης όσο το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης. Η παγκοσμιοποίηση είναι ένα τόσο καθολικό φαινόμενο που έχει πολλές ερμηνείες ανάλογα με το αντικείμενο της συζήτησης και την θεματική κοινότητα. Συνήθως δίνει έμφαση σε τρία βασικά συστατικά : πρώτον, στην χωρίς φραγμούς κίνηση προσώπων, αγαθών, κεφαλαίων, δεύτερον στην αυξανόμενη αλληλεξάρτηση μεταξύ εθνικών οικονομιών και βιομηχανιών των χωρών, τρίτον στην ανάπτυξη και ταχεία εξάπλωση νέων, λιγότερο ακριβών και σαφώς ανώτερων τεχνολογιών εξοπλισμού και μέσων επικοινωνιών.⁵⁷

Η σημαντική επιρροή της παγκοσμιοποίησης στην αποτελεσματικότητα των ΔΚΕΕ, καθορίζεται από το γεγονός ότι οι εξαγωγικοί έλεγχοι αποτελούν εργαλεία για την ρύθμιση του εμπορίου και σαν τέτοια επηρεάζονται από το πολιτικό, οικονομικό και τεχνολογικό περιβάλλον. Επιπλέον όμως, αποτελούν εργαλεία επίτευξης των

⁵⁷ Ρουμελιώτης, Παναγιώτης «Παγκόσμια Οικονομική Διακυβέρνηση», Εκδόσεις Λιβάνη, 2006 σελ.78

στρατηγικών αντικειμενικών σκοπών και στόχων ασφαλείας των κρατών. Κατά συνέπεια, η επιρροή της παγκοσμιοποίησης στους εξαγωγικούς ελέγχους είναι αυταπόδεικτη σε αμφότερους τους πολιτικούς και οικονομικούς τομείς.

Με το τέλος του ψυχρού πολέμου εμφανίστηκε ένα πλήθος νέων κρατών αλλά και μη κρατικών παραγόντων που δεν επηρεαζόταν πλέον από την ασφυκτική επιρροή της πρώην ΕΣΣΔ. Η άποψη που άρχιζε να κερδίζει έδαφος είναι ότι βασική αρχή του διεθνούς εμπορίου πρέπει να αποτελεί η ικανοποίηση των αναγκών των καταναλωτών στον κόσμο και όχι η προστασία της εθνικής παραγωγής μέσω προστατευτικών ή άλλων πολιτικών. Η μη κρατική παρέμβαση αποτελεί προϋπόθεση για την επίτευξη του στόχου του ελεύθερου ανταγωνισμού, ώστε να μην επηρεάζεται το εμπόριο από τις παρεμβατικές πολιτικές των κρατών –εθνών.

Η κατακόρυφη άνοδος της δύναμης των πολυεθνικών επιχειρήσεων μέσα στα πλαίσια της παγκοσμιοποίησης βάζει ένα ακόμη εμπόδιο στον κρατικό έλεγχο κάθε είδους στην διακίνηση υλικών. Οι πιέσεις που ασκούν πλέον οι μεγάλες πολυεθνικές στις κυβερνήσεις των κρατών αρχίζουν πλέον να γίνονται ορατές κατά τις συνεδριάσεις των αρμόδιων χειριστών της νομοθεσίας των εξαγωγικών ελέγχων των Κ-Μ των ΔΚΕΕ. Οι προτάσεις τους σε πολλές περιπτώσεις αποτελούν ξεκάθαρες θέσεις των μεγάλων πολυεθνικών που επιδιώκουν την προώθηση των συμφερόντων τους. Και εδώ έρχεται το μεγάλο δίλημμα μερικών ανεπτυγμένων χωρών οι οποίες έχοντας πίσω τους επιχειρήσεις κολοσσούς που απασχολούν χιλιάδες θέσεις εργαζομένων και βρίσκονται κάτω από μία περίοδο οικονομικής ύφεσης, το πόσο δύσκολο είναι να παραμείνουν πιστές στα ιδανικά της μη διάδοσης ευαίσθητης τεχνολογίας σε προορισμούς που εμπλέκονται πιθανόν με τρομοκρατικά δίκτυα ή με διάδοση ΟΜΚ.

Η εξεύρεση και η εξέταση νέων αγορών υπό το πρίσμα της διεθνούς ασφάλειας γίνεται πλέον με πολλαπλά κριτήρια που πρέπει να σταθμίζουν τις διεθνείς υποχρεώσεις με το εθνικό συμφέρον της κάθε χώρας μέλους του ΔΚΕΕ για διατήρηση και επέκταση των αγορών αυτών. Τα φαινόμενα της διεθνούς υποκρισίας του Κrasner έρχονται σε αρκετές περιπτώσεις στην επιφάνεια όταν γίνεται αντιπαραβολή των αρνήσεων εξαγωγών για λόγους που άπτονται της διεθνούς ασφάλειας, με τις άδειες που τελικά δίνονται προς τους προορισμούς αυτούς.

Μέσω της στενής οικονομικής αλληλεξάρτησης μεταξύ εταιρειών σε διάφορες χώρες η ανεμπόδιστη διακίνηση υλικών αποτελεί το ζητούμενο μεταξύ μητρικών και θυγατρικών εταιρειών. Κάθε είδους έλεγχος στην διακίνηση αυτή αποτελεί ένα μεγάλο διοικητικό και οικονομικό βάρος στις πολυεθνικές επιχειρήσεις που όλο και λιγότερο είναι διατεθειμένες να το πληρώσουν. Δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις έμμεσου εκβιασμού των μεγάλων πολυεθνικών των ισχυρών χωρών προς τις μικρότερες σε λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες, ότι πρέπει να πιάσουν τις χώρες τους για λιγότερους εξαγωγικούς ελέγχους εάν θέλουν να συνεχίσουν να συνεργάζονται μαζί τους. Η πίεση αυτή σταδιακά μεταφέρεται στους κυβερνητικούς παράγοντες των λιγότερο ανεπτυγμένων χωρών που χειρίζονται την εξαγωγική διαδικασία, οι οποίοι με την σειρά τους καλούνται να «πείσουν» τις εταιρείες των χωρών τους για τις διεθνείς δεσμεύσεις της χώρας και για τα ιδεώδη της μη διάδοσης. Η σταθερή εφαρμογή των εξαγωγικών ελέγχων από όλες τις χώρες των ΔΚΕΕ σε τέτοιες περιπτώσεις, οι οποίες συζητούνται μέσα στις πραγματοποιούμενες συσκέψεις ή σε διμερείς διαβουλεύσεις με ηλεκτρονική αλληλογραφία, δεν αφήνει περιθώρια για «ρήγματα» στην προσπάθεια για αποφυγή διάδοσης και πρόληψη πιθανών τρομοκρατικών ενεργειών.

Μία από τις μεγαλύτερες προκλήσεις για τις προσπάθειες των εξαγωγικών ελέγχων είναι ο έλεγχος διακίνησης της άυλης τεχνογνωσίας μέσω των νέων πληροφοριακών τεχνολογιών. Τα ΔΚΕΕ προσπαθούν μέσω έκδοσης ειδικών κατευθυντήριων οδηγιών, να επηρεάσουν τα Κ-Μ τους στην ενσωμάτωση στην νομοθεσία τους ελέγχων των νέων πληροφοριακών και επικοινωνιακών τεχνολογιών⁵⁸. Οι οδηγίες αυτές ουσιαστικά αποτελούν προτάσεις υλοποίησης ελέγχων από τα περισσότερο οργανωμένα κράτη προς τα λιγότερο ανεπτυγμένα μέσω της δικής τους εμπειρίας στον έλεγχο διακίνησης τέτοιων τεχνολογιών (π.χ. δικτύων Η/Υ, του διαδικτύου, δορυφορικές επικοινωνίες, δορυφορική απεικόνιση, διακίνηση μέσω φαξ, τηλεφώνου κλπ)

⁵⁸ Γενικές Κατευθυντήριες Οδηγίες του ΔΚΕΕ Wassenaar Arrangement για την Διακίνηση Άυλης Τεχνολογίας (Δεκέμβριος 2006), από το www.wassenaar.org

4. Συμπεράσματα

Οι παράγοντες που έγινε προσπάθεια να αναλυθούν παραπάνω σε καμία περίπτωση δεν εξαντλούν τα πιθανά προβλήματα στην απόδοση των εξαγωγικών ελέγχων. Η επιλογή τους έγινε μέσα από την εμπειρία του συγγραφέα της παρούσας εργασίας από την συμμετοχή του σε μεγάλο αριθμό συσκέψεων των τεσσάρων ΔΚΕΕ, αλλά και από θεσμικά κείμενα και αναφορές εντός των ΔΚΕΕ αλλά και αναφορών-μελετών σχετικών με το αντικείμενο του ελέγχου εξαγωγών.⁵⁹

⁵⁹ Μεγάλο μέρος των σκέψεων – προτάσεων αντλήθηκε από μελέτες του Αμερικανικού GAO (Government Accountability Office), από το 1990 έως σήμερα, το οποίο εκτελεί μελέτες κυρίως για λογαριασμό του Κογκρέσου και οι οποίες βρέθηκαν από τον συντάκτη στο αρχείο της βιβλιοθήκης του Joint Forces Staff College, Norfolk Virginia USA.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

Δεδομένα - Μεθοδολογική Ανάλυση

Ο πρωταρχικός σκοπός αυτής της ανάλυσης είναι η παρουσίαση και εξέταση των πληροφοριών που μπορούν να μας βοηθήσουν να κατανοήσουμε τους παράγοντες που αναφέρθηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο έτσι ώστε να καταδειχθεί η επιρροή τους μέσα από εξαρτημένες και ανεξάρτητες μεταβλητές. Βασιζόμενοι στο προηγούμενο κεφάλαιο, στο παρόν κεφάλαιο θα γίνει προσπάθεια να παρουσιαστεί ένα μοντέλο έρευνας, να διατυπωθούν με την μορφή υποθέσεων ερωτήσεις που θα υποβοηθήσουν την έρευνα αυτή και τέλος να γίνει πρόταση και αξιολόγηση των σχετικών δεδομένων και υπαρχουσών πληροφοριών.

1. Μεθοδολογία

Η αναζήτηση της σημασίας των τριών παραγόντων που προαναφέρθηκαν ότι επιδρούν στην αποτελεσματικότητα των ΔΚΕΕ απαιτεί μία προσέγγιση πολλών διαστάσεων. Στο παρόν κεφάλαιο θα πραγματοποιηθεί ο έλεγχος της προτεινόμενης υπόθεσης μέσω συνδυασμού ποσοτικής και ποιοτικής μεθοδολογίας αφού ο συνδυασμός των δύο θεωρώ ότι εξυπηρετεί καλύτερα την έρευνα πάνω στα ΔΚΕΕ. Η απαραίτητη μεθοδολογία για τον έλεγχο των υποθέσεων καθορίζεται από την ίδια την φύση τους. Παρόλα αυτά, έχοντας ως δεδομένο τον περιορισμένο αριθμό περιπτώσεων για ανάλυση, λόγω του περιορισμένου αριθμού των διαθέσιμων πληροφοριών (εξαιτίας της ευαισθησίας του θέματος για τα Κ-Μ των ΔΚΕΕ), μία επαρκής ποσοτική προσέγγιση είναι εκ των πραγμάτων αρκετά δύσκολο για να πραγματοποιηθεί. Κατά συνέπεια ο όγκος της αξιολόγησης των υποθέσεων θα στηριχθεί πρωτίστως σε μεμονωμένες μελέτες περιπτώσεων (case studies) και σε ποιοτικές αναλύσεις ενώ η ποσοτική ανάλυση θα χρησιμοποιηθεί όποτε υπάρχει δυνατότητα και αποκόμιση ανάλογων ωφελειών.

Ο Van Evera, παρέχει μία καλή θεώρηση μεθοδολογιών για case studies και προϋποθέσεις για την εφαρμογή τους.⁶⁰ Τα case studies, συνήθως χρησιμοποιούν μία ή έναν συνδυασμό μεθοδολογιών: ελεγχόμενη σύγκριση (controlled comparison), διαδικασία με μαθηματικές αναλογίες (congruence procedure), εξιχνίαση της διαδικασίας (process tracing). Η συμπεριφορά των Κ-Μ των ΔΚΕΕ εξαρτάται από μία σειρά μεταβλητών, πολλές από τις οποίες εμπίπτουν σε διαφορετικές θεωρητικές προσεγγίσεις. Για τον λόγο αυτό, για τις ανάγκες αυτής της εργασίας, θα χρησιμοποιηθεί ο τελευταίος τύπος μεθοδολογίας, η εξιχνίαση της διαδικασίας. Θεωρείται η πλέον κατάλληλη διότι πρώτον, επιτρέπει στον ερευνητή να ανιχνεύσει την διαδικασία της λήψης αποφάσεων ενός αριθμού παικτών διαφορετικών επιπέδων. Δεύτερον, διότι επιτρέπει τον έλεγχο της παρουσίας διαφορετικών χαρακτηριστικών παρακίνησης-κινήτρων, στην διαδικασία λήψης αποφάσεων π.χ την εγκυρότητα των διάφορων θεωρητικών προσεγγίσεων που χρησιμοποιούνται στην διαδικασία λήψης αποφάσεων.

Οι τρεις προτεινόμενες επεξηγηματικές υποθέσεις μπορούν να συνοψιστούν στα εξής:

Υ ΑΠΟΛΟΗΣΗΣ ΔΚΕΕ : η αποτελεσματικότητα των Διεθνών Καθεστώτων Ελέγχου εξαγωγών είναι μία λειτουργία η οποία μεταξύ άλλων περιλαμβάνει:

(1) την **ικανότητα-αποτελεσματικότητα** του κάθε κράτους – μέλους των ΔΚΕΕ, να δημιουργήσει και να εφαρμόσει ένα βιώσιμο σύστημα εξαγωγικών ελέγχων.

(2) την **βούληση** του κάθε κράτους να αποδεχθεί τον σκοπό της μη διάδοσης ως ανώτερο όλων των υπόλοιπων οικονομικών και πολιτικών παραμέτρων το οποίο έχει σαν αποτέλεσμα την καλόπιστη εφαρμογή και έλεγχο των εξαγωγικών μηχανισμών ελέγχου, και

(3) την επιταχυνόμενη διαδικασία της **παγκοσμιοποίησης**, η οποία περιλαμβάνει

⁶⁰ Van Evera, Steven, «Guide to Methodology for Students of Political Science», Defense and Arms Control Studies Program, Massachusetts Institute of Technology, Cambridge, MA

- (α) το μεταψυχροπολεμικό διεθνές πολιτικό τοπίο
- (β) την οικονομική αλληλεξάρτηση
- (γ) τις νέες τεχνολογίες πληροφοριών και επικοινωνιών

Παρά το γεγονός ότι η κύρια προσπάθεια αυτής της εργασίας είναι η αξιολόγηση της επίδρασης των παραπάνω παραγόντων στην απόδοση των ΔΚΕΕ, το τελευταίο εν μπορεί να θεωρηθεί ως μία αυτόνομη οντότητα. Το θέμα είναι περίπλοκο διότι η απόδοση των ΔΚΕΕ είναι από μόνη της ένα προϊόν που εξαρτάται από διαφορετικές παραμέτρους. Από την μία είναι μία λειτουργία των εθνικών εξαγωγικών ελέγχων. Τα ΔΚΕΕ είναι αποτελεσματικά μόνο όσο τα Κ-Μ έχουν την τάση να προσπαθούν να ελέγξουν το εμπόριο ευαίσθητων υλικών. Από την άλλη, η απόδοση περιορίζεται από το εξωτερικό περιβάλλον. Δηλαδή το πόσο καλά είναι σχεδιασμένα και διαρθρωμένα τα ΔΚΕΕ ώστε να λειτουργούν στο σύγχρονο διεθνές πολιτικό και εμπορικό περιβάλλον και να αντιμετωπίζουν τους συνεχώς εξελισσόμενους κινδύνους.

Αυτή η διάκριση σπρώχνει την έρευνα να προσεγγίσει τον στόχο της αξιολόγησης των τριών παραγόντων των ΔΚΕΕ από δύο κατευθύνσεις. Από την μία πλευρά, θα γίνει μία ανάλυση σε επίπεδο κράτους, η οποία απαιτεί την αξιολόγηση της επίδρασης των «κρατοκεντρικών» παραγόντων στην απόδοση των διεθνών θεσμών. Με άλλα λόγια, οι δύο πρώτοι παράγοντες, δηλαδή η αποτελεσματικότητα και η βούληση του κράτους, αφορούν την συμμόρφωση του κράτους στις προβλέψεις του ΔΚΕΕ, δηλαδή την φυσική ικανότητα της καθιέρωσης και διατήρησης των εθνικών πολιτικών σύμφωνα με τις απαιτήσεις των ΔΚΕΕ ή την προσήλωση σε εθνικές προτεραιότητες που δεν συμβαδίζουν με τους στόχους και τους αντικειμενικούς σκοπούς των ΔΚΕΕ. Από την άλλη πλευρά, ή επίδραση της παγκοσμιοποίησης εκτιμάται ότι πρέπει να εξεταστεί κάτω από το πρίσμα του συστήματος (συστημική προσέγγιση). Οι επόμενες τρεις ενότητες θα γίνει προσπάθεια να οδηγήσουν στην εξέταση του κάθε παράγοντα ξεχωριστά.

2. Κρατική Ικανότητα

Η επίδραση του παράγοντα της κρατικής ικανότητας εξαιτίας της αριθμητικής φύσης των πληροφοριών και των διαθέσιμων δεδομένων οδηγεί εκ των πραγμάτων σε ποσοτική μέτρηση. Η εξαρτημένη μεταβλητή (EM1) για την μέτρηση αυτού του παράγοντα είναι το επίπεδο της ανάπτυξης του συστήματος εξαγωγικών ελέγχων μιας χώρας. Οι ανεξάρτητες μεταβλητές είναι οι διαθέσιμοι πόροι (AM1) και το επίπεδο της διαφθοράς (AM2). Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, όσο περισσότεροι είναι οι διαθέσιμοι πόροι, τόσο περισσότερο ανεπτυγμένο θα είναι το σύστημα εξαγωγικών ελέγχων. Κατά συνέπεια, η υπόθεση (Y) που αφορά στην ικανότητα του κράτους μπορεί να διατυπωθεί ως ακολούθως:

Υ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑ ΚΡΑΤΟΥΣ: Η ικανότητα του Κ-Μ να αναπτύσσει και να εφαρμόζει ένα σύστημα εξαγωγικών ελέγχων, σχετίζεται θετικά με την ποσότητα των διαθέσιμων πόρων (AM1) και αρνητικά με το μέγεθος της διαφθοράς (AM2).

EM ΙΚΑΝΟΤΗΤΑ ΚΡΑΤΟΥΣ = (AM1) ΔΙΑΘΕΣΙΜΟΙ ΠΟΡΟΙ + (AM2) ΔΙΑΦΘΟΡΑ

Με αυτό το μοντέλο δεν λαμβάνονται υπόψη τυχόν χρηματοδοτήσεις των κρατών από εξωτερικές πηγές, όπως η ΕΕ, οι ΗΠΑ, τυχόν Μη Κυβερνητικοί Οργανισμοί (ΜΚΟ) διότι δεν υπάρχουν πρακτικά μέσα για να συγκεντρωθούν τα απαραίτητα στοιχεία.

Δεδομένα: Όπως προαναφέρθηκε αυτός ο παράγοντας συνίσταται σε δύο μεγάλα συστατικά στοιχεία καθένα από τα οποία πρέπει να αξιολογηθούν ξεχωριστά για την επίδρασή τους στην απόδοση των ΔΚΕΕ. Το πρώτο συστατικό στοιχείο, διαθεσιμότητα αναγκαίων πόρων, αντιπροσωπεύει την ποσότητα των κεφαλαίων που διατίθενται από τις κυβερνήσεις για την σχεδίαση και καθιέρωση-εφαρμογή ενός συστήματος εξαγωγικών ελέγχων. Η σύγκριση των στοιχείων αυτών δεν είναι πάντα εύκολη υπόθεση, λόγω της ευαισθησίας των συγκεκριμένων πληροφοριών αλλά και της δυσκολίας ανεύρεσης των πραγματικών διαθέσιμων πόρων μέσα από δαιδαλώδεις κρατικούς προϋπολογισμούς. Μέσα στους προϋπολογισμούς αυτούς, τα διατιθέμενα ποσά πολλές φορές επικαλύπτονται λόγω διαφορετικών πηγών προέλευσης, πράγμα που καθιστά ιδιαίτερα δυσχερή εάν όχι αδύνατη την ανιχνευσιμότητά τους.

Κατά συνέπεια, το καλύτερο ίσως υποκατάστατο αυτών των δεδομένων είναι το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) της κάθε χώρας. Η σύγκρισή τους με την ανάπτυξη του συστήματος εξαγωγών της κάθε χώρας θα παρέχει την απαραίτητη αξιολόγηση της επίδρασης. Τα ΑΕΠ των χωρών διατίθενται στο διαδίκτυο από διάφορες πηγές πληροφοριών όπως η ηλεκτρονική διεύθυνση του Οργανισμού για την Οικονομική Συνεργασία και Ανάπτυξη (ΟΟΣΑ) ή το World Fact Book της CIA .

Ένα πιθανώς πρόβλημα με την χρησιμοποίηση της ποσότητας των διατιθέμενων πόρων στην αξιολόγηση του συστήματος εξαγωγικών ελέγχων είναι ο διαχωρισμός της κρατικής ικανότητας από την κρατική βούληση. Η φυσική κατανομή των πόρων είναι θέμα της βούλησης της κάθε κυβέρνησης που με την σειρά της είναι αποτέλεσμα των προτεραιοτήτων που έχει θέσει η κυβέρνηση αυτή με βάση πολιτικά, οικονομικά κριτήρια ή άλλα κριτήρια (π.χ διάθεση πόρων λόγω φυσικών καταστροφών). Παρόλα αυτά, το γεγονός εάν η χώρα έχει προγραμματίσει περισσότερα ή λιγότερα κεφάλαια για την σχεδίαση – εφαρμογή συγκεκριμένων πολιτικών είναι ακόμα ένας σοβαρός παράγων της παρουσίας και επιτυχίας τους.

Για την μέτρηση του άλλου συστατικού στοιχείου που καθορίζει την ικανότητα του κράτους, την διαφθορά (AM2) , υπάρχουν διαθέσιμες πολλές έρευνες – μελέτες. Αν και πολλές πραγματοποιούνται σε εθνικό επίπεδο και κατά συνέπεια είναι δύσκολη η σύγκρισή τους, υπάρχουν αρκετές αξιόπιστες μετρήσεις που διεξάγονται έπειτα από ενδελεχή έρευνα σε διεθνές επίπεδο. Μία από τις πλέον αξιόπιστες είναι αυτή ενός ΜΚΟ της Transparency International , που δρα μέσω της διεθνούς της Γραμματείας. Ένα από τα προϊόντα αυτής της μελέτης είναι ο ετήσιος Κατάλογος για Αντίληψη περί Διαφθοράς (Corruption Perception Index-CPI), ο οποίος συντάσσεται για κάθε χώρα με βάση τις αντιλήψεις επιχειρηματιών, ακαδημαϊκών, και αναλυτών ρίσκου, σχετικά με το επίπεδο διαφθοράς σε μία χώρα. Ο κατάλογος αυτός διαβαθμίζει το μέγεθος της διαφθοράς σε μία κλίμακα από το 0 (υψηλότετη διαφθορά) έως το 10 (ελάχιστη διαφθορά) ⁶¹ .

⁶¹ Κατάλογος (Index) του 2008 και λεπτομέρειες στην διαδικασία που χρησιμοποιείται στο <http://www.transparency.org/cpi/index.html#cpi>

Τέλος για την μέτρηση του επιπέδου ανάπτυξης του συστήματος ελέγχου εξαγωγών έχει αναπτυχθεί από το Center for International Trade and Security του Πανεπιστημίου της Georgia πριν από αρκετά χρόνια, ένας κατάλογος 10 στοιχείων, τα οποία θεωρούνται από τους ειδικούς στην ενασχόλησή τους με την διακίνηση υλικών ως τα πλέον βασικά για ένα ιδανικό σύστημα εξαγωγικών ελέγχων. Τα παρακάτω στοιχεία είναι:

1. *Το νομικό υπόβαθρο του συστήματος αδειοδότησης*: η νομική βάση για τον έλεγχο των εξαγωγών και οι θεσμοί θεώρησης των αδειών εξαγωγής
2. *Κατάλογοι Ελεγχόμενων Υλικών*: Λίστες αγαθών, υπηρεσιών και τεχνολογιών οι οποίες συμπεριλαμβάνουν πυραυλικά, πυρηνικά, χημικά και βιολογικά υλικά καθώς και συμβατικά όπλα. Όπως προαναφέρθηκε όλα αυτά ομαδοποιούνται σε Συμβατικά Όπλα και Υλικά Διττής Χρήσης (που συμπεριλαμβάνουν όλα τα υπόλοιπα).
3. *Συνεργασία μεταξύ Υπηρεσιών*: η διαδικασία μέσω της οποίας διαφορετικές υπηρεσίες της κυβέρνησης αλληλεπιδρούν στην αξιολόγηση και έκδοση των αδειών εξαγωγής όπως επίσης και στην διαμόρφωση εξαγωγικής πολιτικής. Η εμπλοκή διαφόρων υπηρεσιών διασφαλίζει την εξέταση του κάθε αιτήματος κάτω από το πρίσμα της εξασφάλισης της εθνικής και της διεθνούς ασφάλειας, των διεθνών σχέσεων κάθε χώρας καθώς και της οικονομικής και κοινωνικής σημασίας που έχει για την χώρα εξαγωγής.
4. *Τελωνειακή Εξουσία*: η ανάμειξη της υπηρεσίας που έχει την ευθύνη του ελέγχου και της παρακολούθησης των συνόρων για αποφυγή διακινήσεων υλικού που δεν έχει την προβλεπόμενη άδεια.
5. *Προσαρμογή στις Κατευθύνσεις των ΔΚΕΕ*: αναφέρεται στην συμμετοχή των Κ-Μ στα 4 ΔΚΕΕ
6. *Ρήτρα Catch-All*: η νομική βάση η οποία απαγορεύει στις εταιρείες να καταστρατηγούν τους εξαγωγικούς ελέγχους. Καθιστά υπό καθεστώς αδειοδότησης και μη ελεγχόμενα από τους καταλόγους υλικά «εάν υπάρχει υπόνοια» από τις

εταιρείες ή τις αρχές ότι θα χρησιμοποιηθούν για μη εξουσιοδοτημένες στρατιωτικές χρήσεις ή για την κατασκευή ΟΜΚ.

7. *Συλλογή-Ανταλλαγή Πληροφοριών*: για να είναι αποτελεσματικοί οι έλεγχοι, πρέπει οι κατάλληλες πληροφορίες να συλλέγονται από τις κατάλληλες πηγές και να μοιράζονται σε όλους τους εμπλεκόμενους. Οι κυβερνήσεις θα πρέπει να ενημερώνουν τους εξαγωγείς για τις νομικές απαιτήσεις συμμόρφωσής τους.

8. *Επαλήθευση*: το στοιχείο αυτό συνιστά την νομική βάση, τις υπηρεσίες και τις διαδικασίες που σχετίζονται με την επιβεβαίωση ότι τα προς εξαγωγή υλικά θα χρησιμοποιηθούν από τον κυβερνητικό φορέα ή την εταιρεία που τα έχει παραγγείλει και δεν πρόκειται να καταλήξουν σε άλλο προορισμό. Αυτό μπορεί να περιλαμβάνει ελέγχους πριν την έκδοση αδείας όπως, πιστοποιητικά τελικού χρήστη, άδειες εισαγωγής αλλά και ελέγχους μετά την αποστολή του υλικού στην χώρα εισαγωγής με την μορφή του ανάλογου πιστοποιητικού εισαγωγής (delivery import certificate).

9. *Εκπαίδευση*: Ένα αποτελεσματικό σύστημα απαιτεί αξιωματούχους με επαρκή γενική και τεχνική εκπαίδευση στο να υπολογίζουν σωστά τους κινδύνους που σχετίζονται με την τεχνολογία και τις εξαγωγές όπλων.

10. *Ποινές*: σε ένα αποτελεσματικό σύστημα επιβάλλονται διοικητικές και ποινικές κυρώσεις για όσους παραβαίνουν τα προβλεπόμενα από την νομοθεσία.

Η λίστα με τα δέκα συστατικά στοιχεία αναπτύχθηκε από τους ερευνητές του κέντρου, που στην συνέχεια πήραν την γνώμη μιας ομάδας διεθνώς αναγνωρισμένων ειδικών στους εξαγωγικούς ελέγχους για να προσδιοριστεί η βαρύτητα του κάθε στοιχείου συνολικά στο σύστημα εξαγωγικών ελέγχων. Ένα ερωτηματολόγιο 72 ερωτήσεων σχηματίστηκε και διανεμήθηκε σε αξιωματούχους σε κάθε εξεταζόμενη χώρα με σκοπό την αναζήτηση πληροφοριών και την αξιολόγηση του κάθε στοιχείου. Στην βάση αυτού του ερωτηματολογίου απονεμήθηκε σε κάθε στοιχείο του συστήματος εξαγωγικών ελέγχων κάθε χώρας ένας βαθμός. Οι βαθμοί αυτοί προστέθηκαν για να βγει ένα συνολικό σκορ για το σύστημα εξαγωγικών ελέγχων κάθε χώρας βασισμένο σε μία κλίμακα του 100. Τα συγκεντρωτικά αποτελέσματα για όλες τις χώρες αντιπροσωπεύονται στον Πίνακα του Παραρτήματος «ΣΤ»

Παρά το γεγονός ότι τα αποτελέσματα σχετίζονται περισσότερο με έναν ιδεατό τύπο και λιγότερο με την αποτελεσματικότητα των ΔΚΕΕ, ο περιορισμός αυτός δεν μειώνει την σημασία του καταλόγου αφού σχετίζεται ευθέως με την ερώτηση της έρευνας: και η διαθεσιμότητα πόρων και η διαφθορά είναι παράγοντες που καθορίζουν την ικανότητα του κράτους στην ανάπτυξη και εφαρμογή πολιτικών εξαγωγικών ελέγχων (π.χ πόσο ανεπτυγμένα και όχι πόσο αποτελεσματικά είναι)

3. Κρατική Βούληση

Η αξιολόγηση της βούλησης ενός κράτους είναι σαφώς δυσκολότερη σε σχέση με την ικανότητά του για τουλάχιστον δύο λόγους: Πρώτον, στα αντίθετα πολιτικο-οικονομικά συμφέροντα μεταξύ των Κ-Μ των ΔΚΕΕ, προστίθενται και οι διαφορετικές αντιλήψεις απειλής οι οποίες επίσης επηρεάζουν την αυστηρότητα εφαρμογής των ελέγχων. Οι διαφορές αυτές επηρεάζουν την ομοφωνία στην λήψη αποφάσεων, το οποίο συνιστά σοβαρή δυσχέρεια για τα ΔΚΕΕ.

Δεύτερον, οι ποσοτικές μετρήσεις που χρησιμοποιήθηκαν στην παρακίνηση του κράτους δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν εύκολα εδώ ιδίως για την μέτρηση του παράγοντα της αντίληψης για την απειλή που έχει κάθε χώρα. Για τον λόγο αυτό, για την κρατική βούληση θα χρησιμοποιηθεί ως βάση της μεθοδολογίας το Case Study.

Η προτεινόμενη δεύτερη υπόθεση (Υ) προτείνει ότι η κρατική βούληση για προσαρμογή στα ιδανικά μη διάδοσης των ΔΚΕΕ εξαρτάται από : (1) την σύγκριση των οικονομικών ωφελειών που προκύπτουν από την συνεργασία με έναν ανεπιθύμητο φορέα σε σχέση με τα οφέλη που προκύπτουν από την συμμετοχή στα ΔΚΕΕ (2) τα εσωτερικά και διεθνή πολιτικά κέρδη που μπορεί να επιφέρει το εμπόριο ευαίσθητων υλικών με ανεπιθύμητους προορισμούς συγκρινόμενα με τα κέρδη από την συμμετοχή στα ΔΚΕΕ και (3) οι διαφορετικές αντιλήψεις περί των υπαρχόντων απειλών μεταξύ των Κ-Μ των ΔΚΕΕ. Η αλλιώς ,

Υ ΒΟΥΛΗΣΗ ΚΡΑΤΟΥΣ: Η βούληση του Κ-Μ να συμμορφώνεται με τα στάνταρντ των ΔΚΕΕ εξαρτάται από την αναλογία κόστους της προσκόλλησης στους εξαγωγικούς ελέγχους προς την διατήρηση ευαίσθητης συνεργασίας με ανεπιθύμητους φορείς (ΑΜ1), την αναλογία των πολιτικών πλεονεκτημάτων της προσκόλλησης στα ΔΚΕΕ προς την διατήρηση ευαίσθητης συνεργασίας με ανεπιθύμητους προορισμούς (ΑΜ2). Τέλος, το επίπεδο των κοινών αντιλήψεων που αφορούν στις απειλές για την διεθνή ασφάλεια και την μη διάδοση

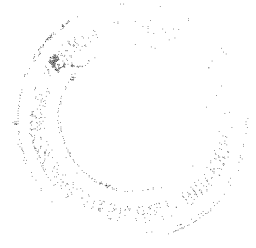
$$\mathbf{ΕΜ \text{ ΒΟΥΛΗΣΗ ΚΡΑΤΟΥΣ} = (ΑΜ1) \text{ ΚΟΣΤΗ ΕΥΚΑΙΡΕΙΑΣ} + (ΑΜ2) \text{ ΠΟΛΙΤΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ} + \\ + (ΑΜ3) \text{ ΚΟΙΝΕΣ ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΑΠΕΙΛΩΝ}$$

Δεδομένης της ευαισθησίας των πληροφοριών που σχετίζονται με το εμπόριο ελεγχόμενων υλικών είναι σχεδόν απαγορευτική η ποσοτική συλλογή στοιχείων για μία παραδεκτή στατιστική ανάλυση. Ο πιο πρακτικός ίσως λοιπόν τρόπος για ανάδειξη της συμμόρφωσης ως παράγοντα στο σύστημα εξαγωγικών ελέγχων είναι η παρουσίαση μιας Case Study σε επίπεδο κράτους ακολουθώντας την εξιχνίαση της διαδικασίας (process tracing).

Κατά την διαδικασία αυτή θα εξεταστεί στο επόμενο κεφάλαιο η περίπτωση της Ρωσίας η οποία φαίνεται σύμφωνα με την διεθνή αντίληψη να διαφέρει λόγω καταγωγής από το παλαιό Σοβιετικό Καθεστώς σε θέματα πολιτικής, οικονομικής υποδομής αλλά και αντίληψης της απειλής σε σχέση με τις περισσότερες χώρες του λεγόμενου δυτικού κόσμου που συμμετέχει στα ΔΚΕΕ. Η περίπτωση της Ρωσίας είναι ιδιαίτερα σημαντική διότι αφενός «κουβαλάει» όλες τις διεθνείς δεσμεύσεις της πρώην ΕΣΣΔ και αφετέρου η Ρωσία εξακολουθεί να είναι μία από τις μεγαλύτερες προμηθεύτριες χώρες σε όλα τα είδη των ελεγχόμενων υλικών (Διττής Χρήσης και Συμβατικά Όπλα).

4. Παγκοσμιοποίηση

Το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης επιδρά στο διεθνές σύστημα εξαγωγικών ελέγχων μέσω τριών παραγόντων: Πρώτον, της αλλαγής του διεθνούς περιβάλλοντος λόγω του τερματισμού του Ψυχρού Πολέμου, δεύτερον της αυξανόμενης οικονομικής αλληλεξάρτησης και τρίτον της διάδοσης νέων τεχνολογιών στον τομέα των

πληροφοριών και των επικοινωνιών. Συνοπτικά αυτό το φαινόμενο μπορεί να περιγραφεί ως εξής:

Υ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ : η απόδοση των ΔΚΕΕ όπως επηρεάζεται από την παγκοσμιοποίηση είναι μία λειτουργία του διεθνούς μεταψυχροπολεμικού τοπίου **(ΑΜ1)**, της ανάπτυξης οικονομικής αλληλεξάρτησης **(ΑΜ2)**, και της αυξημένης διαθεσιμότητας νέων τεχνολογιών πληροφοριών και επικοινωνιών **(ΑΜ3)**.

Υ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ = **(ΑΜ1)** ΜΕΤΑΨΥΧΡΟΠΟΛΕΜΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ + **(ΑΜ2)** ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΛΛΗΛΕΞΑΡΤΗΣΗ + **(ΑΜ3)** ΝΕΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΩΝ

Η διαφορά στην εξέταση της συγκεκριμένης υπόθεσης με τις δύο προηγούμενες είναι η αλλαγή επιπέδου ανάλυσης : από το επίπεδο του κράτους στο επίπεδο του συστήματος.

Μεταψυχροπολεμικό Περιβάλλον: Η επίδραση του τέλους του Ψυχρού Πολέμου συνίσταται κυρίως στην δημιουργία αυξημένου αριθμού κρατών αλλά και μη κρατικών παικτών (non state actors). Ο μεγαλύτερος αριθμός κρατών επηρεάζει την λειτουργία των ΔΚΕΕ με δύο τρόπους. Πρώτον, μειώνει την ικανότητα ομόφωνων αποφάσεων και δεύτερον, αυξάνει την αστάθεια στις σχέσεις μεταξύ των Κ-Μ των ΔΚΕΕ, γεγονός το οποίο μπορεί να οδηγήσει σε πολλές περιπτώσεις στην προμήθεια ευαίσθητων υλικών από πιθανά τρομοκρατικά δίκτυα μέσω τρίτων χωρών που σε αυτή την περίπτωση θα χρησιμοποιηθούν ως σημεία διαμετακόμισης. Ιδιαίτερη προσοχή και μνηεία χρήζουν οι θρησκευτικές και άλλες εθνικιστικές ομάδες, οι οποίες έχουν κάνει ιδιαίτερα αισθητή την εμφάνισή τους την τελευταία δεκαετία. Οι ομάδες αυτές θα προσπαθήσουν να εκμεταλλευτούν την πιθανή χαλάρωση των εξαγωγικών ελέγχων λόγω κατάρρευσης του κινδύνου εξ' ανατολών και θα προχωρήσουν στην απόκτηση ευαίσθητων υλικών που σταδιακά θα τους οδηγήσει στην κατασκευή ΟΜΚ και στην απειλή της διεθνούς ασφάλειας. Η πολύχρονη και επίπονη διαδικασία για την δημιουργία του Wassenaar Arrangement (ως αντικαταστάτη της COCOM), αντικατοπτρίζει την σταδιακή αυτή αλλαγή στο διεθνές περιβάλλον.

Οικονομική Αλληλεξάρτηση: Αυτός ο παράγοντας εξαρτάται από τρία στοιχεία, καθένα από τα οποία επιδρά στην απόδοση των ΔΚΕΕ. Η επέκταση της γεωγραφικής και αριθμητικής βάσης των προμηθευτών παγκοσμίως, έχει οδηγήσει

στην αύξηση της διαθεσιμότητας και του εύρους των ευαίσθητων αγαθών και τεχνολογιών παγκοσμίως. Πολύ μεγαλύτερος αριθμός εταιρειών παγκοσμίως εμπλέκεται στην επιστημονική και τεχνολογική έρευνα , ανάπτυξη και κατασκευή λόγω μείωσης του κόστους και της αύξησης της κερδοφορίας και της ζήτησης. Αυτό εκτός των άλλων είχε σαν αποτέλεσμα την ανάθεση της έρευνας για προηγμένη στρατιωτική τεχνολογία στον ιδιωτικό τομέα, λόγω και της συνεχούς μείωσης των κονδυλίων για έρευνα και ανάπτυξη που διατίθεται από τις κυβερνήσεις στις ΕΔ των χωρών τους. Τέλος, οι κινήσεις του επιστημονικού και τεχνικού προσωπικού για αναζήτηση καριέρας ή για εμπλουτισμό σε εμπειρίες είναι πλέον συχνά φαινόμενα που πηγάζουν από τις εξειδικευμένες απαιτήσεις των εταιρειών οι οποίες τους προσλαμβάνουν.

Νέες Τεχνολογίες Πληροφοριών και Επικοινωνιών: Η επίδρασή τους στο σύστημα εξαγωγικών ελέγχων περιλαμβάνει δύο στάδια. Πρώτον την ανάδειξη της επιρροής τους τα τελευταία χρόνια στο διεθνές περιβάλλον μέσω της συνεχούς ανάπτυξής τους και δεύτερον την αναζήτηση αποδείξεων για τον τρόπο που η ανάπτυξη αυτή δύναται να χρησιμοποιηθεί στην απόκτηση ή μεταφορά ευαίσθητων τεχνολογιών μέσω παράκαμψης του συστήματος εξαγωγικών ελέγχων.

Το πρώτο στάδιο δύναται να επιτευχθεί μέσω της ανάλυσης ενός αριθμού πηγών πληροφοριών και δεδομένων τα οποία αξιολογούν σε μόνιμη βάση την παγκοσμιοποίηση. Ένα τέτοιο παράδειγμα αποτελεί η μελέτη του Περιοδικού Foreign Policy ⁶² (Globalization Index) η οποία χρησιμοποιεί το εμπόριο, τις επενδύσεις από το εξωτερικό, την τηλεφωνική επικοινωνία με το εξωτερικό και τους διαθέσιμους provider του διαδικτύου, για να αξιολογήσει την συμμετοχή της κάθε χώρας στην παγκοσμιοποίηση.

Το δεύτερο στάδιο, απαιτεί την συλλογή αποδείξεων και αναφορών στην χρήση σύγχρονων μέσων επικοινωνιών για την μεταφορά τεχνογνωσίας και τεχνολογίας. Τέτοιες αναφορές υπάρχουν πολλές στα ΜΜΕ και επιθεωρούνται συχνά από κυβερνητικές υπηρεσίες και κατά συνέπεια είναι διαθέσιμες ανά πάσα στιγμή.

⁶² Βλέπε <http://www.foreignpolicy.com>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

Case Study: Συνεργασία Ρωσίας –Ιράν

Η εμπλοκή της Ρωσίας στα θέματα του Ιράν ξεκινάει από την Ισλαμική Επανάσταση του 1979, όταν το καθεστώς του Σάχη της Περσίας (Muhammad Reza Shah Pahlavi), το οποίο υποστηρίχθηκε σθεναρά από τις ΗΠΑ, ανατράπηκε από μία ριζοσπαστική Ισλαμική επαναστατική κίνηση. Η ΕΣΣΔ που μέχρι τότε δεν μπορούσε να επηρεάσει το υπάρχων καθεστώς βρήκε την ευκαιρία της επέμβασης. Οι αρχικές σοβιετικές αναφορές ήταν ενθουσιώδεις παρά τον ανακηρυγμένο Ισλαμικό χαρακτήρα της επανάστασης.

Παρόλα αυτά, σύντομα έγινε σαφές ότι η νέα κυβέρνηση του Ιράν δεν ήταν διατεθειμένη να υποχωρήσει στις διπλωματικές προτάσεις της ΕΣΣΔ παρά τις επανειλημμένες προσπάθειες του σοβιετικού καθεστώτος. Η επίθεση εναντίον του Αφγανιστάν έδωσε τέλος σε κάθε ελπίδα συνεργασίας. Το Ιράν μπορεί ανοιχτά να μην καταδίκασε την σοβιετική επέμβαση για να μην ταχθεί με το πλευρό των ΗΠΑ, όμως σε καμία περίπτωση δεν ήταν ικανοποιημένο με την εισβολή σε φίλη μουσουλμανική χώρα από τους «απίστους». Οι σχέσεις μεταξύ ΕΣΣΔ και Ιράν χειροτέρεψαν ακόμα περισσότερο με τον οκταετή πόλεμο (1981-1988) μεταξύ του Ιράν και του Ιράκ, στον οποίο η Σοβιετική Ένωση πήρε σαφώς στάση υπέρ του τελευταίου, υποστηρίζοντάς το διπλωματικά και στρατιωτικά.

Μετά την κατάρρευση του Σοβιετικού μπλοκ, οι σχέσεις Ρωσίας –Ιράν έλαβαν πιο ρεαλιστικές διαστάσεις. Τα συμφέροντα της Ρωσίας εστιάστηκαν στην περιοχή του Καυκάσου και της Κεντρικής Ασίας λόγω των πρόσφατα ανακαλυφθέντων κοιτασμάτων πετρελαίου στην Κασπία Θάλασσα, περιοχή στην οποία δραστηριοποιούνταν και οι υπόλοιπες δυτικές δυνάμεις με προεξέχουσες τις ΗΠΑ και το Ηνωμένο Βασίλειο. Οι σχέσεις με το Ιράν στην σχεδίαση των αγωγών της ενέργειας στην περιοχή θεωρούνταν πάντα σημαντικές από πλευράς Μόσχας. Φαίνεται επίσης ότι η Ρωσία εξασφάλισε την σιωπηρή συμφωνία της Περσίας, στην μη ανάμειξη της τελευταίας στην αντιμετώπιση των ισλαμικών κινημάτων στην Τσετσενία και σε άλλες περιοχές του Καυκάσου (Ουζμπεκιστάν, Κιργιστάν, Τουρκμενιστάν κλπ) από τα ρωσικά στρατεύματα.

Επιπρόσθετα, η Μόσχα αποδείχθηκε ιδιαίτερα υπομονετική σε σχέση με την σταδιακή μεταστροφή των σχέσεων της Δύσης και του Ιράν, την οποία προσπάθησε να εκμεταλλευθεί στο έπακρο πολιτικά και οικονομικά.

Οι αναπτυσσόμενες σχέσεις με την Ρωσία ήταν επίσης επωφελείς για το Ιράν. Κατά την διάρκεια της δεκαετίας του '90, μετά κυρίως την εποχή του Αγιατολάχ Χομείνι και την επικράτηση μετριοπαθέστερων κυβερνήσεων, η κυβέρνηση της Τεχεράνης έκανε ανοίγματα προς την Δύση έχοντας συχνά ως σύνδεσμο την Ρωσία. Έχοντας εμπάργκο από τις ΗΠΑ στην προμήθεια σημαντικών ευαίσθητων τεχνολογιών, το Ιράν βρήκε στο πρόσωπο της Ρωσίας έναν σημαντικό προμηθευτή. Με τον τρόπο αυτό η Ρωσία εισήγαγε μεγάλο αριθμό όπλων, στρατιωτικού εξοπλισμού και τεχνολογίας απαραίτητης για την ανάπτυξη πυρηνικού προγράμματος. Η συμπεριφορά αυτή της Ρωσίας είχε σαν αποτέλεσμα την αντίδραση των υπόλοιπων δυτικών χωρών, αντίδραση που εκφράστηκε έντονα εντός των ΔΚΕΕ.

Η πυρηνική συνεργασία μεταξύ των δύο χωρών ξεκίνησε το 1995, με την απόφαση της Ιρανικής κυβέρνησης για επανεκκίνηση των εργασιών οικοδόμησης δύο πυρηνικών αντιδραστήρων στην πόλη του Bushehr στην ακτή του Περσικού Κόλπου. Αρχικά το Ιράν στράφηκε στην Γερμανία για βοήθεια, αφού τα έργα είχαν ξεκινήσει και είχαν φτάσει στο 50% και 70% από το 1974, με βοήθεια της πρώην Δ. Γερμανίας. Μετά όμως την διπλή άρνηση της Γερμανικής κυβέρνησης στην παροχή κρίσιμης τεχνολογίας η οποία μέχρι τότε δεν είχε μεταφερθεί, το Ιράν τον Ιανουάριο του 1995, στράφηκε για βοήθεια στην Ρωσία.

Σύντομα υπογράφηκε συμβόλαιο αξίας 800 εκατομμυρίων δολαρίων, για την κατασκευή ενός αντιδραστήρα στην περιοχή του Bushehr. Αντί της συνέχισης κατασκευής του παλαιού γερμανικού αντιδραστήρα, η Ρωσία παρά τα προβλήματα που αντιμετώπισε μέσω της διεθνούς πίεσης (κυρίως από τις ΗΠΑ) και την αποχώρηση της Ουκρανίας το 1998, κατάφερε και έφτιαξε έναν αντιδραστήρα ελαφρού ύδατος η κατασκευή του οποίου εκτιμάται ότι τελείωσε στις αρχές Ιουνίου

του 2009.⁶³ Μάλιστα, η επέκταση της συνεργασίας επεκτάθηκε και σε άλλες περιοχές του Ιράν, ως κομμάτι συμφωνίας που περιλαμβάνει σχέδια ανάπτυξης στον τομέα του πετρελαίου και του φυσικού αερίου, της μεταλλουργίας των τηλεπικοινωνιών και της αεροπλοΐας.

Η συνεργασία μεταξύ Ιράν και Ρωσίας στον πυραυλικό τομέα ήταν συνδεδεμένη με ευρεία στρατιωτικο-τεχνική συνεργασία που ξεκίνησε στις αρχές της δεκαετίας του '90 και μέχρι το 2000 είχε φτάσει σε αξία τα \$ 5 δις. Μεταξύ άλλων πουλήθηκαν άρματα μάχης, αεροσκάφη, υποβρύχια και αντιαεροπορικοί πύραυλοι κάνοντας έτσι το Ιράν τον τρίτο μεγαλύτερο πελάτη του ρωσικού οπλοστασίου.⁶⁴ Η συνεργασία αυτή σε κάποιο βαθμό έφτασε σε ένα σημείο κορύφωσης με την επίσκεψη του Ιρανού προέδρου Mohammed Khatami στην Μόσχα και την υπογραφή των σχετικών συμφωνιών.⁶⁵

Το 1999, το Ιράν ανακοίνωσε την ανάπτυξη και δοκιμή του πυραύλου Shahab-4, με βεληνεκές 1200 μίλια, ο οποίος προερχόταν από την σοβιετική τεχνολογία του SS-4, και ο οποίος υποτίθεται πως ήταν αποκλειστικά για εκτόξευση δορυφόρων (παραβίαση αρχών του MTCR). Πολλά από τα υλικά τα οποία παράχθηκαν στα πλαίσια αυτών των προγραμμάτων είχαν προέλευση και την Κίνα.

Οι Αμερικανοί κατηγόρησαν επανειλημμένως την Ρωσία για διάδοση πυραυλικών συστημάτων στο Ιράν, ισχυριζόμενοι ότι «παρείχαν εκπαίδευση, εξοπλισμό ελέγχου, ειδικά κράματα μετάλλων, γυροσκόπια, μηχανές πυραύλων, εξοπλισμό laser, εργαλεία και εγχειρίδια συντήρησης»⁶⁶. Το Αμερικανικό ΥΠΠΕΞ

⁶³ Βλέπε ενδεικτικά Hofmann, David «Russia Expanding Role in Iranian Power Plant», The Washington Post, 22 Φεβ 1998, σελ. A30, άρθρο του Jeffrey Young στο www.voanews.com/english/archive/2009-06/2009-06-09-voa55.cfm στις 09 Ιουνίου 2009.

⁶⁴ Βλέπε ενδεικτικά άρθρο Eisenstadt, Michael «Russian Arms and Technology Transfers to Iran: Policy Challenges for the United States» από το Arms Control Today, Μάρτιος, 2001.

⁶⁵ Βλέπε αναφορά, «Russia Intends to Boost Trade and Economic Ties with Iran», Strana.ru report στο <http://www.strana.ru/print/126693> και Shaffer, Brenda Khatami in «Moscow Boosts Russian- Iranian Arms Cooperation», The Washington Institute for Near East Policy, Policy Watch#522, Μάρτιος, 2001.

⁶⁶ Στην αναφορά του Κογκρέσου, «Russian Missile Technology and Nuclear Reactor transfers to Iran», Congressional Research, Service, 26 Ιανουαρίου 2001, σελ.19

εξέδωσε λίστα με 20 ρωσικές υπηρεσίες –ινστιτούτα τα οποία θεωρούνταν υπεύθυνα για την μεταφορά της παραπάνω τεχνολογίας. Μέχρι τώρα μόνο μία φορά το 1997, ρώσοι αξιωματούχοι παραδέχθηκαν ότι μερικές διακινήσεις μπορεί να έλαβαν χώρα χωρίς την συγκατάθεση της κυβέρνησης.⁶⁷

Το 2007, ο τότε πρόεδρος της Ρωσίας Vladimir Putin , ανησυχώντας από την πίεση της διεθνούς κοινότητας για την ανάπτυξη προγράμματος πυρηνικών όπλων στο Ιράν και την ανάμειξη της Μόσχας σε αυτό, επισκέφτηκε την Τεχεράνη όπου συναντήθηκε με τον ανώτερο θρησκευτικό ηγέτη Ayatollah Ali Khamenei. Στην συνάντηση αυτή, ο Ρώσος πρόεδρος μεταξύ άλλων ζήτησε σύμφωνα με πληροφορίες την προσαρμογή του Ιράν στις προβλέψεις της Διεθνούς Επιτροπής Ατομικής Ενέργειας (ΔΕΑΕ- IAEA) κατά την εκτέλεση του πυρηνικού προγράμματός τους. Οι Ρώσοι, κατηγορηματικά αντίθετοι με εκδήλωση πολεμικών ενεργειών και σκεπτικοί στις οικονομικές κυρώσεις που επέβαλε ο Δυτικός κόσμος, συνέχισαν να είναι οι πλέον αξιόπιστοι σύμμαχοι του Ιράν μέχρι και τις μέρες μας.

Στις 20 Μαΐου του 2009, οι Ιρανοί πραγματοποίησαν δοκιμή του πυραύλου Sajjil-2 με βεληνεκές που κυμαίνεται μεταξύ 2000-2500 Km. Με το βεληνεκές αυτό το Ιράν δύναται να προσβάλλει τις ανατολικές και νοτιοανατολικές χώρες της Ευρώπης (συμπεριλαμβανομένης της Ελλάδος). Παρά ταύτα η διακήρυξή του μιλάει για αποτρεπτικές μόνο δυνατότητες της χώρας. Η τεχνολογία αυτή, παρά το γεγονός ότι ξεφεύγει από τα προγράμματα υγρού καυσίμου που μέχρι τώρα ήταν σοβιετικής προέλευσης, εν τούτοις εξακολουθεί σε μεγάλο βαθμό να στηρίζεται σε έλικες πυραύλων ρωσικής τεχνολογίας.⁶⁸ Το πυραυλικό πρόγραμμα του Ιράν διαχρονικά φαίνεται στον πίνακα του Παραρτήματος «Ε»:

(Πηγή : CSIS «Iran and The Challenges to US Security» 11 Αυγούστου 2009, www.csis.org/burke/reports των Anthony Cordesman , Arleigh Burke (Chair in Strategy) και Adam C. Seitz)

⁶⁷ Άρθρο στο Agence France Press, «Russia FM Denies Any Involvement in Missile Sales to Iran», 26 Οκτωβρίου του 1997.

⁶⁸ Crail, Peter άρθρο, «Progress Seen in Iranian Missile Test» και « US Still Committed to Engaging Iran», στο Arms Control Today, Ιουνίου και Ιουλίου-Αυγούστου, 2009 στο http://www.armscontrol.org/act/2009_07-08/Iran

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8

Έλεγχοι Εξαγωγών Ελεγχόμενων Υλικών

Στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ)

1. Γενικά

Η δράση της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατά της τρομοκρατίας έχει εντατικοποιηθεί μετά την 11η Σεπτεμβρίου, και ιδίως μετά τις αποτρόπαιες επιθέσεις στη Μαδρίτη (2004) και το Λονδίνο (2005). Σύμφωνα με την Στρατηγική Ασφαλείας της ΕΕ του 2008 (EU Security Strategy), οι δύο κυριότερες στρατηγικές απειλές για το ευρωπαϊκό έδαφος είναι η διάδοση των ΟΜΚ και η τρομοκρατία με το οργανωμένο έγκλημα.⁶⁹

Οι προσπάθειες της ΕΕ στον τομέα Ελέγχου των εξαγωγών Συμβατικών Όπλων και Υλικών Διπλής Χρήσης, είναι ένα ιδιαίτερο παράδειγμα πολυεθνικής συνεργασίας στον έλεγχο των εξαγωγών. Το σύνθετο καθεστώς της Ευρώπης και η ύπαρξη της Εθνικής πολιτικής των ΚΜ με διαφορετικά ενδιαφέροντα μεταξύ τους, έχει μέχρι τώρα υποβαθμίσει ή σε μερικές περιπτώσεις εμποδίζει την ανάπτυξη κοινής πολιτικής στον τομέα ελέγχου εξαγωγών. Παρόλα αυτά, όπως θα καταδειχθεί παρακάτω, οι χώρες της ΕΕ τα τελευταία χρόνια έχουν προχωρήσει σημαντικά στον συντονισμό των εξαγωγικών τους πολιτικών για συμβατικά όπλα και Υλικά Διττής Χρήσης με αποτέλεσμα η Ευρώπη να πρωτοπορεί στην παγκόσμια προσπάθεια για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας μέσω πρωτοβουλιών που δυσκολεύουν την απόκτηση και το εμπόριο των υλικών αυτών.

Ας ξεκινήσουμε προσπαθώντας να συνδέσουμε την ευρωπαϊκές πρακτικές με τις αντίστοιχες των ΔΚΕΕ. Τα Κ-Μ των ΔΚΕΕ ενσωματώνουν τις αποφάσεις τους στις εθνικές τους νομοθεσίες. Η ΕΕ στην συνέχεια αποδεχόμενη τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τα κράτη - μέλη της, λόγω της συμμετοχής τους στους ανωτέρω οργανισμούς αποδέχεται τις αποφάσεις τους, ώστε να τις εντάξει στο Κοινοτικό Δίκαιο.

⁶⁹ Βλέπε www.consilium.europa.eu/showPage.aspx?id=266&lang=EN

Η σχεδόν αυτόματη ένταξη στο Κοινοτικό Δίκαιο των αποφάσεων των Διεθνών Καθεστώτων Ελέγχου Μη Διάδοσης , ίσχυε μέχρι το έτος 2004. Το γεγονός αυτό οφείλεται στο ότι μέχρι τότε όλα τα Κ-Μ της Ευρωπαϊκής Ένωσης ήταν και μέλη των οργανισμών αυτών. Από τα νέα μέλη της ΕΕ που εντάχθηκαν σε αυτήν το 2004, κάποια δεν ήταν μέλη των Διεθνών Καθεστώτων Ελέγχου Εξαγωγών (Κύπρος), με αποτέλεσμα να μην είναι πλέον δυνατή η αυτόματη αποδοχή των αποφάσεων τους.

Μελετώντας από τα μέσα της δεκαετίας του '90 την Ευρωπαϊκή Νομοθεσία , αλλά και τις αποφάσεις και πολιτικές δεσμεύσεις στα πλαίσια της ΕΕ με θέμα τον έλεγχο των εξαγωγών, είναι εύκολο να εντοπιστούν πολλές δυνατότητες προόδου που αναπτύχθηκαν στην πορεία του εναρμονισμού της Ευρωπαϊκής πολιτικής στον έλεγχο εξαγωγών. Πιο συγκεκριμένα:

Για τα Υλικά Διττής Χρήσης, η ΕΕ έχει θεσπίσει τον ΕΚ 1334/2000, ο οποίος καθορίζει τις διαδικασίες,, πρακτικές καθώς και τους καταλόγους υλικών που ελέγχονται από τα Κ-Μ της . Η εφαρμογή του ΕΚ 1334/2000 ως μέρους της Ευρωπαϊκής Νομοθεσίας είναι νομικά δεσμευτική (Πρώτος Πυλώνας- Θέματα Κοινότητας) για όλες τις χώρες και ουσιαστικά αποτελούν την ενσωμάτωση όλων των αποφάσεων των ήδη προαναφερθέντων Διεθνών Καθεστώτων (WA, MTCR, AG, NSG).

Για τα Αμυντικά (Στρατιωτικά) Υλικά, η ΕΕ από το 1998 είχε καθιερώσει τον Ευρωπαϊκό Κώδικα Δεοντολογίας (EU Code Of Conduct on Arms Exports) , ο οποίος παρέχει μόνο γενικές πολιτικές κατευθύνσεις για τις διαδικασίες εξαγωγών όπλων και λοιπών στρατιωτικών υλικών καθιστώντας τις δεσμεύσεις και τις αποφάσεις που λαμβάνονται εθνική πολιτική και όχι νομική ευθύνη (Δεύτερος Πυλώνας – ΚΕΙΠΙΑ). Μόλις πέρυσι και συγκεκριμένα τον Δεκέμβριο του 2008, υιοθετήθηκε επί γαλλικής προεδρίας η Κοινή Θέση 944/2008, περί διαδικασιών που πρέπει να ισχύουν στις εξαγωγές στρατιωτικού εξοπλισμού από τα Κ-Μ της ΕΕ.⁷⁰

Ο Κοινός Κατάλογος Στρατιωτικού Εξοπλισμού (Common List of Military Equipment), χρησιμοποιείται για να αποφασιστεί από τα Κ-Μ, εάν τα υλικά που περιλαμβάνονται σε αυτόν θα εξαχθούν σε τρίτη χώρα , με βάση την εφαρμογή συγκεκριμένων κριτηρίων που περιλαμβάνει η Κοινή Θέση 944/2008. Τα κριτήρια

⁷⁰ Βλέπε ιστοσελίδα www.consilium.europa.eu/showPage.aspx?id=1484&lang=en

που περιγράφονται στην Κοινή Θέση και είναι υποχρεωμένα τα Κ-Μ να λαμβάνουν υπόψη πριν την έκδοση αδείας μιας εξαγωγής είναι τα ακόλουθα:

(1) Σεβασμός από την χώρα προορισμού, των διεθνών υποχρεώσεων και εφαρμογής των αποφάσεων των Διεθνών Οργανισμών (Κριτήριο 1).

(2) Ο σεβασμός από την χώρα προορισμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. (Κριτήριο 2)

(3) Η εσωτερική κατάσταση στην χώρα προορισμού λόγω της ύπαρξης εντάσεων ή πολεμικών συγκρούσεων (Κριτήριο 3).

(4) Η προστασία της ειρήνης στην περιοχή εξαγωγής, της ασφάλειας και της σταθερότητας (Κριτήριο 4).

(5) Η εθνική ασφάλεια των Κ-Μ καθώς και των συμμάχων και φίλων χωρών (Κριτήριο 5).

(6) Η συμπεριφορά της χώρας προορισμού, σχετικά με τον σεβασμό της διεθνούς κοινότητας, την στάση της απέναντι στην τρομοκρατία και τον σεβασμό της διεθνούς νομοθεσίας (Κριτήριο 6).

(7) Η συνεκτίμηση του κινδύνου ότι τα στρατιωτικά υλικά είναι πιθανόν να χρησιμοποιηθούν από λάθος χρήστη ή να επανεξαχθούν κάτω από μη επιθυμητές προϋποθέσεις (Κριτήριο 7).

(8) Η συμβατότητα των προς εξαγωγή στρατιωτικών υλικών, με βάση τις τεχνολογικές και οικονομικές δυνατότητες της χώρας προορισμού, λαμβάνοντας υπόψη τις νόμιμες ανάγκες της για ασφάλεια και άμυνα (Κριτήριο 8).

2. ΕΕ και Εξαγωγές Υλικών Διττής Χρήσης

Τα κυριότερα σημεία-συμπεράσματα που προκύπτουν από την έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής σχετικά με τις εξαγωγές ειδών και τεχνολογίας διττής χρήσης (Βρυξέλλες 18 Δεκ 2006) είναι τα εξής:

Ο έλεγχος των εξαγωγών ειδών και τεχνολογίας διττής χρήσης διαδραματίζει καίριο ρόλο στην καταπολέμηση της διάδοσης των Όπλων Μαζικής Καταστροφής (ΟΜΚ). Σκοπός τους είναι η αποτροπή εξαγωγής από την ΕΕ σε οργανώσεις ή προγράμματα διάδοσης, που θα μπορούσαν να τα χρησιμοποιήσουν για τρομοκρατικούς ή στρατιωτικούς σκοπούς. Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Ασφαλείας (ΕΠΑ), όπως προαναφέρθηκε, χαρακτηρίζει την διάδοση των όπλων αυτών και των φορέων τους σαν την μεγαλύτερη εν δυνάμει απειλή για την ασφάλεια της Ευρώπης.

Την επομένη των επιθέσεων της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001, η διεθνής κοινότητα θεώρησε ότι οι έλεγχοι εξαγωγών των υλικών αυτών αποτελούν βασικές πτυχές της καταπολέμησης της διάδοσης και ενέτεινε τις προσπάθειες για την ενίσχυσή τους. Για τον λόγο αυτό το Συμβούλιο Ασφαλείας των ΗΕ ενέκρινε το ψήφισμα 1540 το 2004 με το οποίο ζητήθηκε η γενίκευση των ελέγχων εξαγωγών και η εισαγωγή ελέγχων στην διαμετακόμιση και στην μεσιτεία των ειδών διπλής χρήσης. Σύμφωνα με το σχέδιο δράσης και την στρατηγική της ΕΕ κατά της διάδοσης των ΟΜΚ, που εγκρίθηκαν από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο τον Ιούνιο και τον Δεκέμβριο του 2003, τα εφαρμοζόμενα μέτρα πρέπει να περιλαμβάνουν ποινικές κυρώσεις στις παραβάσεις κατά τον έλεγχο των εξαγωγών.

Ακολούθησαν διεξοδικές συζητήσεις καθώς και διαβούλευση με την βιομηχανία της ΕΕ σχετικά με την λήψη μέτρων βελτίωσης των ελέγχων των εξαγωγών. Τα είδη διπλής χρήσης υπενθυμίζεται ότι περιλαμβάνουν ένα πολύ ευρύ φάσμα αγαθών και τεχνολογίας, όπως χημικά και βιολογικά προϊόντα, πυρηνική τεχνολογία, οπτική, αισθητήρες και λέιζερ καθώς και υλικά που χρησιμοποιούνται στην αεροηλεκτρονική ή ορισμένα λογισμικά. Πρόκειται δηλαδή για υλικά υψηλής προστιθέμενης αξίας στα οποία η βιομηχανία της ΕΕ έχει το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα. Η πολιτική της ΕΕ στον τομέα αυτό, πρέπει να βρει την ισορροπία, αφενός ανάμεσα στην προάσπιση της ασφάλειας και την αποφυγή της διάδοσης των ΟΜΚ και αφετέρου στην προώθηση της ανταγωνιστικότητας της βιομηχανίας της ΕΕ και την διατήρηση και δημιουργία θέσεων εργασίας υψηλής τεχνολογίας στην ΕΕ.

Η ΕΕ στην παρούσα φάση, αναθεωρεί κατόπιν προτάσεως της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, τον ΕΚ 1334/2000 (Περί Εξαγωγών Υλικών Διττής Χρήσης) με τριπλό στόχο:

(1) Την βελτίωση της ασφάλειας και της αποτελεσματικότητας των ελέγχων εξαγωγών, στο πλαίσιο της διευρυμένης ΕΕ των 27 Κρατών –Μελών.

(2) Την δημιουργία ενός φιλικότερου για τις επιχειρήσεις κανονιστικού περιβάλλοντος ώστε να προαχθεί η διεθνής ανταγωνιστικότητά τους, μειώνοντας τις προβλεπόμενες ρυθμίσεις στην εφαρμογή των ελέγχων, εξασφαλίζοντας έτσι μία πιο συνεκτική και πιο ομοιογενή εφαρμογή του κοινοτικού κανονισμού ελέγχου των εξαγωγών, διευκολύνοντας το εμπόριο μέσα στην εσωτερική αγορά.

(3) Προώθηση του μεγαλύτερου συντονισμού των ελέγχων εξαγωγών σε διεθνές επίπεδο.

Έχουν κατατεθεί οι εξής προτάσεις για την αναθεώρηση του κοινοτικού κανονισμού για τα ΥΔΧ, που έχουν στόχο την διεθνή ασφάλεια :

(1) Σύμφωνα με το ψήφισμα 1540 του Συμβουλίου Ασφαλείας των ΗΕ, μερικοί έλεγχοι θα εφαρμόζονται σε αγαθά υπό διαμετακόμιση μέσα στην ΕΕ και θα εισαχθούν έλεγχοι για μεσιτικές δραστηριότητες, στην περίπτωση αγαθών ή τεχνολογιών που μπορεί να χρησιμοποιηθούν σε πρόγραμμα ΟΜΚ.

(2) Τα Κ-Μ θα προβλέπουν την εφαρμογή ποινικών κυρώσεων για σοβαρές αξιόποινες πράξεις που αφορούν τον έλεγχο των εξαγωγών.

(3) Βελτίωση της ανταλλαγής πληροφοριών μεταξύ των Κ-Μ μέσω των υπεύθυνων υπηρεσιών τους.

(4) Παροχή κατάλληλων ευκαιριών επανεξέτασης, σε περίπτωση που ένα κράτος μέλος προτίθεται να επιτρέψει εξαγωγές οι οποίες σύμφωνα με άλλο κράτος μέλος αντιβαίνουν στα ουσιώδη συμφέροντα όσον αφορά την ασφάλεια ή τις οποίες έχουν αρνηθεί προηγουμένως άλλα κράτη μέλη εξασφαλίζοντας με αυτόν τον τρόπο την αποφυγή του αθέμιτου ανταγωνισμού.

(5) Βελτίωση της συνεργασίας μεταξύ των Κ-Μ στον τομέα της εφαρμογής των εθνικών ελέγχων για είδη που δεν περιλαμβάνονται στον κατάλογο.

(6) Βελτίωση της συνεργασίας με τους εξαγωγείς με τακτικές ενημερώσεις τους επί των εφαρμοζόμενων διαδικασιών.

(7) Συνεργασία μεταξύ των Κ-Μ σε θέματα αναγνώρισης και ταυτοποίησης των αγαθών διττής χρήσης που υπόκεινται σε έλεγχο.

(8) Συνεργασία με τρίτες χώρες οι οποίες έχουν διαφορετικό νομικό πλαίσιο και διαδικασίες ώστε να προωθηθεί η σύγκλιση των ελέγχων και η κοινή αντιμετώπιση προβλημάτων με τελικό σκοπό την μέγιστη δυνατή απελευθέρωση του εμπορίου αγαθών διττής χρήσης.

Τον Νοέμβριο του 2003 το Συμβούλιο Γενικών Υποθέσεων & Εξωτερικών Σχέσεων ενέκρινε σχέδιο με σκοπό την ένταξη των πολιτικών μη διάδοσης στις ευρύτερες σχέσεις της ΕΕ με τρίτες χώρες, μεταξύ άλλων με την εισαγωγή ρήτρας μη διάδοσης στις συμφωνίες της με αυτές. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επιθυμεί να αυξήσει την τεχνική βοήθεια στις τρίτες χώρες στον τομέα του ελέγχου των εξαγωγών. Για τον σκοπό αυτό δρομολόγησε σε συνεργασία με το γραφείο του Υπατου Εκπροσώπου της ΕΕ για την Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφαλείας και με τα Κ-Μ σειρά δραστηριοτήτων τεχνικής βοήθειας για χώρες όπως η Κροατία, η Σερβία,

το Μαυροβούνιο, η Βοσνία και Ερζεγοβίνη, η Ρωσική Ομοσπονδία, η Κίνα ,η Ουκρανία και τα ΗΑΕ.

3. ΕΕ και Εξαγωγές Συμβατικών Όπλων

Όπως έχει ήδη αναφερθεί οι εξαγωγές αμυντικού υλικού ελέγχονται κάτω από τον δεύτερο πυλώνα (second pillar) της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφαλείας (ΚΕΠΠΑ) (Common Foreign and Security Policy-CFSP) και κατά συνέπεια οι περισσότερες αποφάσεις λαμβάνονται βάση πολιτικών και όχι νομικών δεσμεύσεων μεταξύ των Κ-Μ της ΕΕ. Παρόλα αυτά, η είσοδος της Κοινής Θέσης 944/2008, για τον συντονισμό των εξαγωγικών πολιτικών για όπλα και είδη στρατιωτικού εξοπλισμού, αποτελεί την μοναδική παγκοσμίως προσπάθεια στην νομική δέσμευση μιας ομάδας κρατών στον προαναφερθέντα τομέα.

Επιπρόσθετα, σε παγκόσμιο επίπεδο δεν υπάρχει αντίστοιχα κάποια νομικά δεσμευτική συνθήκη για την παράνομη διακίνηση οπλισμού. Η πρώτη Ευρωπαϊκή Στρατηγική Ασφαλείας του 2003, για τον λόγο αυτό αναγνωρίζει ότι, η ανεξέλεγκτη διακίνηση συμβατικών όπλων αποτελεί αρνητικό παράγοντα που τροφοδοτεί πολλές συγκρούσεις σε όλο τον πλανήτη. Στις 3 Οκτωβρίου 2005, το Συμβούλιο της ΕΕ κατόπιν προτάσεων των αντίστοιχων Ομάδων Εργασίας στο εσωτερικό της Κοινότητας, ενέκρινε συμπεράσματα με τα οποία υποστήριζε την πρόταση διεθνούς συνθήκης για την θέσπιση κοινών κανόνων όσον αφορά το παγκόσμιο εμπόριο συμβατικών όπλων και εξέφραζε την πεποίθησή του ότι η ΕΕ θα πρέπει να διαδραματίσει ενεργό ρόλο στην διαδικασία αυτή. Έτσι λοιπόν ενώ η πρόταση των Ομάδων Εργασίας εντός της ΕΕ ήταν η υπογραφή κοινής θέσης για την δέσμευση των Κ-Μ , το συμβούλιο αποφάσισε ότι κάτι τέτοιο δεν μπορούσε να γίνει μόνο εντός ΕΕ και ότι τα Ηνωμένα Έθνη είναι το μόνο φόρουμ από το οποίο θα ήταν δυνατό να προέλθει μία πραγματικά παγκόσμια δεσμευτική πράξη.

Παράλληλα, η Γενική Συνέλευση των ΗΕ ζήτησε από τον Γενικό Γραμματέα του ΟΗΕ να λάβει τις γνώμες των Κ-Μ, όσον αφορά την σκοπιμότητα (Scope), το πεδίο εφαρμογής (Feasibility), και τις γενικές γραμμές (Draft Parametres) μίας σφαιρικής νομικά δεσμευτικής πράξης και να συστήσει μία ομάδα κυβερνητικών εμπειρογνομόνων η οποία από το 2008 θα εξετάσει τα θέματα αυτά. Το Συμβούλιο Υπουργών από την πλευρά του επιβεβαίωσε ότι η ΕΕ θα διαδραματίσει ενεργό ρόλο στην διαδικασία υπέρ μίας Συνθήκης για το Εμπόριο Όπλων (Arms Trade Treaty-ATT) και ήδη τα 27 μέλη της ΕΕ έχουν αποστείλει μέχρι το τέλος Ιουνίου 2007, την

γραφτή θετική τους ανταπόκριση για την εφαρμογή της ΑΤΤ , η οποία θα θεσπίζει κοινούς διεθνείς κανόνες για την εισαγωγή ,την εξαγωγή και την μεταφορά των συμβατικών όπλων. Αυτό όπως μπορεί να γίνει αντιληπτό, θα αποτελέσει μείζονα συμβολή στην αντιμετώπιση της ανεπιθύμητης και ανεύθυνης διάδοσης συμβατικών όπλων που υπονομεύει την ειρήνη, την ασφάλεια, την ανάπτυξη και τον πλήρη σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Χρήζει ίσως ιδιαίτερης αναφοράς το αποτέλεσμα ψηφοφορίας στην Γενική Συνέλευση των ΗΕ που πραγματοποιήθηκε στις 6 Δεκεμβρίου 2006 για την αποδοχή του σχεδίου απόφασης για την ΑΤΤ. Από τις 178 χώρες που ψήφισαν, οι 153 ψήφισαν υπέρ , 24 «απείχαν» και 1 ψήφισε κατά (Η.Π.Α) (βλ. Αναλυτικός Πίνακας Ψηφοφορίας Παράρτημα «ΣΤ»). Από τότε, με πρωτοβουλία της ΕΕ (μέσω του Ηνωμένου Βασιλείου που όρισε ως επίσημο εκπρόσωπό της) και μιας ακόμη ομάδας χωρών και από τις 4 ηπείρους, προσεγγίσθηκαν χώρες που «απείχαν» ή ψήφισαν «όχι» για την μεταβολή της στάσεώς τους. Τα αποτελέσματα είναι μέχρι στιγμής ιδιαίτερα ενθαρρυντικά, πλην των ΗΠΑ οι οποίες δεν προέβησαν σε καμία αλλαγή στην στάση τους, πριν τις προεδρικές εκλογές εντός του 2008.

Ομάδες Εργασίας για την Διακίνηση Ελεγχόμενων Υλικών Εντός ΕΕ-Εθνική Εκπροσώπηση

Εντός της ΕΕ, λειτουργούν οι εξής Ομάδες Εργασίας για την διακίνηση ελεγχόμενων υλικών:

(1) Conventional Arms – COARM: Είναι ομάδα επιπέδου εμπειρογνομόνων που ασχολούνται με τις διαδικασίες διακίνησης συμβατικών όπλων καθώς και την αναθεώρηση του αντίστοιχου καταλόγου των υλικών. Στην ομάδα αυτή προεδρεύει εκπρόσωπος του Κ-Μ που έχει την προεδρεία της ΕΕ.

(2) Working Party on Dual Use Goods (WP-DU): Είναι ομάδα εμπειρογνομόνων που ασχολούνται με τις διαδικασίες διακίνησης αγαθών διττής χρήσης (πολιτική-στρατιωτική εφαρμογή), καθώς και την αναθεώρηση του αντίστοιχου καταλόγου των υλικών. Στην ομάδα αυτή προεδρεύει εκπρόσωπος του Κ-Μ που έχει την προεδρεία της ΕΕ.

(3) Coordination Group on Dual Use Goods (CG-DU): Είναι ομάδα εμπειρογνομόνων που ασχολούνται με θέματα συντονισμού των Κ-Μ, για αποτελεσματικότερο έλεγχο των αγαθών διττής χρήσης. Στην ομάδα αυτή , που η

λειτουργία της προβλέπεται από το άρθρο 18 του ΕΚ 1334/2000, προεδρεύει εκπρόσωπος της Ευρ. Επιτροπής (Comission).

(4) CONOP (Non Proliferation): Για θέματα ελέγχου μη διασποράς ΟΜΚ.

(5) CODUN (Arms Control) : Για θέματα ελέγχου εξοπλισμών.

Η Ελλάδα εκπροσωπείται στις παραπάνω Ομάδες Εργασίας στην ΕΕ από το ΥΠΕΞ/Δ1 (Δνση Διεθνών Οργανισμών), το ΥΠΕΘΑ /Γενική Διεύθυνση Αμυντικών Εξοπλισμών και Επενδύσεων/Τμήμα Διεθνών Σχέσεων και από το ΥΠΟΙΟ (Γενική Δνση Διεθνούς Οικονομικής Πολιτικής) .

4. Αξιολόγηση Αποτελεσμάτων Συνεργασίας των Κρατών της ΕΕ

Από το τέλος της δεκαετίας του '90 και ειδικότερα μετά τα γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001 στις ΗΠΑ , η ΕΕ μέσω της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής Ασφαλείας έχει καταστήσει με τον πλέον σαφή τρόπο την σημασία την οποία θα δίνεται στην αντιμετώπιση των θεμάτων που αφορούν την τρομοκρατία. Ένα από αυτά τα θέματα αφορά και στον συντονισμό των εξαγωγικών πολιτικών των Κ-Μ. Οι Ομάδες Εργασίας που αναφέρθηκαν παραπάνω παίζουν ακριβώς αυτόν τον ρόλο. Όπως ακριβώς και τα Διεθνή Καθεστώτα Ελέγχου Εξαγωγών (ΔΚΕΕ) αυτό που επιδιώκουν να πετύχουν, είναι να παρέχουν ένα φόρουμ ανταλλαγής πληροφοριών γύρω από χώρες ή αποδέκτες που εμπνέουν ανησυχία σχετικά με την εμπλοκή τους σε πιθανά δίκτυα τρομοκρατίας , να συμφωνήσουν για μία από κοινού δεκτή λίστα ελεγχόμενων υλικών και να συντονίσουν τις δραστηριότητες των εθνικών εξαγωγικών ελέγχων.

Ένα άλλο πολύ σημαντικό στοιχείο είναι τα ισχυρά βιομηχανικά συμφέροντα των παραδοσιακά μεγάλων χωρών της ΕΕ, στον τομέα κατασκευών υψηλής αξίας που επιδιώκουν πολλές φορές με κάθε μέσο την διατήρηση των παραδοσιακών χωρών –πελατών και το άνοιγμα νέων. Όπως ακριβώς συμβαίνει και στις χώρες που συμμετέχουν στα ΔΚΕΕ (οι περισσότερες εκ των οποίων άλλωστε είναι οι χώρες της ΕΕ), οι μεγάλες επιχειρήσεις, απασχολώντας τεράστιο αριθμό εργαζομένων, πιέζουν τις αρμόδιες αρχές τους για ευνοϊκότερη μεταχείριση στα θέματα εξαγωγικών ελέγχων. Το πρόβλημα αυτό προσπαθούν οι χώρες να το περιορίσουν με τακτικές ενημερώσεις των βιομηχανιών (outreach to industry) για θέματα διεθνών συμφωνιών – δεσμεύσεων στους εξαγωγικούς ελέγχους καθιστώντας τες σε μεγάλο βαθμό συνυπεύθυνες για την ασφάλεια των εξαγωγών τους.

Ένα επίσης πολύ σημαντικό κομμάτι, αφορά στην ανταλλαγή πληροφοριών μέσω των αρμόδιων υπηρεσιών των Κ-Μ. Είναι προφανές ότι, οι χώρες με την μεγαλύτερη δυνατότητα συλλογής, επεξεργασίας και ερμηνείας πληροφοριών σε πολλές περιπτώσεις τίθενται οδηγοί στην χάραξη ενιαίας πολιτικής εξαγωγών χωρίς όμως αυτό να δεσμεύει τα υπόλοιπα κράτη στις αποφάσεις τους. Η ανταλλαγή πληροφοριών γίνεται στα τραπέζια των Ομάδων Εργασίας και μέσω γραπτών αναφορών των αρνήσεων που εκδίδουν οι χώρες σε εξαγωγές με βάση τα οκτώ κριτήρια της Κοινής Θέσης 944/2008, που αναφέρθηκαν παραπάνω.

Στην περίπτωση κατά την οποία μία χώρα αρνείται την εξαγωγή συγκεκριμένου υλικού σε συγκεκριμένο αποδέκτη λόγω των πληροφοριών της για σύνδεσή του με προγράμματα ΟΜΚ ή με τρομοκρατικά δίκτυα, οι λοιπές χώρες στις οποίες κοινοποιείται ή άρνηση αυτή υποχρεώνονται (πολιτικά και όχι νομικά), στην άρνηση ανάλογης παραγγελίας (identical transaction) από τον ίδιο αποδέκτη. Εάν μία άλλη χώρα δεχτεί ανάλογο αίτημα από τον ύποπτο αποδέκτη, ξεκινάει μία διαβούλευση μεταξύ των δύο Κ-Μ της ΕΕ, κατά την οποία ανταλλάσσονται πληροφορίες σε όλα τα επίπεδα των μηχανισμών λήψης αποφάσεων. Εάν τελικά το δεύτερο Κ-Μ που δέχθηκε την μετέπειτα παραγγελία δεν πειστεί για τους λόγους που το αρχικό κράτος αιτιολόγησε την άρνησή του και τελικά εκδώσει θετική γνωμοδότηση, υποχρεούται να παράσχει ισχυρά προς όλα τα υπόλοιπα κράτη στοιχεία που να δικαιολογούν την απόφασή του. Γίνεται αντιληπτό, ότι, η διαδικασία αυτή γίνεται πρώτον, με γνώμονα την επιδίωξη του κοινού σκοπού που είναι η μη διάδοση ευαίσθητων υλικών προς προορισμούς που πιθανόν συνδέονται με την παραγωγή ΟΜΚ, θέτουν σε κίνδυνο την διεθνή ή περιφερειακή ασφάλεια, καταπιέζουν τα ανθρώπινα δικαιώματα και δεύτερον, με σκοπό την αποφυγή του αθέμιτου ανταγωνισμού μεταξύ των ευρωπαϊκών εταιρειών και Κ-Μ της ΕΕ. Η διαδικασία αυτή σε ένα μεγάλο βαθμό δεσμεύει τους υπεύθυνους στον μηχανισμό λήψης αποφάσεων για εκτέλεση διαβουλεύσεων-παροχή επαρκών δικαιολογητικών στοιχείων, όμως αφήνει πάντα ανοικτό το περιθώριο για ελευθερία αποφάσεων στην περίπτωση που τα κράτη αισθάνονται την ανάγκη διαφύλαξης ζωτικών τους οικονομικών ή άλλων συμφερόντων.

Στα πλαίσια της διαφάνειας (transparency) στην εκτέλεση των εξαγωγών μέσα στην ΕΕ, τα Κ-Μ είναι υποχρεωμένα ετησίως να κοινοποιούν συγκεντρωτικά τον αριθμό και την αξία των χορηγηθεισών αδειών εξαγωγών ανά χώρα προορισμού.

Στην συνέχεια η ΕΕ μέσω της ιστοσελίδας της στο διαδίκτυο, κοινοποιεί τα στοιχεία αυτά υπό μορφή ετήσιας έκθεσης⁷¹. Το πρόβλημα που υφίσταται στην συγκεκριμένη περίπτωση λόγω των ευαίσθητων πληροφοριών που αφορούν τις κοινοποιούμενες εξαγωγές – αρνήσεις εξαγωγών, είναι η μη δηλούμενη αξία των συγκεκριμένων προϊόντων για τα οποία τελικά δεν εγκρίνεται από τις αρμόδιες αρχές η εξαγωγή τους, όπως επίσης και η αξία αυτών που τελικά εξάγονται αναλυτικά κατά είδος - ποσότητα κλπ.. Αυτά τα στοιχεία είναι σημαντικά στον τομέα της διαφάνειας, διότι υποδηλώνουν την βούληση του κράτους να αρνηθεί σημαντικό μέρος των εμπορικών του συμφερόντων, προς όφελος της μη διάδοσης και όχι απλά να κοινοποιεί αρνήσεις για υλικά εγνωσμένα μικρής αξίας που δεν επηρεάζουν την ανταγωνιστική του θέση στο διεθνές οικονομικό περιβάλλον.

Χώρες με παραδοσιακά ισχυρή αμυντική βιομηχανία και εξαγωγικό παρελθόν συνήθως με προγράμματα συνεργασίας και τήρηση ισορροπιών στις εγκρίσεις εξαγωγών, προσπαθούν να ξεπερνούν τις όποιες «ατασθαλίες» και να συμπεριφέρονται με την ανάλογη «κατανόηση» που πρέπει να επιδεικνύουν οι εταίροι μιας κοινής προσπάθειας όπως είναι η προώθηση της εξαγωγικής δραστηριότητας της ΕΕ. Στην πράξη αυτό όμως επικουρούμενο από την πίεση που φέρνει η πρόσφατη ύφεση των οικονομιών, δύναται να θέσει σε κίνδυνο την πολιτική μη διάδοσης και μακροπρόθεσμα να αποβεί σε βάρος της ασφάλειας των Κ-Μ. Υπενθυμίζεται (όπως προαναφέρθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο), η βοήθεια που παρείχαν στο παρελθόν Γερμανοί, Γάλλοι και Ην . Βασίλειο στο πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράκ, η γαλλική βοήθεια στο πυρηνικό πρόγραμμα του Ισραήλ κ.λ.π

⁷¹ Πηγές του συγγραφέα από την συμμετοχή του στις Ομάδες Εργασίας της ΕΕ για τον Έλεγχο Εξαγωγών . Επίσης Βλέπε ιστοσελίδα www.consilium.europa.eu/showPage.aspx?id=1484&lang=en

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9

ΕΛΕΓΧΟΙ ΕΞΑΓΩΓΩΝ ΕΛΕΓΧ. ΥΛΙΚΩΝ ΣΤΙΣ ΗΠΑ

1. Γενικά

Με το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, η κυβέρνηση Κλίντον εστίασε περισσότερο την προσοχή της στα οικονομικά θέματα αντί των θεμάτων ασφαλείας, σε αμφιλεγόμενες πολιτικές στο εσωτερικό των ΗΠΑ έχοντας πάντα απέναντί της τον βαθύ σκεπτικισμό των Ρεπουμπλικάνων σχετικά με την αξία των διεθνών συμφωνιών και δεσμεύσεων. Η κατοχή πυρηνικών όπλων παράμεινε το σπουδαιότερο όπλο στην κατοχύρωση της εθνικής ασφάλειας ακολουθώντας το ψυχροπολεμικό παράδειγμα αντιμετώπισης απειλών και αποτροπής. Οι εκλογές του 1994 έφεραν στο Κογκρέσο ισχυρούς ιδεολογικούς αντιπάλους των διεθνών καθεστώτων ασφαλείας και των διεθνών συνθηκών, προτείνοντας την αύξηση των εξόδων για την άμυνα σε μία περίοδο που όλες οι χώρες προσπαθούσαν να μειώσουν τους αμυντικούς προϋπολογισμούς τους. Η υποψία για τις διεθνείς συμφωνίες και την αποτελεσματικότητα της λειτουργίας των διεθνών καθεστώτων εξηγεί επίσης τις προτάσεις για την εγκατάλειψη των απαγορεύσεων για ανάπτυξη προγραμμάτων που σχετίζονταν με την πυραυλική άμυνα και την συνέχιση των πυρηνικών δοκιμών.⁷²

Η αντικατάσταση της μονοδιάστατης διπολικής αντιπαλότητας μεταξύ ΗΠΑ και ΕΣΣΔ, με την αντιμετώπιση πολυάριθμων μικρότερων και πολυπλοκότερων απειλών μέσω της παράνομης διακίνησης υλικών έκανε την ατζέντα των θεμάτων που άπτονται της διεθνούς ασφάλειας αρκετά πιο περίπλοκη. Η αλλαγή του περιβάλλοντος ασφαλείας παράλληλα με την υπεροχή ισχύος που απολάμβαναν η ΗΠΑ με το τέλος του Ψυχρού Πολέμου έθεσαν πάλι επί τάπητος το ερώτημα περί του εάν ο έλεγχος των εξοπλιστικών δαπανών παγκοσμίως εξυπηρετούσε τα συμφέροντα τους. Στο ερώτημα αυτό αναπτύχθηκαν δύο σχολές σκέψης. Η ρεαλιστική προσέγγιση με βάση την ισχύ, εστίασε στην μονομερή εξοπλιστική προσπάθεια, την αυτοβοήθεια και την δημιουργία στρατιωτικών συμμαχιών για την ενίσχυση της ασφαλείας του κράτους. Αυτή η σχολή σκέψης αντιμετωπίζει με σκεπτικισμό την

⁷² Jonathan Dean and Jeffrey Laurenti, «Options and Opportunities: Arms Control and Disarmament for the 21st Century» (New York: United Nations Association, 1997) σελ.6

αξία των διεθνών συμφωνιών ως υποκείμενων στην εξαπάτηση, στην δυσκολία επαλήθευσης και στις επικίνδυνες συνέπειες των πιθανών παραβιάσεών τους. Από την άλλη πλευρά, η φιλελεύθερη σχολή σκέψης υποστηρίζει ότι η ασφάλεια δύναται να επιτευχθεί καλύτερα μέσω πολιτικών συμφωνιών και δημιουργίας των κατάλληλων θεσμών, οι οποίοι θα συνέβαλαν στην μείωση των εντάσεων και των εξοπλισμών παγκοσμίως καθώς και στην προαγωγή κλίματος εμπιστοσύνης.

Παρά το γεγονός ότι και οι δύο σχολές σκέψης βρήκαν εφαρμογή στις πολιτικές των ΗΠΑ την δεκαετία του '90, επικράτησε η φιλελεύθερη (liberal) σχολή σκέψης. Έτσι, οι ΗΠΑ, υποστήριξαν όλες τις προσπάθειες ελέγχου και επαλήθευσης της συμμόρφωσης με τις προβλέψεις των διεθνών συμφωνιών όπως της Συνθήκη για τα Χημικά Όπλα (CWC), και της Διεθνούς Επιτροπής Ατομικής Ενέργειας (IAEA) που επιβλέπει την διακίνηση-κατασκευή πυρηνικών υλικών.⁷³ Η πολιτική αυτή ήταν ιδιαίτερα δημοφιλής στον αμερικανικό λαό που στην συντριπτική του πλειοψηφία υποστήριξε την συμμετοχή των ΗΠΑ στις διεθνείς συμφωνίες και καθεστώτα που προωθούσαν την διεθνή ασφάλεια.⁷⁴ Η δημιουργία του Διεθνούς Καθεστώτος Ελέγχου Εξαγωγών, Wassenaar Arrangement, για τον έλεγχο της διακίνησης Συμβατικών Όπλων και Υλικών Διττής Χρήσης που ολοκληρώθηκε όπως προαναφέρθηκε το 1996, ήταν μέσα στα πλαίσια αυτής της σχολής σκέψης.

Η κυβέρνηση Μπους, ιδιαίτερα μετά την 11^η Σεπ 2001, ακολούθησε διαφορετική τακτική. Οι ΗΠΑ, ενεργώντας μονομερώς, απέρριψαν αρκετές πολυπροπαγανδισμένες διεθνείς συμβάσεις (πρωτόκολλο Κιότο, επικύρωση συμφωνίας για το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο, Συνθήκη για τους Αντιβαλλιστικούς Πυραύλους) παρά τις έντονες ανησυχίες των συμμάχων τους.⁷⁵ Με το πρόσχημα της καταπολέμησης της τρομοκρατίας, η υπερδύναμη πραγματοποίησε δύο πολέμους (Αφγανιστάν, Ιράκ) αδιαφορώντας για το αίσθημα της κοινής γνώμης και γενικότερα υποβάθμισε την συμμετοχή της στις διεθνείς συμφωνίες συμπεριλαμβανομένων των ΔΚΕΕ. Το πιο πρόσφατο χαρακτηριστικό παράδειγμα στον τομέα της διακίνησης

⁷³ Jonathan Dean and Jeffrey Laurenti, «Options and Opportunities: Arms Control and Disarmament for the 21st Century» (New York: United Nations Association, 1997) σελ. 3-9,74

⁷⁴ Public Attitudes on Nuclear Weapons: An Opportunity for Leadership (Washington, D.C: Henry L. Stimson Center, 1998) σελ. 26

⁷⁵ Στίβεν Γουόλτ, «Στρατηγικές Αντίστασης στην Ηγεμονία των ΗΠΑ», Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 2006, σελ 134-135

ευαίσθητων για την παγκόσμια ασφάλεια υλικών, είναι η άρνηση των ΗΠΑ να υπογράψουν την παγκόσμια Συνθήκη για το Εμπόριο Όπλων (Arms Trade Treaty-ATT), πρωτοβουλία που ανελήφθη από το 2005 από την ΕΕ, με την δικαιολογία ότι δεν δεσμεύει στον απαραίτητο βαθμό (!) τα κράτη – μέλη στην εφαρμογή συγκεκριμένων διαδικασιών (βλ. προηγούμενο κεφάλαιο παρ.8(3)).

Παρόλα αυτά, θα πρέπει να τονιστεί ιδιαίτερα το γεγονός ότι με το διάγγελμα του τον Σεπτέμβριο του 2003, ο πρόεδρος Μπους, συνέβαλε αποφασιστικά στην θέσπιση του ψηφίσματος 1540 του ΣΑΗΕ, για την ποινικοποίηση της διάδοσης υλικών που δύνανται να χρησιμοποιηθούν από τρομοκρατικές οργανώσεις. Μάλιστα τον Απρίλιο του 2006 αποφασίστηκε στον ΟΗΕ η παράταση λειτουργίας για 2 επιπλέον χρόνια της επιτροπής του ΟΗΕ που συστάθηκε τότε, για την επίβλεψη των προσπαθειών των κρατών για να αποτρέψουν την λήψη χημικών, πυρηνικών και βιολογικών όπλων από μη κρατικούς δρώντες που συνδέονται με τρομοκρατικά δίκτυα.⁷⁶

Τον Μάιο του 2008, ο πρόεδρος Μπους ήρθε σε επαφή με την ρωσική κυβέρνηση για την ανάπτυξη στενότερης συνεργασίας στα θέματα μη διάδοσης Όπλων Μαζικής Καταστροφής και ειρηνικής χρήσης της πυρηνικής ενέργειας. Παράλληλα, στα θέματα εξαγωγής πυρηνικής τεχνολογίας στην Ρωσία, είχε προταθεί νομοθεσία που προέβλεπε την έγκριση των εξαγωγών αυτών κατόπιν χορήγησης κρατικής πιστοποίησης από την ρωσική κυβέρνηση προς τον πρόεδρο των ΗΠΑ ότι τα υλικά αυτά δεν θα κατέληγαν στο πυρηνικό πρόγραμμα της Τεχεράνης. Όμως ο πόλεμος στην Γεωργία και η συνεχιζόμενη καχυποψία πολλών μελών του Κογκρέσου απέναντι στην ρωσική βοήθεια προς το συνεχιζόμενο πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν, ουσιαστικά έθεσαν τέλος σε αυτή την προσπάθεια τρεις μήνες αργότερα.⁷⁷

Ο πρόεδρος Ομπάμα, λίγο μετά την ανάληψη της προεδρίας του, συναντήθηκε στις 1 Απριλίου στο Λονδίνο με το Ρώσο πρόεδρο Μεντβέντεφ και ανακοίνωσαν μεταξύ άλλων την συνέχιση της συνεργασίας τους στα θέματα της χρήσης –

⁷⁶ Bose, Wade « Security Council Unanimously Adopts Resolution On Denying Terrorists WMD» άρθρο στο Arms Control Today, Μάιος 2004, http://www.armscontrol.org/act/2004_05/UN

⁷⁷ Horner, Daniel, «Presidents Back U.S.-Russian Civil Nuclear Pact», άρθρο στο Arms Control Today, Μάιος 2009, www.armscontrolday.org

διακίνησης πυρηνικών υλικών. Σύμφωνα με τον αμερικανικό νόμο περί εξαγωγών πυρηνικών υλικών, προβλέπεται η εφαρμογή της συμφωνίας συνεργασίας δίχως την επικύρωση με ψηφοφορία από το Κογκρέσο. Στην περίπτωση όμως που τα μέλη του είναι αντίθετα προς αυτήν έχουν δικαίωμα καταψήφισής της.⁷⁸

Πολλοί αμερικανοί αναλυτές ισχυρίζονται ότι, ο Πρόεδρος Ομπάμα στα διεθνή θέματα θα διαλέξει τον δρόμο της συνεργασίας με τους συμμάχους του και ειδικότερα στην επανενεργοποίηση και μεγαλύτερη δραστηριοποίηση των διεθνών συμφωνιών και καθεστώτων σε αντίθεση με την «μονομερή δράση» του προκατόχου του. Προς επιβεβαίωση αυτού, είναι χαρακτηριστική η ομιλία του στις 27 Ιουλίου στην Ιαπωνία, για την επέτειο των 64 ετών από τον πυρηνικό βομβαρδισμό της Χιροσίμα: «... μαζί, πρέπει να ενδυναμώσουμε την Συνθήκη για την Μη διάδοση Πυρηνικών Όπλων (Non Proliferation Treaty), μέσω της ανανέωσης του στόχου της: οι χώρες που κατέχουν πυρηνική τεχνολογία, θα κινηθούν προς τον αφοπλισμό, οι χώρες που δεν κατέχουν πυρηνική τεχνολογία δεν θα προσπαθήσουν να την αποκτήσουν και όλες οι χώρες μπορούν να έχουν πρόσβαση στην ειρηνική χρήση της πυρηνικής ενέργειας. Η ισορροπία του τρόμου δεν μπορεί να συνεχιστεί. Κατά τον 21^ο αιώνα, ένα δυνατό παγκόσμιο καθεστώς, είναι η μόνη βάση για την καθιέρωση της ασφάλειας από τα πλέον θανατηφόρα όπλα παγκοσμίως»⁷⁹

2. ΗΠΑ και Εξαγωγές Ελεγχόμενων Υλικών (Συμβατικά Όπλα –Υλικά Διττής Χρήσης)

Όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο, η εξαγωγική πολιτική των ΗΠΑ ήταν εστιασμένη στην διατήρηση της εθνικής ασφάλειας και στην ανάγκη η συμμαχία να κρατήσει την τεχνολογία των όπλων μακριά από τις χώρες του ανατολικού μπλοκ. Με το τέλος του πολέμου, ο έλεγχος εξαγωγών των όπλων έγινε περισσότερο δύσκολος και πολύπλοκος. Η παγκόσμια αγορά όπλων είναι εξαιρετικά ανταγωνιστική και οι εταιρείες που δραστηριοποιούνται στον αμυντικό τομέα ανταγωνίζονται για μεγαλύτερο μερίδιο στην πίτα των εξοπλιστικών αγορών. Εξαιτίας αυτού του ανταγωνισμού, οι επιχειρήσεις αμυντικού υλικού εξασκούν

⁷⁸ Ίδιο

⁷⁹ Kimball, Daryl G., Executive Director, ACA «Reality Check: The Hiroshima and Nagasaki Bombings in Pictures», August 2009 στο www.armscontroltoday.org.

τρομερή πίεση στην κυβέρνηση των ΗΠΑ για επιτάχυνση των διαδικασιών εξαγωγής, οι οποίες θεωρούνται υπερβολικά αργές και απειλούν την αγορά.

Από την άλλη πλευρά, η ανάγκη για αυστηρούς εξαγωγικούς ελέγχους ποτέ δεν ήταν μεγαλύτερη. Η πρόληψη έτσι ώστε ευαίσθητη αμερικανική τεχνολογία να μην πέσει στα χέρια κρατών ή φυσικών προσώπων που υποθάλπουν την τρομοκρατία και θέτουν σε κίνδυνο την διεθνή ασφάλεια αποτελεί την βασική προτεραιότητα της νομοθεσίας και της πρακτικής των εξαγωγικών ελέγχων των αρμόδιων αμερικανικών υπηρεσιών. Το δίλημμα που αντιμετωπίζουν οι αντίστοιχες ευρωπαϊκές αρχές για ισορροπία μεταξύ της ικανοποίησης των απαιτήσεων της βιομηχανίας και της ανάγκης για παγκόσμια και κρατική ασφάλεια, υφίσταται με την ίδια ακριβώς μορφή στις αμερικανικές κυβερνητικές υπηρεσίες.

Οι προσπάθειες της αμυντικής βιομηχανίας στις ΗΠΑ, άρχισαν να αποδίδουν καρπούς τον Μάιο του 2000, όταν η κυβέρνηση Κλίντον υιοθέτησε την Defense Trade Security Initiative (DTSI) και η οποία ανακοινώθηκε από την αμερικανίδα ΥΠΕΕ Madeleine K. Albright στις 24 Μαΐου 2000 στο Συμβούλιο Υπουργών του NATO, στην Φλωρεντία της Ιταλίας. Η πρωτοβουλία αυτή περιελάμβανε μία σειρά αλλαγών στο σύστημα εξαγωγικών ελέγχων μεταξύ των ΗΠΑ και των συμμάχων τους στο NATO, την Ιαπωνία, και την Αυστραλία. Σκοπός ήταν η αύξηση της συνεργασίας μεταξύ Ευρωπαίων και Αμερικανών κατασκευαστών αμυντικού υλικού μέσω της δημιουργίας νέων μορφών αδειών και επιτάχυνσης των διαδικασιών που αφορούσαν εξαγωγές σε χώρες του ανεπτυγμένου κόσμου που παραδοσιακά συνεργάζονταν με τις ΗΠΑ. Μάλιστα σε ορισμένες περιπτώσεις «προνομιούχων συμμάχων», προβλεπόταν χορήγηση τεχνολογίας και άδεια εξαγωγής υψηλής τεχνολογίας με αντάλλαγμα την τροποποίηση των συστημάτων εξαγωγικών τους ελέγχων. Με άλλα λόγια οι ΗΠΑ προσπαθούσαν να ενθαρρύνουν άλλες χώρες στην ενίσχυση των κρατικών τους ελέγχων, με το να προσφέρουν ως ανταμοιβή εξαγωγές όπλων χωρίς άδειες.⁸⁰

Στα τέλη της οκταετίας του προέδρου Μπους έγιναν ανάλογες προσπάθειες. Είναι χαρακτηριστική η πρόταση που έγινε πρόσφατα και στην χώρα μας Νοέμβριο του 2007, μαζί με άλλα 20 κράτη (Αγγλία, Αίγυπτος, Αυστραλία, Αυστρία, Βέλγιο

⁸⁰ Απόσπασμα από το άρθρο διαδικτυο FAS «U.S. Arms Export Controls "Reforms» από το http://www.fas.org/programs/ssp/asmp/issueareas/us_arms_export_reform.html, 1 Σεπ. 2009

Γαλλία, Γερμανία, Δανία, Ελβετία, Ισπανία, Ισραήλ, Ιταλία, Καναδάς, Λουξεμβούργο, Νορβηγία, Ολλανδία, Πορτογαλία, Σουηδία, Τουρκία και Φιλανδία) να συμμετάσχει στην Ομάδα Εργασίας με το όνομα DMAG (Defense MOU Attaches Group). Σύμφωνα λοιπόν με τα αναγραφόμενα στο έγγραφο αυτό, αποστολή της DMAG η οποία περιλαμβάνει τα κράτη με τα οποία οι ΗΠΑ έχουν Μνημόνια Κατανόησης (Memorandum of Understanding) είναι να προάγει την αμυντική συνεργασία και την βελτίωση των στρατιωτικών δυνατοτήτων μέσω:

α. της ανάπτυξης ενός δικτύου επικοινωνίας με αξιωματούχους των ΗΠΑ από το Κογκρέσο και την Κυβέρνηση, που θα προσκαλούνται για ενημέρωση των μελών επί θεμάτων που αφορούν θέματα εξοπλισμών, θέματα ασφάλειας στην διακίνηση υλικού σχετικά με την μεταπώλησή τους σε ανεπιθύμητους προορισμούς που πιθανόν σχετίζονται με τρομοκρατικά δίκτυα.

β. της συνεισφοράς στην προσπάθεια αναδιάρθρωσης του ισχύοντος συστήματος εξαγωγών των ΗΠΑ, κυρίως σε ότι αφορά τους κανονισμούς – διαδικασίες διακίνησης οπλικών συστημάτων και τις άδειες μεταπώλησής πολεμικού εξοπλισμού μέσω προγραμμάτων FMS (Foreign Military Sales).

γ. Ανάλυση της επίδρασης της αμερικανικής νομοθεσίας σε θέματα αμυντικής συνεργασίας και συντονισμός με τις πρακτικές της ΕΕ και άλλων χωρών.

δ. Συμμετοχή στην αναπροσαρμογή των προγραμμάτων FMS.

ε. Συνδρομή στις προσπάθειες του ΥΠΑΜ των ΗΠΑ, να ανταποκριθεί στις αμυντικές απαιτήσεις παγκοσμίως.

Στο ενημερωτικό σημείωμα που αποστάλθηκε στις προαναφερόμενες χώρες (The DMAG' s Vision of the Ideal U.S. Export Control Regime), γίνεται σαφής αναφορά στην προσπάθεια αυστηρότερου ελέγχου των εξαγωγών για υλικά που προβλέπει ο ITAR (International Traffic in Arms Regulation).⁸¹ Μετά ιδιαίτερα από τις τρομοκρατικές επιθέσεις της 9/11 του 2001, οι εξαγωγικές διαδικασίες έγιναν

⁸¹ Ο ITAR, ρυθμίζει τους κανόνες και τις διαδικασίες που διέπουν την διακίνηση υλικών που σχετίζονται με τον τομέα της άμυνας. Οι κανονισμοί αυτοί με την σειρά τους εφαρμόζουν τις διατάξεις του Arms Export Control Act και περιγράφονται στον Τίτλο 22 , Chapter I. Αναλυτικότερα οι προβλέψεις του ITAR στο site του USDOS http://www.pmddtc.state.gov/regulations_laws/itar_official.html

ιδιαίτερα αυστηρές ακόμα και ανάμεσα σε συμμαχικές χώρες που απολαμβάνουν την εμπιστοσύνη των ΗΠΑ. Μέσα στο έγγραφο αυτό, γίνεται επίσης αναφορά για το όραμα της DMAG για ένα βελτιωμένο καθεστώς ελέγχου αμερικανικών υλικών υψηλής σημασίας, με βάση την αμοιβαία εμπιστοσύνη μεταξύ των 21 χωρών της DMAG. Η καθιέρωση κοινών αντικειμενικών σκοπών, η διαλειτουργικότητα (interoperability), η επίτευξη συνδυασμένων δυνατοτήτων των αμυντικών βιομηχανιών των χωρών μελών της DMAG και η τελική αποτροπή της κατάληξης ευαίσθητων υλικών σε αναρμόδια χέρια, αποτελούν το σημείο εκκίνησης όλων των προσπαθειών πάνω στις οποίες θα στηριχθεί η εμπιστοσύνη.

Το επόμενο λοιπόν βήμα, σύμφωνα με την αναφορά της DMAG, είναι η δημιουργία ενός εσωτερικού κύκλου εμπιστοσύνης (inner circle of trust) χωρών που ακολουθώντας τον ηγετικό ρόλο των ΗΠΑ, θα επιδιώξουν την από κοινού επίτευξη των παραπάνω στόχων. Γίνεται λοιπόν σαφής σταδιακά η πρόθεση των ΗΠΑ για να παίξουν ένα ηγετικό ρόλο στον τομέα της διασφάλισης τεχνολογίας μέσω του ελέγχου των εξαγωγών με συγκεκριμένες προτάσεις και θέσπιση κριτηρίων συμμετοχής για χώρες που επιδιώκουν να έχουν συνεργασία και πρόσβαση στην πλέον προηγμένη τεχνολογικά χώρα παγκοσμίως. Είναι ευρύτερα γνωστό ότι το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας των ΗΠΑ, ξοδεύει κάθε χρόνο δισεκατομμύρια δολαρίων για την ανάπτυξη οπλικών συστημάτων που θα του επιτρέψουν την επικράτηση στο πεδίο της μάχης μέσω της τεχνολογικής πρωτοπορίας. Οι ΗΠΑ ξοδεύουν για έρευνα και τεχνολογία στον τομέα των εξοπλισμών ποσά τριπλάσια από αυτά που ακολουθούν οι τέσσερις μεγάλες ευρωπαϊκές χώρες (Μ. Βρετανία, Γαλλία, Γερμανία, Ιταλία) που τους ακολουθούν στον συγκεκριμένο κατάλογο.⁸² Ακόμα όμως και ο αριθμός αυτός είναι υποκειμενικός καθόσον εάν μία άλλη μεγάλη δύναμη θα ήθελε να φτάσει την αμερικανική στρατιωτική ισχύ θα έπρεπε για αρκετά χρόνια να ξοδεύει μεγάλο μέρος από το ΑΕΠ της για να καλύψει την διαφορά που την χωρίζει σήμερα από τις ΗΠΑ.⁸³

⁸² Ρουμελιώτης, Παναγιώτης «Παγκόσμια Οικονομική Διακυβέρνηση», Εκδόσεις Λιβάνη, σελ 43.

⁸³ Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, « Η Διεθνής Πολιτική στον 21^ο αιώνα» Εκδόσεις Ποιότητα, 2008, σελ 95.

Περίληπτικά, τα κριτήρια για την συμμετοχή των χωρών στον inner circle, σύμφωνα πάντα με το έγγραφο της DMAG, θα είναι:

α. Η βούληση και η ικανότητα της χώρας να συμπλεύσει με τις προβλέψεις του ITAR και γενικότερα της αμερικανικής νομοθεσίας όπως επίσης και η βούληση για επιβολή ποινών στους παρανομούντες.

β. Η θεσμοποίηση από πλευράς υποψήφιων χωρών, αυστηρών κριτηρίων στην χορήγηση πιστοποιητικών ασφαλείας (security clearances) για όλο το προσωπικό που εργάζεται στις αρμόδιες κρατικές διευθύνσεις αλλά και αμυντικές βιομηχανίες για την χορήγηση αδειών – χειρισμού ευαίσθητων πληροφοριών-εθνικών προγραμμάτων, με σκοπό την εξασφάλιση της μέγιστης δυνατής εμπιστοσύνης προς το πρόσωπό τους.

γ. Ενεργοποίηση σε συνεργασία με τις αμερικανικές αρχές ενός συστήματος ανίχνευσης προορισμών για τα ελεγχόμενα υλικά που ενδεχομένως θα γίνουν αντικείμενα εκμετάλλευσης από αναρμόδια άτομα.

δ. Ενεργοποίηση από τις χώρες ενός προγράμματος καταχώρησης εταιρειών, παρακολούθησης- επιθεώρησης - ελέγχου των δραστηριοτήτων τους, ως απαραίτητη προϋπόθεση για να έχουν πρόσβαση στα υλικά που αναγράφονται στον ITAR.

ε. Συνεργασία μέσω ανταλλαγής επισκέψεων στελεχών που δραστηριοποιούνται στις αρμόδιες διευθύνσεις ελέγχου εξαγωγών, παρακολούθηση σεμιναρίων, κοινά προγράμματα δράσης με τις ΗΠΑ για την εφαρμογή των απαιτούμενων ελέγχων.

στ. Επιβεβαίωση της ισχυρής βούλησης της χώρας για θέσπιση και επιβολή των απαραίτητων κυρώσεων σε όσους παρανομούν στα θέματα διακίνησης υλικού.

Για τις ΗΠΑ λοιπόν, οι αρχές που αντιπροσωπεύουν ένα ιδεατό καθεστώς ελέγχου εξαγωγών είναι οι παρακάτω:

α. Μία πολύπλευρη πλατφόρμα όπου θα διευρύνει την κοινή χρήση των τεχνολογιών σε αμοιβαία αμυντικά προγράμματα. Ένας αριθμός τεχνολογιών θα μπορούσε να οριστεί και να προεγκριθεί για τις χώρες που ανήκουν στον «inner circle» και να υπάρχει μείωση στις μεταξύ τους αλληλογραφία /συναλλαγές για άδεια χρήσης των τεχνολογιών, έτσι ώστε το επίκεντρο να είναι η ασφαλής εξαγωγή των κρίσιμων τεχνολογιών.

β. Διαφάνεια και σαφήνεια στην εφαρμογή του πολύπλευρου καθεστώτος εξαγωγών σε κάθε χώρα (π.χ προσδιορισμός για το ποια υλικά έχουν εγκριθεί /απορριφθεί για εξαγωγή και σε ποιες χώρες.

γ. Η βελτιστοποίηση των συναλλαγών που αφορούν προγράμματα μεταξύ κυβερνήσεων. Αυτό θα συνεπάγεται την αυξημένη χρήση των εξουσιοδοτήσεων όπως το που αφορά στο , όπου οι άδειες εξαγωγής και επανεξαγωγής προς και μεταξύ προεγκεκριμένων τελικών χρηστών, δεν θα χρειάζονται περαιτέρω έγκριση από τις αρχές των συμμετεχουσών κρατών που εκδίδουν τις άδειες για όλη την διάρκεια του προγράμματος

δ. Η εφαρμογή και η προτεραιότητα στις υπάρχουσες αμοιβαίες συμφωνίες ΜΟU. Ομάδες εργασίας και διμερείς επιτροπές πρέπει να δημιουργηθούν ή να επαναδραστηριοποιηθούν.

ε. Θέσπιση αδειών που θα περιλαμβάνουν πολλαπλούς προορισμούς /περιοχές, μεταξύ των κρατών που συνεργάζονται και έτσι θα παρέχει εξουσιοδότηση για αμυντική και βιομηχανική συνεργασία μεταξύ των κρατών που περιλαμβάνονται στην άδεια.

στ. την επαύξηση και βελτιστοποίηση εφαρμογής των υπαρχουσών στον ITAR, εξαιρέσεων.

ζ. την επανεξέταση των κατηγοριών του United States Munitions List, παράγραφος 121 του ITAR, έτσι ώστε να καλύπτουν τις ανάγκες όλων των κρατών.

η. να επιτρέπει σε περισσότερες πιστοποιημένες αμερικανικές αμυντικές βιομηχανίες, να ανταλλάσσουν με αμυντικές βιομηχανίες των ΜΟU χωρών, τεχνικά δεδομένα απαραίτητα για την αμυντική συνεργασία των επιχειρήσεων.

θ. επαναπροσδιορισμός του τι συνιστά μεταφορά σε τρίτο μέρος του καθεστώτος Foreign Military Sales, έτσι ώστε να περιλαμβάνει τους κατασκευαστές της χώρας που εισάγει το υλικό στην διαδικασία υλοποίησης της σύμβασης FMS.

Από τα παραπάνω γίνεται σαφής η πρόθεση των Αμερικανών να προχωρήσουν στα θέματα διακίνησης υψηλής τεχνολογίας σε μία μορφή «κλειστού Wassenaar Arrangement» , το οποίο

- αντί για 40 μέλη θα έχει 21,
- δεν θα περιλαμβάνει χώρες με παραδοσιακά αποκλίνουσες αντιλήψεις – κίνητρα (π.χ χώρες του ανατολικού μπλοκ) , όπως αυτές αναλύθηκαν στο κεφάλαιο 5,

- θα δρα κάτω από την καθοδήγηση και τον ηγετικό ρόλο των ΗΠΑ
- οι στόχοι του θα είναι πολύ πιο εστιασμένοι στην προστασία της τεχνολογίας κατά την διακίνησή της, με σκοπό την καταπολέμηση πιθανών τρομοκρατικών δικτύων αλλά και κατοχύρωσης της τεχνολογικής πρωτοπορίας ιδιαίτερα των ΗΠΑ.

Η πρόταση των ΗΠΑ απευθυνόταν σε ένα μεγάλο ποσοστό κρατών μελών της ΕΕ, όχι όμως στην ΕΕ σαν σύνολο. Όπως όμως αναφέρθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο, υπάρχει η τάση στην Ευρώπη για ολοένα αυξανόμενη συνεργασία - συντονισμό και κοινές πρακτικές από όλα τα Κ-Μ της ΕΕ. Η πρόταση λοιπόν των ΗΠΑ σε επιλεγμένα κράτη, δημιουργεί εσωτερικά προβλήματα συνοχής μέσα στους κόλπους της ΕΕ και για τον λόγο αυτό μέχρι στιγμής δεν έχουν προχωρήσει σε ικανοποιητικό βαθμό οι εργασίες της DMAG. Απομένει να διαπιστωθεί η βούληση της νέας κυβέρνησης Ομπάμα, σχετικά με την συνέχιση της πρωτοβουλίας που αφορά στην δημιουργία του συγκεκριμένου γκρουπ χωρών για τον έλεγχο των εξαγωγών ευαίσθητων για την παγκόσμια ασφάλεια και οικονομία των χωρών υλικών.

3. Αξιολόγηση Συστήματος Εξαγωγικών Ελέγχων ΗΠΑ σε Αμυντικό Υλικό και Υλικά Διττής Χρήσης

α. Αξιολόγηση Εξαγωγικών Ελέγχων στο Αμυντικό Υλικό

Σύμφωνα με το σύστημα εξαγωγικών ελέγχων των ΗΠΑ, το Υπουργείο Εξωτερικών εγκρίνει εμπορικές εξαγωγές όπλων και του λοιπού στρατιωτικού εξοπλισμού. Το Υπουργείο Εμπορίου εγκρίνει και επιβλέπει τις εξαγωγές των Υλικών Διττής Χρήσης, τα οποία όπως έχει ήδη προαναφερθεί δύναται να έχουν εμπορικές αλλά και στρατιωτικές εφαρμογές. Οι επιχειρήσεις που ασχολούνται με την διακίνηση αμυντικών υλικών είναι υπεύθυνες για το κανάλι το οποίο θα διαλέξουν για να γίνει δεκτό το αίτημά τους για άδεια εξαγωγής.

Σε αναφορά που υπέβαλε το GAO, τον Σεπτέμβριο του 2002, επέκρινε αρχικά το Υπουργείο Εμπορίου για την μη συχνή διαβούλευσή του με το Υπουργείο Εξωτερικών σε θέματα αδειοδότησης συγκεκριμένων εξαγωγών. Σύμφωνα με την έρευνα που ενήργησε μεταξύ του 1998 και του 2001, οι επιχειρήσεις αιτήθηκαν 12.400 άδειες για εξαγωγή και από αυτές μόνο σε 40 περιπτώσεις το Υπουργείο Εμπορίου ζήτησε την άποψη του ΥΠΕΞ. Σύμφωνα με το GAO, υπήρχαν ακόμα 253

περιπτώσεις, κατά τις οποίες θα έπρεπε να ζητηθεί η άποψη του ΥΠΕΞ βασιζόμενη στα κριτήρια του Υπουργείου Εμπορίου. Οι επιτελείς του ΥΠΕΞ ισχυρίστηκαν ότι εάν όχι όλες, οι περισσότερες από τις αιτήσεις θα έπρεπε να ελέγχονται και από την δική τους αρμόδια υπηρεσία, άποψη στην οποία κατηγορηματικά αντιτάχθηκε το Υπουργείο Εμπορίου.

Η αναφορά του GAO συνεχίζει λέγοντας ότι, σε αρκετές περιπτώσεις το Υπουργείο Εμπορίου δεν κατηγοριοποίησε σωστά τα υλικά με αποτέλεσμα να κρίνει λανθασμένα ότι βρίσκονται στην δικαιοδοσία του. Λόγω της χαλαρότερης διαδικασίας που υφίσταται μία αίτηση για εξαγωγή όταν εξετάζεται από το Υπουργείο Εμπορίου, σε σχέση με τα αυστηρότερα κανάλια του ΥΠΕΞ, σε πολλές περιπτώσεις υπάρχει ο κίνδυνος έγκρισης εξαγωγών που δύναται να θέσουν σε κίνδυνο την ασφάλεια των ΗΠΑ αλλά και την παγκόσμια ασφάλεια αφού μπορεί να καταλήξουν σε χέρια που δύναται να συνδέονται με τρομοκρατικά δίκτυα. Κατά συνέπεια διαπιστώνεται μία σαφής αδυναμία του συστήματος που έχει να κάνει με την αποτελεσματική συνεργασία μεταξύ των αρμόδιων Υπηρεσιών (Interagency Process).

Συγκρίνοντάς το με την Ευρώπη, θα λέγαμε ότι στο θέμα του λεπτομερούς ελέγχου για την ασφαλή κατάληξή του υλικού, υστερεί με το σύστημα εξαγωγικών ελέγχων των πλέον προηγμένων ευρωπαϊκών κρατών, που ναι μεν αντιμετωπίζουν παρόμοια προβλήματα συνεργασίας των αρμόδιων Υπηρεσιών τους, όμως εξετάζουν τα αιτήματα εξαγωγικών ελέγχων με ταυτόχρονη – παράλληλη διαβούλευση, συνήθως των Υπουργείων Οικονομικών, Εξωτερικών και Άμυνας (π.χ Γαλλία, Ιταλία, Γερμανία). Η διαδικασία αυτή όπως είναι επόμενο είναι προτιμότερη, αφού εξετάζει κάθε εξαγωγή κάτω από το πρίσμα των διεθνών σχέσεων και υποχρεώσεων της χώρας (κυρίως αρμοδιότητας ΥΠΕΞ), της εθνικής και παγκόσμιας ασφάλειας (κυρίως αρμοδιότητα ΥΠΕΘΑ) και των οικονομικών συμφερόντων του κράτους (κυρίως αρμοδιότητα ΥΠΟΙΟ) ⁸⁴.

Σε άλλη αναφορά του το GAO, υποστηρίζει ότι το Αμερικανικό ΥΠΕΘΑ, δεν έχει τους απαραίτητους σύγχρονους μηχανισμούς για να ανιχνεύει την διακίνηση

⁸⁴ Ανάλογο σύστημα εξαγωγικών ελέγχων, έχει καθιερώσει από το 1993 και η Ελλάδα, με την εφαρμογή του ν. 2168/93, σύμφωνα με το άρθρο 3 του οποίου, η έγκριση εξαγωγής ελεγχόμενων υλικών επιτρέπεται κατόπιν σύμφωνης γνώμης των αρμόδιων υπηρεσιών του ΥΠΕΘΑ και του ΥΠΕΞ προς το ΥΠΟΙΟ, το οποίο τελικά χορηγεί την άδεια στον εξαγωγέα.

αμυντικών υλικών σε παγκόσμια κλίμακα. Σύμφωνα με τον νόμο, ο πρόεδρος των ΗΠΑ, έχει την δυνατότητα να διατάζει το Πεντάγωνο στην πώληση όπλων στο εξωτερικό χωρίς να ακολουθηθεί η κανονική διαδικασία που αναφέρθηκε προηγουμένως. Σύμφωνα με την έρευνα αυτή, από το 1963 έως το 2002, ο πρόεδρος διέταξε την παράκαμψη της κανονικής διαδικασίας για εξαγωγές αξίας 55 δις δολαρίων, σε περισσότερες από 55 χώρες, οργανισμούς που ασχολούνται με επιχειρήσεις διατήρησης της ειρήνης, καταπολέμησης ναρκωτικών και στρατιωτικές ή μη επείγουσες περιπτώσεις σε παγκόσμια κλίμακα.

Ειδικότερα για το διάστημα από το 1993 έως το 2001, το GAO βρήκε ότι ο πρόεδρος έδωσε άδεια για εξαγωγές 1,8 δις δολαρίων, από τις οποίες σύμφωνα με την αρμόδια υπηρεσία του Αμερικανικού Πενταγώνου (Defense Security Cooperation Agency-DSCA), 724 εκατ. δολάρια αντιστοιχούσαν σε εξαγωγές που τελικά πραγματοποιήθηκαν. Όμως από αυτές τις εξαγωγές η DSCA, είχε τον έλεγχο της διακίνησης και της παρακολούθησης του υλικού σε σχέση με τον τελικό του προορισμό, περίπου για τις μισές (300 εκατ. δολάρια). Στην έρευνά του ο GAO, υποστηρίζει ότι τα φτωχά αποτελέσματα της DSCA, οφείλονταν στο απηρχαιωμένο σύστημα άντλησης πληροφοριών που σχεδιάστηκε την δεκαετία του 1960 και του μη προβλεπόμενου τρόπου αναφοράς από τις αρμόδιες υπηρεσίες. Η DSCA συμφώνησε με την πρόταση του GAO για αλλαγή του συστήματος συλλογής πληροφοριών και καλύτερης συνεργασίας με τις αρμόδιες υπηρεσίες του ΥΠΕΘΑ που ασχολούνταν με την διακίνηση του υλικού.⁸⁵

β. Αξιολόγηση Εξαγωγικών Ελέγχων στα Υλικά Διττής Χρήσης.

Σε μεταγενέστερη έρευνά του τον Ιανουάριο του 2004, το GAO, αξιολόγησε την απόδοση των εξαγωγικών ελέγχων στα ΥΔΧ, από το 2000 έως το 2002. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας αυτής στο διάστημα αυτό το Υπουργείο Εμπορίου ενέκρινε την εξαγωγή περισσότερο από 26.000 ΥΔΧ στο εξωτερικό. Από αυτά τα υλικά, τα 7.700, κατέληξαν σε προορισμούς – καθεστώτα που υπήρχε η πιθανότητα να είχαν σχέση με τρομοκρατικά δίκτυα ή θα ήταν δυνατό

⁸⁵ Bose, Wade, άρθρο στο Arms Control Today «GAO Reports on US Arms Exports Discrepancies», Οκτώβριος του 2002 το οποίο μπορεί να ανευρεθεί και στο διαδίκτυο στο www.armscontrol.org/act/2002_10/gaooct02

να θέσουν σε κίνδυνο την παγκόσμια ασφάλεια (Κίνα, Συρία, Ισραήλ, Ινδία και Ρωσία).

Στο ίδιο διάστημα, πραγματοποιήθηκαν 428 έλεγχοι μετά την πραγματοποίηση της εξαγωγής (Post-shipment Verification Checks) σε «προβληματικούς προορισμούς». Η έρευνα του GAO έδειξε ότι, οι έλεγχοι αυτοί δεν είχαν το αναμενόμενο αποτέλεσμα διότι οι επιθεωρητές που την πραγματοποίησαν, είτε δεν είχαν σαφή αντίληψη για τον τελικό χρήστη όσων αφορά του κατά πόσον αυτός μπορούσε να χρησιμοποιήσει «λανθασμένα» το υλικό, είτε δεν είχαν την απαραίτητη τεχνογνωσία για να κατανοήσουν τον πιθανό τρόπο με τον οποίο τα υλικά αυτά θα έθεταν σε κίνδυνο την διεθνή ασφάλεια. Μερικές κυβερνήσεις και ιδιαίτερα η Κίνα, αρνήθηκαν την πρόσβαση στον έλεγχο των επιθεωρητών. Επιπλέον, τα αποτελέσματα των ελέγχων δεν αξιοποιήθηκαν κατάλληλα στις μετέπειτα πραγματοποιηθείσες εξαγωγές (π.χ προορισμοί που αξιολογήθηκαν αρνητικά σχετικά με τον πιθανό τρόπο χρήσης των υλικών που λάμβαναν από τις ΗΠΑ δεν εξαιρέθηκαν, αλλά συνέχισαν έστω και με κάποιο μεγαλύτερο έλεγχο να αποτελούν αποδέκτες Υλικών Διττής Χρήσης).

Τον Νοέμβριο του 2003, μη απόρρητη αναφορά της CIA για την παγκόσμια διάδοση κατεδείκνυε την Ρωσία, ως τον μεγαλύτερο προμηθευτή υλικών που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν έτσι ώστε να βλάψουν την ασφάλεια των ΗΠΑ και την Παγκόσμια ασφάλεια (βλέπε περίπτωση Ιράν στο κεφάλαιο 7).⁸⁶ Παρόλα αυτά, οι Ρώσοι στις συσκέψεις που πραγματοποιούνται στα πλαίσια του Wassenaar Arrangement (και ειδικότερα σε αυτές που πραγματοποιήθηκαν μετά το 2006, στις οποίες έτυχε να συγγραφεί αυτής της εργασίας να παρευρεθεί), αρνούνταν πάντα κατηγορηματικά τις κατηγορίες, κατονομάζοντας ως ασθενή τα αμερικανικά επιχειρήματα και προβάλλοντας αντεπιχειρήματα για διάδοση από πλευράς ΗΠΑ, που βασίζονταν σε αμερικανικές αναφορές όπως αυτή του GAO.

Τον Αύγουστο του 2009, η νέα κυβέρνηση του προέδρου Ομπάμα, ανακοίνωσε αναθεώρηση του υπάρχοντος συστήματος εξαγωγικών ελέγχων ειδικότερα στον τομέα των ΥΔΧ αλλά και εν μέρει στα στρατιωτικά υλικά.. Πιο συγκεκριμένα, ανακοινώθηκε η αλλαγή της υπάρχουσας νομοθεσίας από την αρχή του 2010 και το

⁸⁶ Άρθρο από το Arms Control Today, «U.S. Dual Use Exports Largely Go Unchecked», Μάρτιος 2004.

σχέδιο δημιουργίας νέας Υπηρεσίας, της Export Administration Act, (ΕΑΑ). Η παλαιά ΕΑΑ, είχε δημιουργηθεί το 1979, έληξε η περίοδος λειτουργίας της το 1989 και αντικαταστάθηκε από εσωτερικά μέτρα της εκάστοτε Κυβέρνησης και του Κογκρέσου.

Ο πρόεδρος Ομπάμα, διέταξε το Εθνικό Συμβούλιο Ασφαλείας (National Security Council - NSC) και το Εθνικό Οικονομικό Συμβούλιο (National Economic Council- NEC), να εγκαινιάσουν μία νέα μορφή συνεργασίας η οποία θα «...προάγει την εθνική ασφάλεια, εξωτερική πολιτική, θα διασφαλίζει τα οικονομικά συμφέροντα των ΗΠΑ», σύμφωνα με την ανακοίνωση του Λευκού Οίκου. Παρά το γεγονός ότι η αναθεώρηση θα είναι ευρεία, σύμφωνα με τις οδηγίες του προέδρου Ομπάμα, θα εστιάζεται περισσότερο στα ΥΔΧ και όχι στην διακίνηση Συμβατικών Όπλων, την πολιτική εξαγωγών των οποίων είχε θεσπίσει η κυβέρνηση Κλίντον το 1995.⁸⁷

⁸⁷ Abramson, Jeff, άρθρο στο Arms Control Today « Export Control Review Launched», Σεπτέμβριος 2009, μπορεί να ανευρεθεί και στο www.armscontrol.org/act/2009_09/ExportControl

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Μετά τα γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου, η Διεθνής κοινότητα έχει κατανοήσει την συμβολή των εξαγωγικών ελέγχων στην προσπάθεια περιορισμού φαινομένων που δύνανται είτε μέσω κρατικών φορέων είτε μέσω μεμονωμένων ομάδων – προσώπων (οργανώσεις τύπου Al Qaeda) να θέσουν σε κίνδυνο την περιφερειακή ή την παγκόσμια ασφάλεια. Τα Διεθνή Καθεστώτα Ελέγχου Εξαγωγών, οι αντίστοιχες ομάδες Εργασίας της ΕΕ και η Αμερικανική γραφειοκρατική μηχανή βρίσκονται σε συνεχή επαφή με σκοπό την αύξηση της αποτελεσματικότητας των ελέγχων αυτών και εναρμόνιση των προσπαθειών για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και την μη διάδοση ΟΜΚ.

Κατά καιρούς έχουν διατυπωθεί διάφορες προτάσεις για την αύξηση της αποτελεσματικότητας των ΔΚΕΕ, στα οποία όπως προαναφέρθηκε συμμετέχουν σχεδόν το σύνολο των χωρών της Ευρώπης και οι ΗΠΑ. Ίσως η πλέον αναλυτική και εμπεριστατωμένη μελέτη πάνω στο θέμα πραγματοποιήθηκε από το Center for International Trade and Security στις ΗΠΑ, το 2002.⁸⁸ Ο κύριος αντικειμενικός σκοπός της μελέτης ήταν να εξηγήσει και να συγκρίνει πως λειτουργούν τα ΔΚΕΕ, να εκτιμήσει την αποτελεσματικότητά τους και να προβεί σε συστάσεις για την ενίσχυση της ικανότητάς τους στην παρεμπόδιση της διάδοσης ΟΜΚ. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της μελέτης, τα ΔΚΕΕ έχουν σαφώς διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στον περιορισμό της διάδοσης ΟΜΚ προς προορισμούς που συνδέονται με τρομοκρατικά δίκτυα την ίδια στιγμή κατά την οποία αντιμετωπίζουν σοβαρά ενδογενή και εξωγενή προβλήματα όπως:

- α. την απόφαση για εισδοχή νέων μελών τα οποία δεν έχουν τους προβλεπόμενους μηχανισμούς εξαγωγικών ελέγχων
- β. τις αποκλίνουσες απόψεις των κρατών – μελών των ΔΚΕΕ σχετικά με την φύση- έκταση της απειλής

⁸⁸ Μελέτη του Center of International Trade and Security του Πανεπιστημίου της Georgia, ΗΠΑ, 2002, στην ιστοσελίδα http://www.uga.edu/cits/publications/regime_report.pdf

γ. την φτωχή προσαρμογή στα ιδανικά της μη διάδοσης σε συνεχώς μεταβαλλόμενες απειλές

δ. την ανεπίσημη και κατά συνέπεια αναποτελεσματική διαδικασία λήψης αποφάσεων.

Η βασική πρόταση της αναφοράς κάνει λόγο για μία νέα αρχή που θα αντικαθιστά τα 4 ΔΚΕΕ, με ανάλογες αλλαγές στην δομή και στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων που θα επιτρέψουν την ανάδυση ενός νέου αποτελεσματικότερου καθεστώτος. Λαμβάνοντας υπόψη το χρονικό διάστημα το οποίο είναι αναγκαίο για την υιοθέτηση συγκεκριμένων αλλαγών, η αναφορά περιλαμβάνει μεταξύ άλλων τις ακόλουθες προτάσεις:

α. προσπάθεια για την δημιουργία εναλλακτικών διαδικασιών λήψης αποφάσεων που θα επιτρέψουν την υπερνίκηση των δυσκολιών που προκύπτουν από την ανεπίσημη μορφή των καθεστώτων και την απουσία υψηλόβαθμης πολιτικής στήριξης.

β. παύση της εισδοχής νέων μελών στα ΔΚΕΕ, γεγονός που θα επιτρέψει την σύγκλιση αντιλήψεων περί απειλών και συμφερόντων ασφαλείας.

γ. πίεση της διεθνούς κοινότητας προς την Ρωσία για μεγαλύτερη συμμόρφωση με τα ιδανικά των καθεστώτων περί μη διάδοσης ΟΜΚ.

δ. εναρμόνιση εκπαίδευσης των τελωνειακών υπαλλήλων και υιοθέτηση κοινών πρακτικών – εγγράφων κατά την άσκηση ελέγχων στις εισόδους –εξόδους των χωρών .

ε. βελτίωση του συστήματος ανταλλαγής λεπτομερών και έγκυρων πληροφοριών, με σκοπό την ανιχνευσιμότητα της διακίνησης των υλικών και την αποφυγή κατάληξής τους σε οργανώσεις ή ακόμα και έθνη που σχετίζονται καθ' οιονδήποτε τρόπο με την τρομοκρατία.

στ. αύξηση της δραστηριότητας για ενημέρωση κρατών που δεν συμμετέχουν στα ΔΚΕΕ για τους στόχους τους και την επίτευξη αποδοτικότερης συνεργασίας στον τομέα των εξαγωγικών ελέγχων.

ζ. καλύτερη ενημέρωση αλλά και μεγαλύτερη ανάθεση ευθύνης προς τους εξαγωγείς και τις επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στο εμπόριο ευαίσθητων υλικών για τις ανάγκες επίτευξης περιφερειακής και διεθνούς ασφάλειας.

η. έγκριση συμμετοχής στις συνεδριάσεις των ΔΚΕΕ, περιορισμένου αριθμού εγκεκριμένων Μη Κυβερνητικών Οργανισμών.

Τα παραπάνω μέτρα και τρόποι ενεργείας οι οποίοι θα υιοθετηθούν θα βρίσκονται διαρκώς κάτω από ορισμένους περιοριστικούς παράγοντες που ενυπάρχουν αυτή την στιγμή στο διεθνές σύστημα, όπως πρώτον, την συνέχιση της διαφοροποίησης των απόψεων περί διεθνών απειλών την στιγμή που δεν υπάρχει μία και μόνο ισχυρή περιφερειακή δύναμη (όπως η πρώην ΕΣΣΔ) που να θέτει σε κίνδυνο την διεθνή ασφάλεια. Αντίθετα η ύπαρξη πολλών μεμονωμένων πηγών αναταραχής στον πλανήτη, με το μουσουλμανικό ρεύμα και την καχυποψία απέναντι στον δυτικό κόσμο να δημιουργεί εστίες σχεδόν σε όλο τον κόσμο, το έργο του συντονισμού απόψεων και δράσεων θα συνεχίσει να είναι εξαιρετικά δύσκολο.

Δεύτερον, ο ρυθμός της οικονομικής αλληλεξάρτησης σε παγκόσμιο επίπεδο θα συνεχίσει να αυξάνεται παρά την παρούσα βαθιά οικονομική ύφεση. Ο λόγος είναι διότι η οικονομική αλληλεξάρτηση αλλάζει τον τρόπο με τον οποίο γίνεται το διεθνές εμπόριο και όχι το κόστος. Το κόστος αναμένεται έτσι ή αλλιώς να μειωθεί περαιτέρω. Η δημιουργία πολύπλοκων μονάδων ανεφοδιασμού ευαίσθητων για την παγκόσμια ασφάλεια υλικών με τα παρακλάδια τους και τις εταιρείες προκάλυψης (front companies), θα δυσχεράνουν ακόμα περισσότερο το θέμα της αποτελεσματικότητας των εξαγωγικών ελέγχων.

Τρίτον, η συνεχής αύξηση του αριθμού μη κρατικών δρώντων θα παίζει ένα σημαντικό ρόλο στην επίτευξη περιφερειακής και διεθνούς ασφάλειας. Το παράδειγμα της τρομοκρατικής ενέργειας της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001, και των μεταγενέστερων σε Μαδρίτη, Λονδίνο και χώρες της Ασίας είναι μία σαφής ένδειξη του αντιαμερικανισμού αλλά και εναντίων όσων συντάσσονται στο πλευρό των ΗΠΑ. Παρά την αλλαγή της στάσης του προέδρου Ομπάμα σε σχέση με του προκατόχου του και την προσέγγιση του μουσουλμανικού κόσμου, μέσα από το διάγγελμά του το καλοκαίρι στην Αίγυπτο, προς το παρόν ο συντεταγμένος (με την μορφή πολεμικών ενεργειών) αγώνας συνεχίζεται (πόλεμος του ΝΑΤΟ κατά των Ταλιμπάν στο Αφγανιστάν).

Το μήνυμα της συνεργασίας μεταξύ των κρατών για την αντιμετώπιση του τρομοκρατικού κινδύνου πρέπει ακόμα περισσότερο να γίνει αντιληπτό από τους γραφειοκρατικούς μηχανισμούς λήψης αποφάσεων αλλά και από τις ηγεσίες τους εν γένει. Κλασσικό παράδειγμα αναγκαιότητας της συνεργασίας αυτής αποτελεί η δημιουργία του Nuclear Suppliers Group- NSG , με σκοπό την επιβολή εξαγωγικών ελέγχων σε πυρηνικά υλικά, αφού διαπιστώθηκε ότι από μόνη της η Συνθήκη για την

Μη Διάδοση – NPT, δεν ήταν αποτελεσματική στην καταπολέμηση της παράνομης διακίνησης επικίνδυνων υλικών.

Στις ΗΠΑ πλέον, υπάρχουν φωνές που προκρίνουν την υιοθέτηση αποτελεσματικών εξαγωγικών ελέγχων, υπονόμευσης της βάσης προμηθειών και αποκοπή των πηγών χρηματοδότησης πιθανών ταραξιών από την πρόσβαση σε επικίνδυνα υλικά ως το καταλληλότερο μέτρο αντιμετώπισης τρομοκρατικών δικτύων. Η Δύση φαίνεται να είναι αποφασισμένη να αποτρέψει τέτοια φαινόμενα κατά προτίμηση με διπλωματικά αλλά και δυναμικότερα μέσα ⁸⁹ εντός των οποίων συγκαταλέγονται και οι εμπορικοί αποκλεισμοί «embargoes» σε υλικά υψηλής τεχνολογίας (π.χ περίπτωση Ιράν) . Ένα από τα εργαλεία για την υλοποίηση των παραπάνω μέτρων, αποτελούν τώρα αλλά θα αποτελούν και στο άμεσο μέλλον, τα συστήματα εξαγωγικών ελέγχων.

Τ Ε Λ Ο Σ

⁸⁹ Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος, «Η διεθνής πολιτική στον 21^ο αιώνα», Εκδόσεις Ποιότητα, 2008, Κεφ.13, σελ. 192

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «Β»

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΛΕΓΧΟΜΕΝΩΝ ΑΜΥΝΤΙΚΩΝ ΥΛΙΚΩΝ

WASSENAAR ARRANGEMENT

WASSENAAR ARRANGEMENT (WA)

WA - Military List (ML)

- **ML-1** Όπλα Διαμετρήματος <20mm
- **ML-2** Όπλα Διαμετρήματος >20mm
- **ML-3** Πυρομαχικά και Πυροσωλήνες
- **ML-4** Βόμβες , Τορπίλες, Ρουκέτες και λοιπά
- **ML-5** Συστήματα Ελέγχου Πυρός
- **ML-6** Στρατιωτικά Οχήματα Εδάφους
- **ML-7** Βιολογικά-Χημικά Υλικά
- **ML-8** Ενεργητικά Υλικά (π.χ. καύσιμα)
- **ML-9** Πολεμικά Πλοία
- **ML-10** Αεροσκάφη, UAVs, Κινητήρες
- **ML-11** Ηλεκτρονικά
- **ML-12** Όπλα Κινητικής Ενέργειας
- **ML-13** Υλικά Θωράκισης
- **ML-14** Εξομοιωτές Εκπαίδευσης
- **ML-15** Ανιχνευτές, Κάμερες
- **ML-16** Μήτρες Χυτηρίου, Ειδικά Καλούπια
- **ML-17** Διάφορα Στρατιωτικά Υλικά (π.χ Εξοπλισμός παραγωγής Πυρην. Ενέργειας, Ειδικός εξοπλισμός κ.τ.λ)
- **ML-18** Συσκευές Παραγωγής
- **ML-19** Όπλα Κατευθυνόμενης Ενέργειας
- **ML-20** Κρυογενή Υλικά και Υπεροδηγοί
- **ML-21** Λογισμικό
- **ML-22** Τεχνολογία

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «Γ»

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΛΕΓΧΟΜΕΝΩΝ ΥΛΙΚΩΝ ΔΙΤΤΗΣ ΧΡΗΣΗΣ

WASSENAAR ARRANGEMENT

WASSENAAR ARRANGEMENT (WA)

WA- Dual Use List (DUL)

- *Category - 0: Πυρηνικά Υλικά, Εγκαταστάσεις και Εξοπλισμοί κ.τ.λ.
 - *Category - 1: Χημικά, Μικροοργανισμοί, Τοξίνες, Υλικά υψηλής Τεχνολογίας
 - *Category - 2: Μέσα Κατεργασίας Υλικών
 - *Category - 3: Ηλεκτρονικά
 - *Category - 4: Κομπιούτερς
 - *Category - 5: Τηλεπικοινωνίες- Ασφάλεια Επικοινωνιών
 - *Category - 6: Ανιχνευτές- Lasers
 - *Category - 7: Συστήματα Ναυτιλίας και Ραδιοβοηθήματα
 - *Category - 8: Ναυτικά Υλικά
 - *Category - 9: Συστήματα Προώθησης, Διαστημικά Οχήματα, Αεροκινητήρες.
-

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «Δ»

**ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΧΩΡΩΝ ΠΟΥ ΨΗΦΙΣΑΝ ΣΤΟ ΣΑ ΤΟΥ ΟΗΕ ΓΙΑ ΤΗΝ
ΣΥΝΘΗΚΗ ΓΙΑ ΤΟ ΕΜΠΟΡΙΟ ΟΠΛΩΝ**

ANNEX B

General Assembly Vote on Arms Trade Treaty Resolution – 6 December 2006

The draft resolution on “Towards an arms trade treaty: establishing common international standards for the import, export and transfer of conventional arms” (document A/61/394-XXXI) was adopted by a recorded vote of 153 in favour to 1 against, with 24 abstentions, as follows:

In favour: Afghanistan, Albania, Algeria, Andorra, Angola, Antigua and Barbuda, Argentina, Armenia, Australia, Austria, Azerbaijan, Bahamas, Bangladesh, Barbados, Belgium, Belize, Benin, Bhutan, Bolivia, Bosnia and Herzegovina, Brazil, Brunei Darussalam, Bulgaria, Burkina Faso, Burundi, Cambodia, Cameroon, Canada, Cape Verde, Central African Republic, Chad, Chile, Colombia, Comoros, Congo, Costa Rica, Côte d’Ivoire, Croatia, Cuba, Cyprus, Czech Republic, Denmark, Djibouti, Dominica, Dominican Republic, Ecuador, El Salvador, Eritrea, Estonia, Ethiopia, Fiji, Finland, France, Gabon, Gambia, Georgia, Germany, Ghana, Greece, Grenada, Guatemala, Guinea, Guyana, Haiti, Honduras, Hungary, Iceland, Indonesia, Ireland, Italy, Jamaica, Japan, Jordan, Kazakhstan, Kenya, Kyrgyzstan, Latvia, Lebanon, Lesotho, Liberia, Liechtenstein, Lithuania, Luxembourg, Malawi, Malaysia, Maldives, Mali, Malta, Mauritania, Mauritius, Mexico, Micronesia (Federated States of), Moldova, Monaco, Mongolia, Montenegro, Morocco, Mozambique, Namibia, Nauru, Netherlands, New Zealand, Nicaragua, Niger, Nigeria, Norway, Palau, Panama, Papua New Guinea, Paraguay, Peru, Philippines, Poland, Portugal, Republic of Korea, Romania, Rwanda, Saint Kitts and Nevis, Saint Lucia, Saint Vincent and the Grenadines, Samoa, San Marino, Sao Tome and Principe, Senegal, Serbia, Sierra Leone, Singapore, Slovakia, Slovenia, Solomon Islands, South Africa, Spain, Sri Lanka, Suriname, Swaziland, Sweden, Switzerland, Tajikistan, Thailand, The former Yugoslav Republic of Macedonia, Timor-Leste, Togo, Tonga, Trinidad and Tobago, Tunisia, Turkey, Uganda, Ukraine, United Kingdom, United Republic of Tanzania, Uruguay, Vanuatu, Zambia.

Against: United States.

Abstain: Bahrain, Belarus, China, Egypt, India, Iran, Iraq, Israel, Kuwait, Lao People’s Democratic Republic, Libya, Marshall Islands, Nepal, Oman, Pakistan, Qatar, Russian Federation, Saudi Arabia, Sudan, Syria, United Arab Emirates, Venezuela, Yemen, Zimbabwe.

Absent: Botswana, Democratic People’s Republic of Korea, Democratic Republic of the Congo, Equatorial Guinea, Guinea-Bissau, Kiribati, Madagascar, Myanmar, Seychelles, Somalia, Turkmenistan, Tuvalu, Uzbekistan, Viet Nam.

(Note – there was a separate vote on operative para 2 – setting up a GGE on 2008 – adopted 148 in favour to 1 against, with 22 abstentions. There was also a vote on operative para 3 – resources for the GGE – adopted 147 in favour to 1 against, with 21 abstentions).

Πηγές- Βιβλιογραφία – Σημειώσεις

Κεφάλαιο 1

- ¹ Nye, Joseph S., Jr., «Nuclear Learning and U.S.–Soviet Security Regimes» International Organization, 41,3, summer 1987, σελ.384
- ² Βλ. ενδεικτικά Mastanduno, Michael, «Trade as a Strategic Weapon : American and Alliance Export Control Policy in the Early Post-War Period», International Organization, Vol.42 issue 1, όπως επίσης Κολιόπουλος, Κων/νος « Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα έως Σήμερα» Εκδόσεις Ποιότητα, 2008, σελ 178.
- ³ Η COCOM ιδρύθηκε το 1947, με την συμμετοχή 17 αρχικά χωρών, ένα από τα οποία ήταν και η Ελλάδα.
- ⁴ Η Ινδία πραγματοποίησε την πρώτη της «ειρηνική» πυρηνική δοκιμή το 1974 και μαζί με το Πακιστάν πραγματοποίησαν δοκιμές πυρηνικών όπλων το 1998.
- ⁵ Παπασωτηρίου Χαράλαμπος , « Η Διεθνής Πολιτική στον 21^ο αιώνα» Εκδόσεις Ποιότητα, 2008 , σελ 175-177
- ⁶ Brzoska Michael, (Director of the Institute for Peace Research and Security Policy- University of Hamburg) άρθρο στο «Europe's World» , Summer 2009, τεύχος 12 σελ 43-45
- ⁷ EU internet site : http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/016_EN_low.pdf .
Περισσότερα για την ΑΤΤ στο κεφάλαιο 8.
- ⁸ Σμήναρχος (Ι) Αναστασάκης, Ιωάννης «Ασύμμετρες Απειλές & Ελεγχόμενα Υλικά» , Εκδόσεις Στρατηγικές , σελ. 9-10
- ⁹ http://www.un.org/Docs/sc/unsc_resolutions04.html (UN Security Council Resolution for Non proliferation of WMD)

Κεφάλαιο 2

- ¹⁰ Βλ. ενδεικτικά Ευρ. Κανονισμό 1334/2000 (Council Regulation (EC) No 1334/2000 of 22 June 2000 setting up a Community regime for the control of exports of dual-use items and technology) , Κώδικα Συμπεριφοράς της ΕΕ για τα Όπλα του 1998 (EU Code of Conduct on Arms), Σμήναρχος (Ι)

Αναστασάκης, Ιωάννης «Ασύμμετρες Απειλές & Ελεγχόμενα Υλικά» , Εκδόσεις Στρατηγικές , σελ. 9-10

¹¹ Το πολιτικό σκέλος της εισόδου νέου μέλους δεν αναγνωρίζεται ως επίσημη δικαιολογία άρνησης αν και αποτελεί ίσως το κυριότερο παράγοντα για την αποδοχή του στο καθεστώς ελέγχου εξαγωγών.

¹² Από την ιστοσελίδα του NSG : <http://www.nuclearsuppliersgroup.org/>, και βιβλίο Σμήναρχου (Ι) Αναστασάκη, Ιωάννη «Ασύμμετρες Απειλές & Ελεγχόμενα Υλικά» , Εκδόσεις Στρατηγικές σελ. 26-31, Μη διαβαθμισμένες πηγές πληροφοριών από συμμετοχή σε Σεμινάρια – Συνέδρια – Συσκέψεις του γράφοντος ως Προϊσταμένου του Γραφείου Διακίνησης Υλικών- Παρακολούθησης Διεθνών Καθεστώτων Ελέγχου Εξαγωγών του ΥΠΕΘΑ/ΓΔΑΕΕ.

¹³ Από την ιστοσελίδα του MTCR <http://www.mtcr.info/english/guidetext.htm> , βιβλίο Σμήναρχου (Ι) Αναστασάκη, Ιωάννη «Ασύμμετρες Απειλές & Ελεγχόμενα Υλικά» , Εκδόσεις Στρατηγικές σελ. 20-22, Μη διαβαθμισμένες πηγές πληροφοριών συμμετοχή σε Σεμινάρια – Συνέδρια – Συσκέψεις του γράφοντος ως Προϊσταμένου του Γραφείου Διακίνησης Υλικών- Παρακολούθησης Διεθνών Καθεστώτων Ελέγχου Εξαγωγών του ΥΠΕΘΑ/ΓΔΑΕΕ

¹⁴ Από την ιστοσελίδα του AG: <http://www.australiagroup.net/guidetext.htm> , βιβλίο Σμήναρχου (Ι) Αναστασάκη, Ιωάννη «Ασύμμετρες Απειλές & Ελεγχόμενα Υλικά» , Εκδόσεις Στρατηγικές σελ. 20-22, Μη διαβαθμισμένες πηγές πληροφοριών συμμετοχή σε Σεμινάρια – Συνέδρια – Συσκέψεις του γράφοντος ως Προϊσταμένου του Γραφείου Διακίνησης Υλικών- Παρακολούθησης Διεθνών Καθεστώτων Ελέγχου Εξαγωγών του ΥΠΕΘΑ/ΓΔΑΕΕ

¹⁵ Βλ. Ενδεικτικά Cleverly, Michael «The Problem of Technology Transfer Controls», Global Affairs, no 4, σελ.110-125

¹⁶ Βλέπε ενδεικτικά Richard Grimmert, CRS Report for Congress «Military Technology and Conventional Weapons Export Controls» , 29 Σεπτεμβρίου 2006, σελ CRS 3-4.

¹⁷ Βλέπε επίσης Κεφάλαιο 9.

¹⁸ Βλέπε ενδεικτικά «The Wassenaar Arrangement and the Future of Multilateral Export Controls» Hearing before the Committee on Governmental Affairs, One Hundred Sixth Congress, Second Session, 12 Απριλίου 2000

¹⁹ Από την ιστοσελίδα του WA: <http://www.wassenaar.org/> , βιβλίο Σμήναρχου (Ι) Αναστασάκη, Ιωάννη «Ασύμμετρες Απειλές & Ελεγχόμενα Υλικά» , Εκδόσεις Στρατηγικές σελ. 20-22, Μη διαβαθμισμένες πηγές πληροφοριών από συμμετοχή σε Σεμινάρια – Συνέδρια – Συσκέψεις του

γράφοντος ως Προϊσταμένου του Γραφείου Διακίνησης Υλικών- Παρακολούθησης Διεθνών Καθεστώτων Ελέγχου Εξαγωγών του ΥΠΕΘΑ/ΓΔΑΕΕ

²⁰ Mitchell, Ronald B. « Regime Design Matters: Intentional Oil Polluters and Treaty Compliance», International Organization, 1994, 48 (3) σελ. 425-458

²¹ Για κάποιες από τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, η καθιέρωση συστημάτων ελέγχων εξαγωγών σύμφωνα με τα πρότυπα του δυτικού κόσμου, αποτελούσε προϋπόθεση για την είσοδό τους στο NATO, όπως φαίνεται μέσα από το international workshop «Multilateral Export Control Arrangements: Evaluating the Effectiveness» Washington DC, 1-2 Αυγούστου 2002.

Κεφάλαιο 3

²² Krasner, Stephen D, «Structural Causes and Regime Consequences: Regimes as Intervening Variables» στο Krasner, Stephen D, «International Regimes» , Ithaca, Cornell University Press, 1983, σελ.2

²³ Από το βιβλίο του καθηγητή κου Ρουμελιώτη, Παναγιώτη, «Παγκόσμια Οικονομική Διακυβέρνηση», Εκδόσεις Λιβάνη, 2006 σελ.

²⁴ Davis , Zachary S. «The Realist Nuclear Regime», Security Studies , vol 2, Spring / Summer 1993, σελ . 86

²⁵ Οι τρόποι αυτοί αναλύονται διεξοδικότερα στον Cupitt « Multinational Nonproliferation Export Control Arrangements in 2000: Achievements, Challenges and Reform» occasional paper , Center for International Trade and Security, Athens, GA, 2000

²⁶ Γενικά στοιχεία από Hasenvclever, Andreas, Peter Mayer και Volker Rittberger, «Theories of International Regimes», Cambridge University Press, 1997, σελ 1 και 2. Επίσης Young, Oran και Gail Oscherenco , «Testing Theories of Regime Formation: Findings from a Large Collaborative Research Project» στον Rittberger, Volker «Regime Theory and International Relations» , Clarendon Press, Oxford , UK, 1997, σελ 228-237

²⁷ Morgenthau, Hans J., Kenneth W. Thompson, «Politics Among Nations», Alfred Knopf, Νέα Υόρκη, 1985. σελ 4-17

²⁸ Grieco, Joseph, «Cooperation among Nations: Europe, America and non Tariff Barriers to Trade», Ithaca, Νέα Υόρκη, 1990.

- ²⁹ Davis, Zachary S., «The Realist Nuclear Regime», σελ.79
- ³⁰ Axelrod, Robert και Robert O.Keohane « Achieving Cooperation under Anarchy: Strategies and Institutions», World Politics, vol XXXVIII,no1 (Οκτώβριος 1985), σελ. 226-254
- ³¹ Keohane R, «After Hegemony», σελ.83-84
- ³² Cupitt Richard, και Suzette Grillo « COCOM is Dead, Long Live COCOM:Persistence and Change in Multilateral Security Institutions» British Journal of Political Science , vol 27,σελ 375-376
- ³³ Goldstein, Judith, and Robert O. Keohane, «Ideas and Foreign Policy: An Analytical Framework», Ideas and Foreign Policy: Beliefs, Institutions, and Political Change, Ithaca, Cornell University Press, 1993, σελ 3-30.
- ³⁴ Βλέπε ενδεικτικά Haas, Peter, « Do Regimes Matter? Epistemic Communities and Mediterranean Pollution Control» , International Organization, vol 43, σελ. 377- 403
- ³⁵ Bull, Hedley, «The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics», Macmillan, Basingstoke, 1977
- ³⁶ Wendt, Alexander, and Raymond Duvall, «Institutions and International Order» στο Global Changes and Theoretical Challenges: Approaches to the World Politics for the 1990's, Lexington Books ,Lexington, MA, 1989,σελ. 67
- ³⁷ Hasenclever,Andreas, Peter Mayer, and Volker Rittberger, « Interest, Power, Knowledge: the Study of International Regimes», Mershon International Studies Review, vol. 40, suppl. 2, Οκτώβριος 1996, σελ. 210
- ³⁸ Krasner, Stephen D., «Structural Causes and Regime Consequences: Regimes as Intervening Variables», στο Kratochwil, Friedrich, and Edward Mansfield, International Organization: A Reader, Harper Collins College Publishers, σελ. 98
- ³⁹ Young, Oran, «The Effectiveness of International Institutions: Hard Cases and Critical Variables» στο Oran Young, ed, The International Political Economy and International Institutions, Vol.II, An Elgar Reference Collection, Brookfield,1996, σελ.152
- ⁴⁰ Τόιο σελ.167-184
- ⁴¹ Για καλύτερη επεξήγηση-ερμηνεία των σχολών αυτών σκέψης , βλέπε Tallberg, Jonas «Paths to Compliance: Enforcement, Management and the European Union» , International Organization, 56, 3, Καλοκαίρι 2002, σελ. 609-643

⁴² Abbott, Kenneth W., «The Concept of Legalization», International Organization, 54, 3, Καλοκαίρι 2000, σελίδες 401-419

Κεφάλαιο 4

⁴³ Βλέπε ενδεικτικά Cirincione, «Repairing the Regime: Preventing the spread of Weapons of Mass Destruction» σελ.18-21 και 205-211 ή Beck, Michael «Reforming the Multilateral Export Control Regimes», The Non Proliferation Review, καλοκαίρι 2000 ή Barletta, Michael «Cross-Cutting Challenges to the Nonproliferation Regimes» Occasional Paper, Center for Non-Proliferation Studies , Monterey Institute for International Studies

⁴⁴ Βλέπε ενδεικτικά Cupitt, Richard T, «Multilateral Nonproliferation Export Control Arrangements in 2000: Achievements , Challenges and Reform» Center for International Trade and Security , University of Georgia, Athens , GA, Αύγουστος 2000

⁴⁵ Γουόλτ, Στήβεν, «Στρατηγικές Αντίστασης στην Ηγεμονία των ΗΠΑ», Εκδόσεις Καστανιώτη, 2007, σελ 134-135.

⁴⁶ Βλ. ενδεικτικά για την ATT : http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/016_EN_low.pdf Τονίζεται ακόμα η πρωτοβουλία της Ευρώπης στην θέσπιση νομικά δεσμευτικής Κοινής Θέσης με αριθμό 944/2008 που καθορίζει τους κανόνες και τις διαδικασίες κατά την εξαγωγή στρατιωτικής τεχνολογίας και εξοπλισμών.

⁴⁷ Βλ. ενδεικτικά άρθρο του Wade Boese στο Arms Control Today « Congress Exempts India from Nuclear Trade Rules» Ιαν- Φεβ 2007 στο www.armscontrol.org/act/2007_01-02/CongressExempts και άρθρο του Peter Crail «IAEA approves India Additional Protocol» στο www.armscontrol.org/act/2009_04/IndiaProtocol, Απρίλιος 2009.

⁴⁸ Μέχρι και τα μέσα Αυγούστου του 2009, η Ινδία , το Πακιστάν μαζί με την Β. Κορέα είναι οι μόνες 3 χώρες που δεν έχουν υπογράψει την Συνθήκη Απαγόρευσης των Πυρηνικών Δοκιμών (Comprehensive Nuclear –Test -Ban Treaty, CTBT), press release <http://www.ctbto.org/> , 25 May 2009

⁴⁹ Στα μέσα του 2002, η Ρωσία υπέγραψε συμφωνία με το Ιράν με σκοπό την κατασκευή 5 νέων πυρηνικών αντιδραστήρων, αυξάνοντας έτσι την διαμάχη με τις ΗΠΑ για το θέμα της πυρηνικής συνεργασίας με το Ιράν

⁵⁰ Stevens, Elizabeth, «Israel's Nuclear Weapon's - a Case Study» άρθρο στην ηλεκτρονική διεύθυνση , <http://infomanage.com/nonproliferation/najournal/israelinucs.html> ή από την Jewish Virtual Library , http://jewishvirtuallibrary.org/jsourc/Society_&_Culture/nukes.html.

⁵¹ Βλέπε ενδεικτικά http://www.nti.org/e_research/e3_north_korea_nuclear_test.html

⁵² Βλέπε ενδεικτικά <http://www.un.org/sc/committees/1737/index.shtml>

⁵³ Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, « Η Διεθνής Πολιτική στον 21^ο αιώνα» Εκδόσεις Ποιότητα, 2008, σελ 192

⁵⁴ Ρουμελιώτης, Παναγιώτης «Παγκόσμια Οικονομική Διακυβέρνηση», Εκδόσεις Λιβάνη, 2006,σελ. 40-41

⁵⁵ Μελέτη για την Ελληνική Αμυντική Βιομηχανία «Οι Προοπτικές της Ελληνικής Αμυντικής Βιομηχανίας», για λογαριασμό του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας/Γενικής Γραμματείας Οικονομικού Σχεδιασμού και Αμυντικών Επενδύσεων, με την συνεργασία του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών και του Κέντρου Χρηματοοικονομικών Ερευνών, Αθήνα, 2003

⁵⁶ Φαινόμενο Undercut : Όταν ένα κράτος αρνείται την εξαγωγή κάποιων υλικών σε κάποιο ύποπτο προορισμό (χώρα, εταιρεία, φυσικό πρόσωπο) για διάδοση τεχνολογίας σε τρομοκρατικά δίκτυα ή ανάπτυξη ΟΜΚ και κοινοποιεί την απόφασή του στα υπόλοιπα Κ-Μ του ΔΚΕΕ, δεν μπορούν και τα υπόλοιπα να εκτελέσουν την ίδια ή παρόμοια παραγγελία (χωρίς νομική αλλά πολιτική δέσμευση

Κεφάλαιο 5

⁵⁷ Ρουμελιώτης, Παναγιώτης «Παγκόσμια Οικονομική Διακυβέρνηση», Εκδόσεις Λιβάνη, 2006 σελ .78

⁵⁸ Γενικές Κατευθυντήριες Οδηγίες του ΔΚΕΕ Wassenaar Arrangement, για την Διακίνηση Άυλης Τεχνολογίας (Δεκέμβριος 2006), από το www.wassenaar.org

⁵⁹ Μεγάλο μέρος των σκέψεων – προτάσεων αντλήθηκε από μελέτες του Αμερικανικού GAO (Government Accountability Office), από το 1990 έως σήμερα, το οποίο εκτελεί μελέτες κυρίως για λογαριασμό του Κογκρέσου και οι οποίες βρέθηκαν από τον συντάκτη στο αρχείο της βιβλιοθήκης του Joint Forces Staff College, Norfolk Virginia USA.

Κεφάλαιο 6

⁶⁰ Van Evera, Steven, «Guide to Methodology for Students of Political Science», Defense and Arms Control Studies Program, Massachusetts Institute of Technology, Cambridge, MA

⁶¹ Κατάλογος (Index) του 2008 και λεπτομέρειες στην διαδικασία που χρησιμοποιείται στο <http://www.transparency.org/cpi/index.html#cpi>

⁶² Βλέπε <http://www.foreignpolicy.com>

Κεφάλαιο 7

⁶³ Βλέπε ενδεικτικά Hofmann, David «Russia Expanding Role in Iranian Power Plant» , The Washington Post, 22 Φεβ 1998, σελ. A30, άρθρο του Jeffrey Young στο www.voanews.com/english/archive/2009-06/2009-06-09-voa55.cfm στις 09 Ιουνίου 2009.

⁶⁴ Βλέπε ενδεικτικά άρθρο Eisenstadt, Michael «Russian Arms and Technology Transfers to Iran: Policy Challenges for the United States» από το Arms Control Today, Μάρτιος, 2001.

⁶⁵ Βλέπε αναφορά , « Russia Intends to Boost Trade and Economic Ties with Iran» , Strana.ru report στο <http://www.strana.ru/print/126693> και Shaffer, Brenda Khatami in «Moscow Boosts Russian- Iranian Arms Cooperation» , The Washington Institute for Near East Policy, Policy Watch#522, Μάρτιος, 2001.

⁶⁶ Στην αναφορά του Κογκρέσου, «Russian Missile Technology and Nuclear Reactor transfers to Iran» , Congressional Research, Service, 26 Ιανουαρίου 2001, σελ.19

⁶⁷ Άρθρο στο Agence France Press, «Russia FM Denies Any Involvement in Missile Sales to Iran», 26 Οκτωβρίου του 1997.

⁶⁸ Crail, Peter άρθρα, «Progress Seen in Iranian Missile Test» και « US Still Committed to Engaging Iran», στο Arms Control Today, Ιουνίου και Ιουλίου-Αυγούστου, 2009 στο http://www.armscontrol.org/act/2009_07-08/Iran

Κεφάλαιο 8

⁶⁹ Βλ. ιστοσελ. EU www.consilium.europa.eu/showPage.aspx?id=266&lang=EN

⁷⁰ Μη διαβαθμισμένες πηγές του συγγραφέα από την συμμετοχή του στις Ομάδες Εργασίας της ΕΕ για τον Έλεγχο Εξαγωγών . Επίσης Βλέπε ιστοσελίδα ΕΕ www.consilium.europa.eu/showPage.aspx?id=1484&lang=en

⁷¹ Ίδιο

Κεφάλαιο 9

⁷² Jonathan Dean and Jeffrey Laurenti, «Options and Opportunities: Arms Control and Disarmament for the 21st Century» (New York: United Nations Association, 1997) σελ.6

⁷³ Jonathan Dean and Jeffrey Laurenti, «Options and Opportunities: Arms Control and Disarmament for the 21st Century» (New York: United Nations Association, 1997) σελ. 3-9,74

⁷⁴ Public Attitudes on Nuclear Weapons: An Opportunity for Leadership (Washington, D.C: Henry L. Stimson Center, 1998) σελ. 26

- ⁷⁵ Στίβεν Γουόλτ, «Στρατηγικές Αντίστασης στην Ηγεμονία των ΗΠΑ», Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 2006, σελ 134-135
- ⁷⁶ Bose, Wade « Security Council Unanimously Adopts Resolution On Denying Terrorists WMD» άρθρο στο Arms Control Today, Μάιος 2004, http://www.armscontrol.org/act/2004_05/UN
- ⁷⁷ Horner, Daniel, «Presidents Back U.S.-Russian Civil Nuclear Pact», άρθρο στο Arms Control Today, Μάιος 2009, www.armscontrolday.org
- ⁷⁸ Ίδιο
- ⁷⁹ Kimball, Daryl G., Executive Director, ACA «Reality Check: The Hiroshima and Nagasaki Bombings in Pictures», August 2009 στο www.armscontrolday.org.
- ⁸⁰ Απόσπασμα από το άρθρο διαδίκτυο FAS «U.S. Arms Export Controls "Reforms» από το http://www.fas.org/programs/ssp/asmp/issuereas/us_arms_export_reform.html , 1 Σεπ. 2009
- ⁸¹ Ο ITAR, ρυθμίζει τους κανόνες και τις διαδικασίες που διέπουν την διακίνηση υλικών που σχετίζονται με τον τομέα της άμυνας. Οι κανονισμοί αυτοί με την σειρά τους εφαρμόζουν τις διατάξεις του Arms Export Control Act και περιγράφονται στον Τίτλο 22 , Chapter I. Αναλυτικότερα οι προβλέψεις του ITAR στο site του USDOS http://www.pmddtc.state.gov/regulations_laws/itar_official.html
- ⁸² Ρουμελιώτης , Παναγιώτης «Παγκόσμια Οικονομική Διακυβέρνηση», Εκδόσεις Λιβάνη, 2006, σελ 43.
- ⁸³ Παπασωτηρίου Χαράλαμπος , « Η Διεθνής Πολιτική στον 21° αιώνα» Εκδόσεις Ποιότητα, 2008 , σελ 95.
- ⁸⁴ Ανάλογο σύστημα εξαγωγικών ελέγχων, έχει καθιερώσει από το 1993 και η Ελλάδα, με την εφαρμογή του ν. 2168/93, σύμφωνα με το άρθρο 3 του οποίου, η έγκριση εξαγωγής ελεγχόμενων υλικών επιτρέπεται κατόπιν σύμφωνης γνώμης των αρμόδιων υπηρεσιών του ΥΠΕΘΑ και του ΥΠΕΞ προς το ΥΠΟΙΟ, το οποίο τελικά χορηγεί την άδεια στον εξαγωγέα.
- ⁸⁵ Bose, Wade, άρθρο στο Arms Control Today «GAO Reports on US Arms Exports Discrepancies» , Οκτώβριος του 2002 το οποίο μπορεί να ανευρεθεί και στο διαδίκτυο στο www.armscontrol.org/act/2002_10/gaooct02
- ⁸⁶ Άρθρο από το Arms Control Today, «U.S. Dual Use Exports Largely Go Unchecked», Μάρτιος 2004.
- ⁸⁷ Abramson, Jeff, άρθρο στο Arms Control Today « Export Control Review Launched», Σεπτέμβριος 2009, μπορεί να ανευρεθεί και στο www.armscontrol.org/act/2009_09/ExportControl

Κεφάλαιο 10

⁸⁸ Μελέτη του Center of International Trade and Security του Πανεπιστημίου της Georgia , ΗΠΑ, 2002, στην ιστοσελίδα http://www.uga.edu/cits/publications/regime_report.pdf

⁸⁹ Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος, «Η διεθνής πολιτική στον 21^ο αιώνα», Εκδόσεις Ποιότητα, 2008, Κεφ.13, σελ. 192

Λεξιλόγιο Συντομογραφιών - Ορολογία

Κεφ. 1

1. COCOM :Coordinating Committee on Export Controls (Επιτροπή Συντονισμού Εξαγωγικών Ελέγχων)
2. ATT: Arms Trade Treaty (Συνθήκη για το Εμπόριο Όπλων)
3. ΟΜΚ: Όπλα Μαζικής Καταστροφής (Πυρηνικά, Χημικά, Βιολογικά)
4. ΣΑΗΕ: Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών
5. ΔΚΕΕ: Διεθνή Καθεστώτα Ελέγχου Εξαγωγών

Κεφ.2

1. ΥΔΧ: Υλικά Διττής Χρήσης
2. NSG: Nuclear Suppliers Group (Ομάδα Πυρηνικών Προμηθευτών)
3. NPT: Non Proliferation Treaty (Συνθήκη για την Μη Διάδοση)
4. IAEA:International Atomic Energy Agency (Διεθνής Επιτροπή Ατομικής Ενέργειας)
5. ΠΟ,ΧΟ, ΒΟ: Πυρηνικά Όπλα, Χημικά Όπλα, Βιολογικά Όπλα
6. MTCR: Missile Technology Control Regime (Καθεστώς Ελέγχου Πυραυλικής Τεχνολογίας)
7. ICBM: Intercontinental Ballistic Missile (Διηπειρωτικός Βαλλιστικός Πύραυλος)
8. UAV: Unmanned Air Vehicle (Μη Επανδρωμένο Αερόχημα)
9. AG: Australia Group (Αυστραλιανή Ομάδα)
10. BWC: Biological Weapons Convention (Συνθήκη για τα Βιολογικά Όπλα)
11. CWC: Chemical Weapons Convention (Συνθήκη για τα Χημικά Όπλα)
12. ML: Munitions List (Κατάλογος Αμυντικού Υλικού)
13. DUL: Dual Use List (Κατάλογος ΥΔΧ)
14. CFE: Conventional Forces in Europe Treaty (Συνθήκη Για τις Συμβατικές Δυνάμεις στην Ευρώπη)

Κεφ.9

1. DMAG :Defense MOU Attaches Group (Ομάδα Ακολουθών Άμυνας που ασχολείται με Μνημόνια Κατανόησης που σχετίζονται με την άμυνα)
2. FMS :Foreign Military Sales (Πωλήσεις Στρατιωτικού Υλικού στο Εξωτερικό)
3. ITAR: International Traffic in Arms Regulation (Κανονισμός των ΗΠΑ για την Διακίνηση Ελεγχόμενων Υλικών)